

S 6158

NÕUKOGUDE KOOL

Nr. 1 — 1940

RK „PEDAGOOGILINE KIRJANDUS“
T A L L I N N

S
6
1
5
8

S I S U:

	Seltsimees Stalin	1
	V. I. Lenin	2
J. Vares-Barbarus.	Nõukogude Eesti õpetajaile	3
	J. Lauristin	4
N. Andresen.	Nõukogude kooli asutamisel	5
M. Laosson.	Lenini ja Stalini elust	6
	Kasvatusteadusest ja -tööst.	
N. Gontšarov.	Nõukogude pedagoogika põhijooni	14
V. Orav.	Miks usuõpetus jäi välja ENSV koolide tun- nikavadest	26
V. Rudnoi.	Õpetajate Palee	29
A. Marjamov.	Sõbralik linnake	34
I. Donskoi.	Väikeste kodanike teater	39
	Koolitöö organiseerimisest.	
J. Lang.	Töökorralduse juhtnööre Nõukogude Vene alg- ja keskkoolis	44
J. Krieger.	Tee ellu	48
	Metoodilisest tööst.	
V. Alttoa.	Lauseliikmete käsitus algkoolis	52
J. Estam.	Hääldamise ja kirjutamise algharjutusi vene keeles	58
J. Lang.	Füüsika raudvara keskkoolis	64
A. Kalamees.	Võimlemistunde algkoolis	67
	Koolipraktikast ja tervishoiust.	
A. Urvast.	Tolmust ja põrandate korrashoiust	72
	Arvustusi ja bibliograafiat.	
A. Janson.	Nõukogude Vene pedagoogiline ajakirjandus .	74
R. Päts.	T. Vettik: Laulukoori juhataja käsiraamat . .	75
	Toimetuselt	78

25 sm

Kõigi maade proletaarlased, ühinege!

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSE RAHVAKOMISSARIAADI

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 1

September

1940

Riigiraamatukogu
№. S. 6. 15. 8
(26. 5. 41).

Seltsimees STALIN

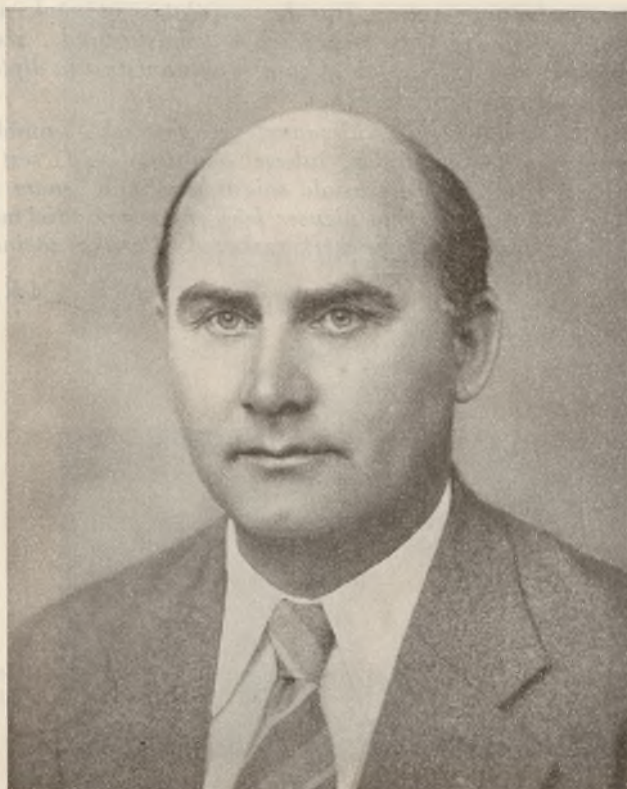
V. I. LENIN

Meil ei oleks usku õpetusse, kasvatusse ja haridusse, kui see oleks püüratud ainult kooliga ja eraldatud tormilisest elust (Lenin).

Rahvaõpetajate rivi on kõige vajalikum osa meie maa töörahva armee, kes ehitab uut elu sotsialismi alusel (Stalin).

Rahvaõpetaja tuleb meil tõsta sellisele kõrgusele, millel ta ei ole kunagi seisnud, ei seisa ega saa seista kodanlikus ühiskonnas (Lenin).

*Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi esimees
J. VARES.*

Nõukogude Eesti õpetajaile.

On käimas suur vastutusrikas töö kõigil aladel — sotsialistliku ühiskonna ülesehitamiseks. Koolitöö on samuti tähtis ja vajalik, nagu iga muu töö, olgu see vabrikutes, põldudel või ametiasutustes. Töö on üks riigialuseid, töö on iga kodaniku kohus ja au.

Töö eduks ja viljakuseks on aga vaja hästi ettevalmistatud tööjõude — vilunud kaadreid nii poliitilisel, tehnilisel kui ka kultuuri alal. Peamiseks tuleviku kaadrite taimelavaks kujuneb loomulikult Nõukogude kool. Algav õppeaasta on huvitavaks sissejuhatauseks ja suureks prooviks nii õpetajas-, kui õpilaskonnale. Loodame, et plaanikindlas töös suudetakse teostada kõik ülesanded!

Uut sotsialistlikku kultuuri ei saa ülalt-alla, või kunstlikul taimelaval kultiveerida, vaid seda tuleb kogu rahva hingega alt ülespoole arendada, et iga andekas õpilane saaks kustutada oma haridusjanu. Me peame kasvatama ja looma uusi inimesi, nagu loome muidki väärtusi. Haridus on elu kujundaja, sisustaja, valgustaja. Haridus on vaimuleib, millega toidetakse õppehimu-

lisi ja kultuuriisulisi. Haridus on ühtlasi abinõuks inimväärtuse ja kvaliteedi tõstmiseks. Haridus loob ideelise kohustustunde, sisedistsipliini ja uue sotsialistliku moraali. Meie ei vaja lõputunnistust ja diplomi isiklikuks karjääriks, vaid uue elu teenistuseks.

Nende kõrgete ülesannete teostamisel, — nüüd, kus oleme vabanenud mineviku tõearjutusest, lubage õnnitleda teid, sest nüüd võidakse tõelisele rahvavalgustuse tööle asuda täiesti teadlikult, enam mitte pimesi ja kobades! Ärge häbenegem, kui alguses kõik ei õnnestu täiel määral! Hea tahte ja püüdlikkuse juures ületame kõik raskused. Parimat tööindu ja edu soovides

JOH. VARES-BARBARUS.

ENSV Rahvakomissaride
Nõukogu esimees
J. LAURISTIN.

Stalinliku Konstitutsiooni soojendava päikese paistel eesti rahvas, alustades uut suurt peatükki oma ajaloos ja astudes uue elu ehitamise teele, ei jää viimastesse ridadesse, olgu see rõõmsas loovas töös sotsialismi ehitades või võitluses meie ühise suure Nõukogude kodumaa vaenlastega, ükskõik kust nad ka ei katsuks meid rünnata. (J. Lauristini kõnest NSVL Ülemnõukogus 6. aug. 1940.)

ENSV Hariduse Rahvakomis-
sar ja Rahvakomissaride Nõu-
kogu esimehe asetäitja
NIGOL ANDRESEN.

Nõukogude kooli asutamisel.

Algav õppeaasta on meile ajalooline: see on esimene Nõukogude kooli õppeaasta. Meil ei ole veel valmis Nõukogude kooli: see tuleb alles luua. Ja selleks tööks kutsub iga õpetajat töötav rahvas. Töötaval rahval on õigus oodata, et ta noorpõlv kõige lühema ajaga vabastataks senisest kodanlise kasvatus mõjust ja talle antaks tõhus ettevalmistus töötamiseks sotsialismi ülesehitamisel. Töötav rahvas on õigustatud nõudma, et õpetajad kui ise töötava rahva liikmed pingutaksid kogu oma jõu uue Nõukogude kooli loomiseks.

Mis ülesanded on Nõukogude Eesti õpetajail päevakorras?

Esimeseks ülesandeks on maailmavaate omandamine ja nende teadmiste kättesaamine, mille abil nad alles suudavad õpilastele anda vajalised teadmised. Neil tuleb kiiresti ja usina töö abil omandada marksismi-leninismi õpetus. Lugeses Partei Ajalugu ja Marxi, Engelsi, Lenini ja Stalini teoseid nad omandavad selle maailmavaate.

Teiseks ülesandeks on samuti kiire tutvumine Nõukogude kooliga ja tööga selles koolis. Ka siin õpetajaid tahavad abistada kõik need, kelle ülesandeks on õpetajate töö korraldamine kui ka kontrollimine.

Kolmandaks ja suurimaks ülesandeks on Nõukogude Eesti õpetajail enese õige koha leidmine uue ühiskonna ülesehituse töös. Tuleb leida õige vahekorid lastevanematega, neid ergutada ja neid organiseerida. Tuleb vanemate kaudu laste organiseerumist pioneeride organisatsiooni ja noorkommunistide organisatsiooni soodustada. Tuleb luua side kooli ja kodu vahel. Tuleb vanemate seas levitada süvendatud arusaamist Nõukogude Eesti järjekordseist ülesandest ja kõigile tähtsaile töödele vanemaid kaasa tõmmata. Tuleb osata noortega koos töötada, neile vanemaiks seltsimeesteks olla ja nende iseseisvust mitte takistada vabas organiseerumises. Kuid kõige selle juures tuleb olla õpetaja, kes loob töödistsipliini ja kelle tööst on kasu.

Loodan, et õpetajad peavad meeles surematu Lenini sõnu (kõne 2. oktoobril 1922 noorkommunistidele, Valitud teosed kahes köites, venekeelne väljaanne 1940, II, lk. 586):

„Vana kool oli õppekool, see sundis inimesi omandama hulga ebavajalikke, liigseid, surnud teadmisi, mis täitsid pea ja muutsid noorpõlve üldisse astmestikku aetud ametnikeks. Kuid teie teeksite määratu vea, kui tahaksite sellest järeldada, et võib saada kommunistiks seda omandamata, mis on kogutud inimliku teadmise. Oleks ekslik arvata, et jätkub kommunistlike loosungite omandamisest, kommunistliku teaduse tulemustest, omandamata seda teadmiste-summat, mille tulemuseks osutub kommunism.“

Sotsialism on võimalik üles ehitada ainult suurte teadmistega ja suure tööoskusega varustatud inimeste kaasabil. Ja sellepärast hästi korraldatud õppetöö on esimesi tingimusi, mida täites õpetajad annavad töötavale rahvale uusi hästi ettevalmistatud kaadreid, uusi ja praegustest paremaid töötajaid.

Nõukogude kooli esimene õppeaasta nõuab meilt kõigilt suuri jõupingutusi, kuid peab andma selle eest tulemusi.

NIGOL ANDRESEN,
Hariduse Rahvakomissar.

MAX LAOSSON.

Lenini ja Stalini elust *).

1.

Paljudele kodanlike eelarvamuste kammitsas olevaile inimestele paistab arusaamatu ja kummaline see suur tunnustus ja kõrge hinnang, mis Nõukogude Liidu rahvad ja ka kapitalistlike maade proletariaat annavad Lenini ja Stalini tööle. Meilgi ja eriti meie intelligentsis küllaltki levinud eelarvamuste kohaselt marksism ja sotsialistlik ühiskond ignoreerivat täiesti isikut, indiviidi. Marksismi-vaenulise propaganda järele tähistavat sotsialistlik kord kõigi tippude mahalihvimist ja kaotamist, absoluutset nivelleerimist, üksikisiku nulliks muutmist. Kaduvat kõik loomingu- ja

*) Kokkuvõtte Tartus õpetajate kursustel peetud loenguist.

muud kaunid vabadused. Uue sotsialistliku ühiskonna masinavärgis toimuvat kõik kindlate reeglite ning eeskirjade kohaselt ja tahtevabadust asendavat range determinism.

Kes vähegi tunneb teaduslikku sotsialismi, marksistlikku kirjandust ja eriti Nõukogude Liidu senist tegelikku elu, see teab, et lugu on täiesti vastupidine. Mitte sotsialism ei hävita inimese õigusi ja kodanikuvabadusi, vaid seda teeb pidevalt just kodanlik ühiskond.

Kodanlik ühiskond, kapitalistlik majandussüsteem kujunesid küll välja isiku-vabaduse loosungi all ja kodanliku ühiskonna vabadused tähendasid võrreldes feodalismiga suurt edusammu. Ent kapitalismi arenedes selgus järjest enam, et isiku vabadustel on kapitalistlikus ühiskonnas kindlad piirid. Osa kodanluse ideoloogide, eesotsas Rousseau'ga, on katsunud küll näidata, et need piirid on tõmmatud vabal kodanike kokkuleppel mingisuguse „ühiskondliku lepingu“ põhjal, kuid tänapäeval me teame, et suurimaks piiride tõmbajaks, isikuvabaduste halastamatuimaks piirajaks on kapitalistlik eraomand. Eraomandi alusel asuv majandussüsteem, kapitalismi raudsed arenguseadused on praktikas tühistanud, on annulleerinud kõik need kõlavad vendluse-vabaduse-võrdsuse põhimõtted, mis vormiliselt, ainult puht-juriidiliselt on mõnel liberaalsel kapitalistlikul maal kehitud küll tänapäevani.

Sotsialismi jõud, Lenini ja Stalini tegevuse edu ei põhjene mitte isiku vabaduste piiramisel, vaid isiku vabastamisel köidikuist.

Mitte ainult praktiliselt ei saa kapitalistlikus ühiskonnas lahendada isiku ja ühiskonna vahelisi vastolusid, vaid ka teoreetiliselt on kodanlik filosoofia ja sotsioloogia sel alal jooksnud ummikusse.

Juba enne Marxi ja veel rohkem pärast Marxi on kodanluse ideoloogid väljapaistva isiksuse asetanud vastollu nn. massiga. Eesotsas Nietzschega on nad kujutanud laiu töötavaid kihte nüri-rumala pööblina, kultuuri ja vaimse elu vaenlasena. Ajalugu aga tegevat ainult tugev isiksus, mõtlevad inimesed, intelligendid. Me teame, mis on olnud sellise idealistliku ajaloo filosoofia ülesanne — eriti viimasel ajal. Selleks ülesandeks on päästa varisevat kapitalismi.

Isikuvabadus, ka suurimate isiksuste vabadus, on aga mõeldud seni, kuni massid pole vabastatud. Usk massidesse — see on iseloomustav leninismile-stalinismile. See ei tähenda aga sugugi, et Lenin-Stalin ja ajalooline materialism üldse eitaks suurte isiksuste osa. „Just inimesed teevad ajalugu, kuid alati kindlais tingimustes ja olusuhetes“, ütleb Stalin, „suured inimesed maksavad midagi ainult niivõrd, kuivõrd nad oskavad õigesti mõista neid tingimusi, mõista, kuidas neid muuta!“ Kuivõrd suurelt marksismis ja Nõukogude Liidus hinnatakse isikute ja kaadrite tähtsust, seda tõendab muuseas see osatähtsus, mida marksistlik teooria ja Nõukogude Liidu praktika annab kommunistlikule parteile.

Pole mingisugust alust kodanlikel väidetel, nagu tähendaks majanduslik kollektivism üksiku orjastamist. Ja on täiesti enesestmõistetav, et sotsialistlik ühiskond kõrgelt hindab ja austab kahte maailmaajaloo suurimat kuju: Leninit ja Stalinit.

Nende mõlema proletariaadi juhi tegevus algas möödunud sajandi lõpul. See oli aeg, mil L.-Euroopa tööliskond sammus teise sotsialistliku internatsionaali lipu all. Asumaade hoogsast ekspluateerimisest saadavate suurte kasude arvel suutis kodanlus maksta paremat palka väiksele osale tööliskonnast, mille tõttu see harrastas reformistlikku taktikat. Teise internatsionaali juhtkond, ametiühingute aparaat, püüdis küll teoreetiliselt teeselda revolutsioonilisust, kuid tegelikult bürokrateerus ja hülgas revolutsioonilise marksismi. Võttes väljanõpitud marksismi lauseid dogmadena, mitte mõistes marksismi kui meetodit, asus tolleaegne tööliikumise juhtiv kaader üldiselt seisukohale, et sotsialistlik revolutsioon on võimalik vaid kõrgelt arenenud tööstusriigis, s. t. mitte tsaristlikul Venemaal.

Oli vaja suurt julgust Lenini ja Stalini poolt, suurt selgenägelikkust ja marksismi põhjalikku mõistmist, et kõigist hoolimata leida õiget joont, asuda sellele teele, millele nad asusid, revolutsiooni taotlemisele ja teostamisele Venemaal, s. t. maal, kus teise internatsionaali teoreetikud seda võimatuks pidasid.

Lenini ja Stalini elulugu moodustavad ühtlasi tähtsa osa Vene revolutsiooni ajaloo ja N. Liidu sündimise loost. Nende raskused, õpetused ja võidud on olnud kooliks Eesti tööliikumisele ja eelduseks Eesti töötavate kihtide vabanemisele käesoleva aasta suvel. Seepärast meenutagem siin mõningaid üksikasju.

2.

V. I. Lenin sündis aastal 1870. Tema isa oli algul kooliõpetaja, hiljem koolide inspektor ja rahvakoolide direktor. Kaasani ülikooli õigus-teaduskonnast visati Lenin välja osavõtu pärast üliõpilasrahutust ja ta lõpetas hiljem ülikooli eksternina Peterburis.

Kaasani tagasi tülles astus Lenin marksistliku ringi liikmeks. Asudes siis Samarasse organiseeris ta seal esimese marksistliku ringi. A. 1893 asus ta Peterburi. Seal ilmus ta töö „Mida tähendavad „Rahva sõbrad“ ja kuidas nad võitlevad sotsiaaldemokraatide vastu“. Selles töös ta näitas end esmakordselt erilisel jõulise loova marksistina. See töö oli tugevaks hoobiks narodnikuile ja tõstis esmakordselt esile tööliste ja talupoegade revolutsioonilise liidu mõtte. 1895 asutas Lenin „Võitlusliidu tööliklassi vabastamiseks“, mis oli tulevase partei algrakuks.

Varsti ta arretereiti ja saadeti mõneaastase vangisistumise järele Siberisse asumisele. Nii vanglas kui asumisel jatkas Lenin pidevat tööd,

kirjutades raamatuid, artikleid ja lendlehti. Pääsedes aastal 1900 asumiselt, sõitis ta välismaale, kus asutas ajalehe „Iskra“, mis koondas enese ümber suure osa Venemaa sotsiaaldemokraatlikke organisatsioone. Järgnevais teostes arendas Lenin mõtet parteist kui proletariaadi juhtivast organisatsioonist ja rajas partei taktika alused, koondades ühtlasi enese ümber ka enamlaste rühmituse.

1905. a. revolutsioonis juhtis Lenin masside revolutsioonilist võitlust. Stalinit kohtas Lenin esmakordselt Tampere enamlaste kongressil.

Pärast 1905. a. revolutsiooni ebaõnnestumist oli Lenin jälle sunnitud asuma välismaale, kus viibis 9 aastat. Stolõpini revolutsiooni ajal, kus parteist põgenesid loendamatud intelligendid, võitles Lenin väsimatult marksismi võltsijate vastu, kirjutades selleks muuseas oma kuulsa filosoofilise teose „Materialism ja empiriokrititsism“.

Esimese imperialistliku maailmasõja algul arreteeris Austria politsei Lenini. Tal õnnestus vabaneda ja sõita Šveitsi. Siin astub ta välja sõja vastu, paljastades selle rööviseloomu ja kutsudes rahvaid muutma seda sõda kodusõjaks. Ühtlasi kirjutas ta sellal raamatu „Imperialism kui kapitalismi kõrgeim staadium“, milles ta teeb ajaloolise tähtsusega avastuse, nimelt et viimasel kapitalismi arenguastmel on võimalik proletaarse revolutsiooni võit ja sotsialismi teostamine ka üksikul kapitalistlikul maal. Marx ja Engels pidasid seda teatavasti võimatuks. Lenini mainitud avastus suurendas tunduvalt enamlaste partei ja Venemaa proletariaadi julgust järgnevais võitluses.

Saabudes pärast veebruari revolutsiooni Venemaale püstitas Lenin loosungi „kõik võim nõukogudele“. Selle põhjal alustasid enamlased sotsialistliku revolutsiooni ettevalmistamist.

Juulis 1917 andis Ajutine Valitsus käsu Lenini arreteerimiseks. Lenin asus põranda alla. Siin kirjutas ta ühe oma tähelepanekavama teose „Riik ja revolutsioon“. Septembris leidis Lenin, et massid on revolutsiooniks küpsed. Ja oktoobris pani töölisklass kehtima nõukogude korra. Moodustati esimene töölis-talupoegade valitsus maailmas. Lenini ja Stalini juhtimisel likvideeriti valgekaardi armeed ja välismaised sissetungijad, likvideeriti mõisnikud, hävitati kodanlus ja kulakud.

A. 1919 rajas Lenin maailm tööliikumise keskuse, kommunistliku internatsionaali. Purustava kodusõja lõppedes ta organiseeris maa üleminekut rahuolukorda ja rahvamajanduse ülesehitamist. Tema näpunäiteil teostati nep (uus majanduspoliitika, mis võimaldas sotsialismi ülesehituse).

1922. aasta lõpul haigestus Lenin raskesti ja suri aastal 1924.

Nii osutub Lenini elutöö määratu suureks. Ta oli edukaim Marxi-Engelsi õpetuse ja töö jätkaja, bolševismi isa, üleliidulise kommunistliku (enamlaste) partei ja Kommunistliku Internatsionaali looja ning juht,

esimese proletariaadi diktatuuri rajaja ning juhtija ajaloos, kogu maailma töötava rahva juht ja õpetaja. Lenini tööd — marksismi edasiarendamist ja N. Liidu juhtimist — jatkas tema võitlusekaaslane Stalin. Jooksvate ülesannete lahendamise kõrval ning neist tingituina valmisid Lenini teoreetilised tööd. Teadlasena arendas Lenin edasi kõiki ühiskonna-teaduse harusid; ta lisis palju uut nii agraar- kui ka rahvus- ja asumaade-küsimusse. Filosoofiliste küsimuste lahendamisel näitab ta end sügavaima mõtlejana.

Kõik, mis Lenin lõi teaduslikku, on tema poolt kirjutatud laiadele rahvahulkadele. Ta vihkab kõiki „teaduslikke“ veiderdamisi ja mõistab hukka nn. „teaduslikku prügi“, mis tihti lämmatab mahukaid ja väliselt soliidset teoseid. Ta nõuab autoreilt-marksistidelt lihtsat ja selget, laiadele massidele mõistetavat probleemide esitamist. Ta kirjutab, et „võitleva sotsialistliku partei liikmed ei tohi ka oma teaduslikes töis unustada lugejat — töolist; nad peavad püüdma kirjutada lihtsalt, ilma nende ebavajaliste sõnaveiderdusteta, ilma välise „õpetlikkuse“ tunnusteta, mis nii väga võluvad dekadentslikke ja tituleeritud ametliku teaduse esindajaid“.

Lenini teosed ise, samuti nagu Stalini teosed, on parimaks näiteks, kuidas lihtsalt ja arusaadavalt saab käsitleda ka keerulisemaid ja sügavamaidki probleeme. See esitamiskiisi selgus ja lihtsus, mis on võimalik vaid käsitledavate küsimuste põhjaliku tundmise, probleemidest üleoleku tõttu, on üheks põhjuseks, miks paljud L.-Euroopa intelligendid, ka meie intelligendid, kelle maitse kodanlikust kasvatuses on rikutud, Leninit ja Stalinit ei saa võtta teadusemeestena. Lenini ja Stalini suhtes on igal kodanikul kasulik loobuda ühest eelarvamusest, mida kodanlik maailm talle on külge pookinud, nimelt nagu oleksid Lenin ja Stalin lihtsalt poliitikamehed ja riigijuhid senises mõttes. Lenin ja Stalin on ühtlasi esmajärgulised teadusemehed, on ühes Marxi ja Engelsiga tõelise ühiskonna-teaduse, teadusliku sotsialismi rajajad.

3.

Stalin — Nõukogude Liidu rahvaste juht — sai möödunud aasta detsembris 60-aastaseks. Stalin sündis gruusia käsitöölise perekonnas, Gori linnakeses Kaukaasias. Õppis sealsamas vaimulikus koolis ja astus 15-aastaselt a. 1894 Tiflisi vaimulikku seminari. Tööstuskapitalismi hoogsas arenemise pinnal võttis tollal kogu Venemaal hoogu marksistlik tööliikumine. Ka Taga-Kaukaasiasse, mis kannatas terava rahvuslik-koloniaalse rõhumise all, ulatusid tööliikumise lained. Taga-Kaukaasia oli seni tüübiline agraarne Vene-tsarismi asumaa. Algav kapitalismi areng hävitas Stalini kasvupäevil selle maanurga senise patriarhaalsuse ja lülitas ta maailmamajanduse süsteemi. Kaukaasia muutus nafta- ja veinitööstuse, nisu- ja tubakakasvatuse maaks.

Sellel kapitalistliku arengu taustal tõusev marksistlik liikumine tungis ka Tiflisi vaimulikkude seminaride, Seminaris oli hulk põrandaaluseid ringe. Ka noores Stalini kutsus seminaris valitsev jesuiitlik kord esile tormilise protesti ja revolutsioonilise meeleolu. Juba 15-aastaselt muutus Stalin revolutsionääriks.

A. 1898 astub Stalin vormiliselt Tiflisi sotsiaal-demokraatlikku organisatsiooni. Stalin uuris tollal põhjalikult Marxi „Kapitali“, filosoofiat, ajalugu, loodusteadust, kirjutas lendlehti ja organiseeris streike. Seminarist visatakse Stalin välja. Ta elatub alul eratundidest ja asub siis tööle Tiflisi füüsikalise observatooriumi vaatelejana. Tutvumine sajandi vahetusel Lenini tegevusega viis Stalini veendumusele, et Leninis on tege- mist ebatavalise isiksusega, ja ta asus koostööle Leniniga.

A. 1901, s. t. 22-aastaselt, oli Stalin sunnitud minema põranda alla ja sellest ajast algab tema kutselise põrandaaluse revolutsionääri töö, mis kestis 1917. aastani. Ta siirdub varsti teise tööstuslinna Batumi, organiseerides klassivõitlust nii linnades kui maal, nii grusiinlaste, armeenlaste kui venelaste keskel.

A. 1902 ta arreteeritakse. Aasta hiljem saadetakse asumisele Ida-Siberisse, kust varsti põgeneb ja organiseerib aastal 1904 Bakuu naftatööstuses hüügelstreigi, mille tulemuseks oli esimene kollektiivleping Vene- maal.

Lenini kõrval oli Stalin tähtsamaks 1905. a. revolutsiooni juhiks.

1905. a. detsembris võttis ta aktiivselt osa enamlaste kongressist Soomes, ja a. 1906 partei kongressist Stokholmis, a. 1907 kongressist Londonis.

Kogu aeg jatkas ta marksistliku partei teoreetiliste aluste, dialekti- lise ja ajaloolise materialismi kaitsmist ja arendamist tuhandeis eksempla- rides põranda all trükitavais lendlehtedes ja brošüürides.

Kui suurt revolutsionääri jälitas teda pidevalt tsaari politsei. Kümne aasta jooksul — 1902.-13. aastani — Stalin arreteeriti 8 korda, saadeti asumisele 7 korda, põgenes sealt 6 korda. Viimaselt asumiselt päästis Stalini veebruarirevolutsioon. Vahepeal oli ta paar kuud välismaal, kus kirjutas teose „Marksism ja rahvusküsimus“. See töö on enamlaste dek- laratsiooniks rahvusküsimuse alal ja paljastab teise internatsionaali töö- lisliikumist kahjustava rahvuste-poliitika.

Pärast veebruarirevolutsiooni, saabunud asumiselt Petrogradi, vali- takse Stalin partei keskkomitee poliitbüroosse, kuhu ta on pidevalt valitud tänini. Ta juhib ühtlasi partei peahäälekandjat „Pravda“ ja valmistab ette oktoobri relvastatud ülestõusu.

Nõukogude võimu loomisest kuni aastani 1923 on Stalin rahvusküsi- muste rahvakomissariks, juhtides rahvusküsimuse lahendamist N. Liidus. Sellal ta kirjutas „Venemaa rahvaste õiguste deklaratsiooni“, mis tähen-

dab uue ajastu algust rahvusvahelistes suhetes: alluvuse ja valitsemise vahetekordade, surve ja vägivalda asemele astus endise Venemaa rahvaste üheõiguslus, vastastikune usaldus ja sõprus. Tsarismi kolooniate asemel loodi Lenini ja Stalini juhtimisel õitsevad ja vabad nõukogude vabariigid. Alates Ukraina NSV-st ja lõpetades Eesti NSV-ga on Stalin juhtinud kõigi nende vabariikide loomist.

Juhtides kodusõjas punaväge, näitas Stalin end hiilgava sõjalise strateegina ja taktikuna. Olles likvideerinud ohud teistel rinnetel, tegutses ta ka Petrogradi kaitsmisel, nimelt mais 1919, et tõmmata ära punaväge Koltšaki vastaselt rindelt, algas kindral Judenitš valge Soome ja Eesti vägede toetusel rünnakut Petrogradile. Inglise laevastiku abil õnnestus neil läbi murda Petrogradi alla. Keskkomitee saatis kohale Stalini. Kombineeritud maa- ja mereväe löögiga ta purustas valgekaardi, kelle jäänu- sed põgenesid Eestisse. Samuti purustati Stalini tegelikul juhtimisel kõik 14 kapitalistliku riigi poolt nõukogude maa vastu ettevõetud rünnakud.

Nelja-aastase imperialistliku sõja ja kolme-aastase kodusõja pärandusena jäi Nõukogude valitsuse käsutusse laostunud tööstus ja desorganiseeritud rahvamajandus. Äärmiselt väikeste ressurssidega alati sotsialismi ülesehitamist. See õnnestus peamiselt Lenini ja Stalini majanduspoliitika tõttu, nende teoreetilise tugevuse ja praktilise osavuse tõttu.

Lenini surmaaastal ilmus Stalini kuulus teos „Leninismi alustest“, milles Stalin kokkuvõtlikult esitas leninismi olemuse, määratelles leninismi kui imperialismi ja proletaarsete revolutsioonide ajastu marksismi.

Toetudes Lenini õpetusele, töötas Stalin järgmisel aastal välja sotsialistliku industrialiseerimise põhimõtted, mille alusel N. Liidus algas maa industrialiseerimine.

Kogu aeg jätkus võitlus sise- ja välisvaenlase ühise rinde vastu, mis Stalini väljenduse järgi ulatus Chamberlainist kuni Trotskini.

Kõrvuti esimese viisaastaku grandioosse kava teostamisega töötas Stalin välja ja viis ellu põllumajanduse kollektiviseerimise kava.

Kui oli välja töötatud esimese viisaastaku kava, siis pidas L.-Euroopa kodanlus seda lihtsalt utopiaks. Üks Saksa juhtiv majandustegelane arvas, et on hästi, kui kommunistid selle kava teostavad 50 aastaga. Stalini juhtimisel teostati kava vähem kui viie aastaga. Samuti teostati enne tähtpäeva teine viisaastak, mille tulemusena a. 1938 osutus N. Liidu rahvamajandus varustatuks esirindlikema tehnikaga maailmas.

Võidud rahvamajanduses ja sotsialismi ülesehitamises fikseeriti ja kindlustati uues põhiseaduses a. 1936. See põhiseadus, demokraatlikem maailmas, töötati välja Stalini eesistumisel.

Samuti on Stalini juhtimisel koostatud Üleliidulise Kommunistliku Partei ajaloo lühikursus, kus peatükk „Dialektilisest ja ajaloolisest materialismist“ on Stalini kirjutatud. Siin arendab Stalin dialektilist materia-

lismi kui kommunismi teoreetilist alust, kui marksistlik-leninliku partei maailmavaadet. Eriti on selles töös esile tõstetud sisemine side marksismi-leninismi filosoofia ja kompartei praktilise revolutsioonilise tegevuse vahel. Et mitte eksida poliitikas, rõhutab Stalin, tuleb lasta end juhtida marksistliku dialektilise meetodi põhimõtetest, tuleb teada ajaloolise arengu seadusi. Et mitte eksida poliitikas, tuleb vaadata ettepoole, aga mitte tahapoole, tuleb olla revolutsionäär, aga mitte reformist, tuleb taotella halastamatut proletaarset poliitikat, aga mitte reformistlikku tööliklassi ja kodanluse „huvide-harmonia“ poliitikat.

Kommunistlikud juhid peavad endas koondama teoreetilise tugevuse koos tööliikumise praktilise-organisatsioonilise kogemusega. Nii Leninis kui Stalinis on erilisel täiuslikult kooskõlas teooria ja praktika. Kui Lenin nõuab revolutsionäärilt vene laia joone ja ameerikaliku asjalikkuse ühtsust, siis kehastavad seda ühtsust kõige paremini Lenin ja Stalin ise.

Asudes seisukohal, et sotsialistliku revolutsiooni võit, proletariaadi võit, on võimatu ilma teadliku juhtimiseta, ilma raudse distsipliinita parteita, on Stalin koos Leniniga ja hiljem üksi ehitanud revolutsioonilist töölisparteid kui esirindlike ideede kandjat ja kõrgema teadlikkuse ja teaduse kehastajat. Koos Leniniga on Stalin kujundanud maailmas enneolematu raudse distsipliiniga ja vaenlaste suhtes halastamatu partei. Kommunistlike parteide loomisel on Stalini teoreetilised tööd, milledes meisterlikult on seotud marksistlik-revolutsiooniline teooria tööliklassi igapäevaste ülesannetega, mänginud suurt osa. Ka Eestimaa Kommunistlik Partei on saanud stalinliku kooli. Ja selle kooli väärtusest annab tunnistust asjaolu, et kogu meie kodanliku vabariigi politsei 22 aasta kestel ei suutnud nõrgendada, veel vähem hävitada seda parteid, et see partei oskas terrorist hoolimata säilitada sidemeid töölishulkadega ja tuua 21. juunil tänavale üllatavalt suured töölishulgad.

Pole ime, et oma töö tõttu Stalin on võitnud ülemaailmse poolehoidu töötavais kihtides. Ta nimi ja ta pildid on tänapäeval saabuva vabaduse pantideks nii Aafrika neegrihüttides kui hiina kulide muldonnides, räakimata Euroopa ja Ameerika proletariaadist ning rõhutatud rahvastest. Stalini tegevus on võitnud Euroopa intelligentsi paremiku südamed, eesotsas Thomas ja Heinrich Manniga, H. Barbusse'iga ja R. Rolland'iga.

Barbusse kirjutas enne oma surma Stalinist „Inimene õpetlase pääga, töölise näoga ja lihtsõduri riietuses — ta kuju kerkib kõrgele üle Euroopa ja Aasia, üle mineviku ja üle tuleviku“.

A. 1924 Lenini surma puhul andis Stalin töötuse hoida komparteid kui silmatera, kindlustada proletariaadi võimu, laiendada Nõukogude S. V. Liitu ja jääda truuks kommunistliku internatsionaali põhimõtetele. Me teame, et ta seda lubadust sajabrotsendilisel on täitnud.

Vastates oma 50. sünnipäeval tervitustele, ütles Stalin: „Võite olla kindlad, seltsimehed, et ma ka edaspidi annan töölisklassi asjale, proletarise revolutsiooni ja maailma kommunismi eesmärgile kõik oma jõud ja kui tarvis, kõik oma vere viimse piisani“.

Me võime olla kindlad, et see nii on, et Stalin ei harrasta ka Eesti rahva suhtes mingisugust egoistlikku poliitikat, et kogu tema tegevus on siiralt pühendatud töötavate kihtide ja rõhutatud rahvaste vabastamisele, kommunismi lõpliku võidu taotlemisele.

Siinkohal pole vist vaja pikemalt peatuda Stalini geniaalse välispoliitika juures, eriti viimaseil aastail, mille tõttu kapitalistlik maailm on sunnitud end järk-järgult koomale tõmbama sotsialistliku Nõukogude Liidu ees.

N. GONTŠAROV

Nõukogude pedagoogika põhijooni.

Kodanlikud pedagoogid väidavad, et kasvatus on igavene ja muutmatu mõiste ja et kasvatus ideaalide määrajaiks on jumalik jõud või üldinimliku moraali normid, mitte aga valitsev klass. Kodanlus püüab ennast esitada üldinimlike ideaalide kandjana, pidades oma kodanlikke ideaale üldinimlikeks ideaalideks. Kodanlikud pedagoogid teesklevad, kui nad kõnelevad pedagoogilise teaduse apoliitilisusest, üldinimlikest ideaalidest, üldinimlikust kasvatusesest, haridusest, õpetusest. Lenin on korduvalt rõhutanud, et kool väljaspool elu, väljaspool poliitikat — see on vale ja teesklemine.

Oma kõnes II ülevenemaalisel õpetajate-internatsionalistide kongressil a. 1919 Lenin ütles: „Üheks niisuguseks kodanlikuks teeskluseks on väide, et kool võib väljaspool poliitikat olla. Te teate väga hästi, kuid võrd võlts on see väide. Ja kodanlus, toonitades seda mõtet, seadis ise kooliasjanduse nurgakiviks oma kodanliku poliitika ja püüdis kooli sellele juhtida, et vormida kodanlusele sõnakuulelikke ja agaraid sabarakke, püüdis alt üles isegi üldist kohuslikku õpetust selleks kasutada, et vormida kodanluse sõnakuulelikke teenreid, kapitali tahte täitjaid ja orje, kuid ei hoolitsenud kunagi selle eest, et teha kooli inimliku isiksuse vahendiks väljaspool klassi. Ja nüüd on kõigile selge, et seda võib ainult sotsialistlik kool teha ...“ (Lenin, Kogutud teosed XXIII, lk. 474).

Vastates küsimusele, mida peavad noored põlvned sotsialistlikus vabariigis õppima, ütles Lenin oma kõnes III Komsomoli kongressil (a. 1920) täie selgusega: peab kommunismi õppima, peab õpetust, kasvatust ja hari-

dust niiviisi organiseerima, et noored võiksid kommunistliku ühiskonna luua. Seepärast me ei kõnele kasvatuses üldiselt, vaid kõneleme kommunistlikust kasvatuses, mille teostamine sai võimalikuks tänu Suurele proletaarlikule sotsialistlikule revolutsioonile ja töölisklassi diktatuurile: Nõukogude pedagoogika on teadus kasvava põlve kommunistlikust kasvatuses, hariduses ja õpetuses.

Kasvatuse all tuleb mõista õige teadusliku maailmavaate, kommunistliku moraali ja sotsialistliku ühiskonna määruste omandamist, enamlike iseloomujoonte ja tahte kujundamist lastes ning nende kehaliste jõudude arendamist ja tervise kindlustamist. Kasvatuse mõiste sisaldab endas kõik pedagoogilised mõjutused lastesse. Juhtides laste mõistuse arenemist me kujundame nendes kommunistlikku maailmavaadet ja sel alusel tekivad neil ka kommunistliku käitumise harjumused. Ühes sellega me arendame lapse jõudu, vastupidavust, osavust ja ilusaid kehaliigutusi.

Haridus aga tähendab õpilaste varustamist süstemaatiliste teadmiste ja oskustega, mis on aluseks kommunistliku maailmavaate kujundamisele. Haridusel on erakordselt suur tähtsus, sest ilma teadmisteta, ilma teaduste aluste vallutamisetä ei ole võimalik kommunistlikku ühiskonda ehitada. Kõneldes samal III Komsomoli kongressil kogu maa majanduse rajamisest elektrofiteerimisele, tähendas Lenin, et ilma teadmisteta seda ümberehitust ei saa teostada. „Teie ees on ülesehituse ülesanne ja te suudate selle lahendada ainult omades kõik kaasaegsed teadmised, osates kommunismi muuta paljastest päheõpitud valemitest, juhatustest, retseptidest, ettekirjutustest, programmidest selleks elavaks, mis ühendab teie otsest tööd, muuta kommunism juhisteks teie praktilises töös. See on teie ülesanne, mille järele tuleb teil käia haridus- ja kasvatustöös kogu noore põlve tõstmiseks“ (Lenin, Kogutud teosed, XXX, lk. 409).

Niiviisi määratles Lenin hariduse ja kasvatuse ülesanded. Jätkates Lenini tööd rõhutas Stalin VIII Komsomoli kongressil (a. 1928) täie selgusega, kindlal ja veenval kujul jällegi sama ülesannet: „Vallutada teadust, vormida enamlaste-eriteadlaste kaadreid igas teaduseharus, õppida, õppida, õppida visadusega — see on praegune ülesanne. Revolutsiooniliste noorte rünnak teadusele — seda on meil tarvis, seltsimehed“.

Õpetus on protsess, milles õpetaja süstemaatiliselt ja kavakindlalt annab õpilastele teadmisi ja õpilased omandavad neid aktiivselt ja teadlikult; protsess, millega luuakse ja kindlustatakse lastes soovitud omadusi; teiste sõnadega, õpetus on organiseeritud ja riigi poolt kavakindlalt juhitud kommunistliku kasvatuse ja hariduse teostamine õpetajate poolt koolis. Pedagoog meie koolis ei ole mitte ainult teadmiste vahendajaks. Varustades õpilasi teadmistega ta ühtlasi sellega kasvatab neis omadusi, mis on vajalised tegelikus töös sotsialistlikus ühiskonnas. Hästi organi-

seeritud õpetus kasvatab õpilases häid omadusi, lähendab õpetajat õpilasele ja teeb neid vastuvõtlikuks õpetaja mõjutustele.

Kasvatus, haridus ja õpetus on üksteisest lahutamatud, on üksteisega seotud tervikulises protsessis. Kui õpetaja klassis õpetab, s. o. jagab õpilastele haridust, siis ta ühtlasi ka kasvatab. Näiteks maateaduse tunnis nõukogude õpetaja, tutvustades õpilasi Tšeljuskini ekspeditsiooniga ja looga nende päästmisest julgete lendurite poolt, kasvatab õpilastes armastust meie sotsialistliku isamaa ja ta sangarite vastu, kasvatab lastes tahtet olla niisama kartmatud ja ettevõtlikud ja valmidust anda kõik oma jõud sotsialistlikule ülesehitustööle. Õpetaja jutustab lastele ka sellest, kui kõrge ühistunne ilmnes tšeljuskinlastes isegi sellises olukorras, kus iga minut neid ähvardas surm; jutustab ka sellest, kuidas tõelise kommunistliku juhtimise tõttu tšeljuskinlased ilmutasid kõrget distsipliini ja organiseeritust. Õpetaja kutsub esile lastes püüet omada samasuguseid omadusi. Ta teeb sellega suurt kasvatustööd.

Kogu hariduslikus töös õpetaja on abiks õpilasele nende maailmavaate kujunemisel ja järelikult teostab alati õppimisprotsessis kasvatustööd, mis mõjutab ka laste igapäevast käitumist.

Teiselt poolt, täites otseseid kasvatuslikke ülesandeid, näiteks harjutades lapsi distsiplineeritud käitumises, nõudes hoolsat, täpset töötäitmist, juhib õpetaja sellega lapsi ka paremale teadmiste omandamisele, nende hariduse kasvamisele.

Kommunistliku ühiskonna loomine Nõukogude Liidus sünnib võitluses ümbritseva kapitalistliku maailma ja selle agentide vastu siseriigis. Oma diktatuuri töölikklass kasutab klasside likvideerimiseks klassivõitluse kaudu. Klasside likvideerimine, kommunismi ülesehitamine ei ole mõeldav ilma teadmiste omandamiseta. Mida rohkem ja mida paremaid teadmisi on töötaval rahval, seda kiiremini ja paremini saab ta toime ülesseatud ülesannetega. Seda tõestab kõige selgemini stahhaanovlik liikumine. Omandades teadmisi ja tehnikat ning juhitud partei poolt, püstitavad stahhaanovlased oma tööviljakuses maailmarekorde.

Koolil, kus toimub kasvava põlve kasvatus, haridus ja õpetus, lasub vastutusrikkaim ülesanne, mis on antud talle kommunistliku partei ja valitsuse poolt. See ülesanne määrab kogu pedagoogika sisu: „Proletariaadi diktatuuri kestel, s. o. ajajärgus, mil tehakse ettevalmistusi täielise kommunismi teostamiseks, ei pea kool mitte ainult üldse kommunismi põhimõtete läbivijaks olema, vaid ta peab olema ka proletariaadi ideelise, organisatsioonilise ja kasvatusliku mõjutuse teostajaks poolproletaarlaste ja mitteproletaarlaste töötavate hulgas, eesmärgiga kasvatada põlvkonda, kes on suuteline lõplikult kindlustama kommunismi [NLK (enamlaste) Partei programmist]“.

* * *

Noorsoo kasvatamine kommunistlikus vaimus on uue ühiskonna loomise üheks osaks ja võitlus vaenuliste elementide vastu paratamatult kajastub ka pedagoogikas. Meie sotsialistlik ühiskond otsekoheselt ja avalikult esitab küsimuse pedagoogilise teaduse alistamisest uue ühiskonna loomise põhiülesannetele, küsimuse rahvateenimisest. Seetõttu peab pedagoogika olema niisuguseks teaduseks, mis annaks praktikule orienteerumisvõimet, perspektiivi selgust, enesekindlust töös, usku meie asja võidusse“ (Stalin, Leninismi küsimusi, 10. tr., lk. 219).

Nõukogude maal, tema revolutsiooniliste traditsioonide ja võitlusega inertuse vastu, on olemas kõik võimalused pedagoogika arenemiseks. Tehtud on juba palju, kuid jääb veel palju teha selleks, et pedagoogika oleks esirindlikuks teaduseks.

Nõukogude pedagoogika ülesehitamisel me lähtume marksismi-leninismi põhialustest, Marxi-Engelsi-Lenini-Stalini suurtest teostest.

Marx ja Engels panid aluse tõeliselt teaduslikule pedagoogikale; nad avastasid kasvatusel klassilise ja ajaloolise iseloomu, näitasid, mille eest peab töölisklass kasvatusel alal kapitalistliku ühiskonna tingimustes võitlema, ja andsid põhimõttelised alused kasvatusel, haridusel ja õpetusel töölisklassi diktatuuri ajajärgus.

Lenin ja Stalin, arendades Marxi-Engelsi vaateid kasvatusel, haridusel ja õpetusel, selgitasid, kuidas peab juhtima kasvatusetööd kommunistlikus vaimus, kuidas konkreetset ja mis suunas peab arenema pedagoogiline teadus ja kuidas tuleb suhtuda kodanlikku pedagoogikasse.

Pedagoogiliste küsimuste väljatöötamisel me peame silmas ka kodanlikku pärandit sel alal. Kõike, mis on parimate kodanluse pedagoogide loodud, tuleb kriitiliselt uurida, ja seda, mis on väärtuslik ka meie kasvatusel eesmärkide saavutamiseks, tuleb meilgi kasutada.

Ometi ei ole mõned nõukogude pedagoogika esindajad osanud õieti mõista kodanluse pedagoogilist pärandit, ei ole kriitiliselt võtnud kodanlike pedagoogide mõtteid ja väiteid. Mõned on ka teadlikult, kahjustamise eesmärgiga, levitanud meil reaktsiooniliste kodanlike pedagoogide reaktsioonilisi, ebateaduslikke vaateid, pidades neid teaduse viimseks saavutuseks. Kõigepealt käib see ebateaduse — pedoloogia kohta.

NLK (en.) Partei Keskkomitee oma määrusega „Pedoloogilistest moonutustest hariduskomissariaatide süsteemis“ (4. juulil 1936. a.) mõistis hukka pedoloogia teooria ja praktika, märkides, et pedoloogide väited on „kisendavas vastuolus marksismi ja kogu sotsialistliku ülesehitamise praktikaga, mis edukalt kasvatab inimesi ümber sotsialistlikus vaimus ja likvideerib jäänuseid inimeste ökonoomikas ja mõtlemises“.

Nõndanimetatud „pedoloogid“ etendasid juhtivat osa koolis, alandades õpetaja vastutust. Nad tegelesid klasside komplekteerimisega, kooli-

režiimi „pedoloogilise“ põhjendusega, mitteedasijõudvate õpilaste koolist kõrvaldamisega jne.

Nõrka edasijõudmist ja teiseks aastaks jätmist peeti päris normaalseks nähtuseks koolis. Hariduskomissariaadid tegid pedoloogidele ülesandeks uurida õpilaste mahajäämise põhjusi ja leida vahendeid selle vastu võitlemiseks. Pedoloogid seletasid mahajäämist ja teiseks aastaks jätmist õpilaste päriuslike omadustega ja viletsate koduste oludega. Võetagu mis tahes küsimus koolielust, igal alal „pedoloogid“ tegid suurt kahju kasvatus- ja haridustööle. Sest kui arvati, et pärius ja ümbrus on otsustavad tegurid lapse arenemises, siis ei jää koolile ja õpetajale muud kui pimesi järgida neid „kõikvõimsaid tegureid“; nende eneste osa kasvatuses ja haridus muutuks nulliks.

Kommunistliku Partei Keskkomitee võttis teravalt ja otsustavalt seisukoha pedoloogia vastu, näidates ka vahendid, kuidas likvideerida pedoloogilised moonutused ja nende tagajärjed, ning nõudis pedagoogika ja pedagoogide õiguste jaluleseadmist. Marxi-Engelsi-Lenini-Stalini õpetus — see on nurgakivi, millel kasvab, tugevneb ja areneb nõukogude pedagoogika. Selle geniaalse õpetuse alusel, Kommunistliku Partei Keskkomitee targal juhtimisel, olid paljastatud ja purustatud kõik vaenulised teooriad.

Kõik Kommunistliku Partei Keskkomitee ja Nõukogude valitsuse otsused koolitöö kohta taotleavad seda, et kaadrid sotsialistliku ülesehitustöö jaoks algaksid oma ettevalmistust koolis ja et kool annaks miljoneid hästiõpetatud kommunismi loojaid. Partei ja valitsuse dokumendid kooli kohta annavad meile näiteid sellest, kuidas tõelise järjekindlusega rakendatakse marksistlik-leninlikku õpetust kasvatuses, hariduses ja õpetuse probleemide lahendamisel. Need dokumendid on väärtuslikem osa nõukogude pedagoogikast, nad on aluseks kõigi pedagoogiliste probleemide lahendamisel.

Iga teadus, samuti ka pedagoogika võib areneda ainult siis, kui ta ei eraldu kogemustest, praktikast. „Suurimaid pahesid ja õnnetusi“ — ütleb Lenin — „mida me oleme pärinud kapitalistlikult ühiskonnalt, on täieline lõhe raamatu ja tegeliku elu vahel“. Ka seltsimees Stalin on korduvalt juhtinud tähelepanu seose vajadusele teooria ja praktika vahel. Ta on lausunud, et teooria muutub tühjaks, kui ta ei ole seotud praktikaga, praktika aga jääb pimedaks, kui ta ei valgusta oma teed teooriaga.

Meie nõukogude pedagoogika peab süstemaatilisel ja järjekindlalt uurima ja teoreetiliselt üldistama meie koolide tegelikku tööd. Ilma hoolsa uurimiseta selle kohta, mida kool teeb, kuidas ta organiseerib oma õppe- ja kasvatustööd, ilma paremate õpetajate kogemuste üldistamiseta ei saa ehitada nõukogude pedagoogikat. Seepärast nõuabki Kommunistliku Partei Keskkomitee, et pedagoogilised teadusliku uurimise asutused uuriks ja üldistaksid kogemusi, mida on kogunud tegelikud koolimehed.

Kommunistliku kasvatus eesmärgid.

Marx ja Engels olid esimesed, kes teaduslikult seletasid, kuidas ja mis seaduste järgi areneb inimühiskond. Nad näitasid, et klasside võitlus on inimühiskonna edasilikumise aluseks. Märtsis a. 1852 kirjutas Marx: „Mida ma olen uut teinud, seisneb järgmiste väidete tõestamises: 1) et klasside olemasolu on seotud vaid kindlate ajalooliste võitlustega, mis omased on tootmise arengule, 2) et klassivõitlus viib paratamatult proletariaadi diktatuurile, 3) et see diktatuur ise moodustab vaid ülemineku igasuguste klasside hävitusele ja klassideta ühiskonnale.“

Olles nõnda õigesti määratlenud inimühiskonna arenemise seadused, määratlesid Marx ja Engels ka kasvatus osa ja koha inimeste ühiskondlikus elus, tõestades, et niikaua kui on olemas klassid ja klassiühiskond, on kasvatus eesmärk tingitud valitsevaist klassidest. Selle oma õpetusega andsid Marx ja Engels otsustava löögi igasugustele kodanlikele pedagoogilistele teooriatele, mis püüdsid kasvatus eesmäärke tuletada ja määrata mitte inimeste ühiskondlike suhete alusel, vaid üldistest arutlustest kõlbelse kohuse jms. üle.

„Kommunistlikus manifestis“ kirjutasid Marx ja Engels: „Aga kas teie (s. o. kodanlikku) kasvatus ka ei määra ühiskond? Kas see ei ole tingitud ühiskondlikest suhetest, millede te kasvatate, otsesest või kaudselt vahelesegamisest ühiskonna, koolide organisatsiooni jne. poolt? Mitte kommunistid pole välja mõtelnud ühiskonna mõju kasvatusle; nad ainult muudavad kasvatus laadi, kõrvaldavad sealt valitseva klassi mõju temasse. Kasvatus kapitalistlikus ühiskonnas kannab teravasti esiletulevat vastuolulist laadi, milles peegeldub kapitalistliku ühiskonna üldine antagonism ja vastuolulisus.“

Nende vastuolude aluseks on kapitalistlik majandussüsteem, linna eraldamine maast, vaimse töö füüsilisest, tootja tootmisvahendeist. Tootmine masinate abil ja kõrge tehnika nõuavad mitmekülgset arenenud, kultuurset töölisi, kuid tootmise kapitalistlik laad teeb ta masina lisaniks, automaadiks. Kapitalismi juures ei või juttugi olla mitmekülgset arenenud inimese ettevalmistamisest. Õpetuse ja kasvatus ühendamine tootva tööga, olles iseeneses küll progressiivne nähtus, omandab kapitalistliku korra tingimustes moonutatud ja ebaloomulikud vormid.

Kui kodanlus annabki elementaarteadmisi töötavate lastele, siis on see ühelt poolt järeleandeks töötavale klassile, teiselt poolt johtub see tööstuse enese vajadusest ettevalmistatud kaadrite järele. „Nii viletsad kui ongi vabrikuseaduste määrused kasvatus suhtes, on nad alghariduse kuulutanud töö kohuslikuks tingimuseks. Nende menu tõestab esimest korda õpetuse ja võimlemise ühendust füüsilise tööga ja järelikult ka füüsilise töö ühendust õpetuse ja võimlemisega.“ Õpetuse ühendamist pro-

dutseeriva tööga ja võimlemisega peavad Marx ja Engels põhiliseks meedodiks mitmekülgsest arenenud inimeste kasvatamisel. Kuid nagu juba ülemal ütlesime, on seda kapitalismi juures võimatu teostada. Selleks, et teostada mitmekülgsest arenenud inimese kasvatust, peab töötav klass haarama enese kätte poliitilise võimu ja sisse seadma proletariaadi diktaatori. Kasvatus peab mängima määratu suurt osa vastuolude likvideerimisel vaimse ja füüsilise töö vahel. Siit selgub, millist osa mängib kool ja õpetaja, ja mitte asjata ei ütle Marx, et tulevaste põlvete kasvatuses oleneb kogu inimkonna tulevik.

Omas kasvatuses määratluses andis Marx selge mõiste mitmekülgsest arenenud inimesest. See määratlus on järgmine:

Kasvatuse all me mõistame kolme asja:

Esiteks: vaimne kasvatus.

Teiseks: füüsiline kasvatus, niisugune, mida antakse võimlemiskoolide ja sõjaväeliste harjutustega.

Kolmandaks: tehniline õppus, mis tutvustab kõigi tootmisprotsesside põhimõtetega ja ühtlasi annab lapsele või noorukile vilumuse ümberkäimises kõigi tootmisalade kõige lihtsamate tööriistadega.

Selles Marxi formuleeringus on esitatud kommunistliku kasvatuses osised. Marx räägib kasvatuses eri külgedest ja kriipsutab alla nende lahetamatut seost. Esiplaanile seab Marx vaimse kasvatuses ehk hariduse, järelikult teaduste algmete tundmaõppimisele omistatakse oluline tähtsus. Tehnilist õppust (või teise terminoloogia järgi polütehnilist kasvatust) tuleb teostada tihedas seoses teaduse algmete õppimisega (s. o. vaimse kasvatuses). See peab näitama, kuidas loodusteadused ja matemaatilised teadused leiavad rakendamist tootmises, tehnikas, kuidas nad viivad uutele leiutustele ja tehnika täiendamisele.

Kuid ekslik oleks arvata, et Marx jätab mitmekülgsest arenenud inimese mõistest välja kõlblise ja esteetilise kasvatuses. Piitsutades kodanluse moraali ja kodanlikku kõlblust, paljastavad Marx ja Engels mitmeis oma teostes nende klassipärase olemust. Ehtse moraali kohta aga ütleb Engels oma „Antidüring'is“ järgmist: „Ehtne inimesemoraal, mis tõuseb kõrgemale klassivastoludest ja nende mälestustest, saab võimalikuks alles sel ühiskondliku arengu astmel, kus mitte ainult ei ole hävitatud klasside vastuolu, vaid on kustunud isegi selle jälg tegelikust elust.“

Samas „Antidüring'is“ räägib Engels ka kasvatuses esteetilisest küljest. Esteetilise kasvatuses ülesandeks on arendada võimeid nautida ilusat, mõista ja hinnata kunstiteoseid, tungides neisse nii oma tundmuse kui ka mõistusega; ta taotleb ka loominguliste võimete arendamist inimeses ühtedel või teistel kunstialadel. Esteetiline ehk kunstiline kasvatus on seega ka mõeldud tähtsa osisena kommunistlikus kasvatuses.

Edasi arendades Marxi ja Engelsi õpetust, eraldi kasvatuses küsimustes, juhib V. I. Lenin tähelepanu sellele, et klassidesse jagunenud kapitalistlikus ühiskonnas töötavate lapsed ei või saada korralikku kasvatust, sest kool on seal mõisnike ja kapitalistide mõju läbiviijaks. „Vana kool deklareeris, et ta tahab luua mitmekülgset haritud inimest ja et ta õpetab teadusi üldse. Me teame, et see oli läbi ja läbi vale, sest kogu ühiskond oli rajatud inimeste jagunemisele klassideks ning eksploateerijaiks ja rõhutiiks. Loomulik, et kogu vana kool, olles terveni läbi imunud klassivaimust, andis teadmisi ainult kodanluse lastele. Iga sõna temas oli kohaldatud kodanluse huvidele.“

Ühes sellega viitab Lenin sellele, et tuleb kriitiliselt läbi töötada ja siis kasutada kõike positiivset ja väärtuslikku, mis oli veel vanal koolil. „Ainult põhiliselt ümber korraldades noorsoo õpetamise tööd, organiseerimist ja kasvatust võime saavutada, et noorema sugupõlve pingutuste tulemuseks on uue, vanast erineva ühiskonna, s. o. kommunistliku ühiskonna loomine.“

Seltsimees Stalin kriipsutab koguni korduvalt alla uute sugupõlvede kasvatamise seost uue, sotsialistliku ühiskonna loomise ülesannetega. Nii näiteks oma aruandes XIII Vene Kompartei (en.) kongressi töötulemustest ütleb ta: „Üks partei olulistest ülesannetest proletariaadi diktatuuri ajastul seisneb selles, et arendada tööd vanema generatsiooni ümberkasvatamise ja noorema kasvatamise otstarbel proletariaadi diktatuuri ja sotsialismi vaimus. Vanad harjumused ja kombes, traditsioonid ja eelarvamused, mis on pärit vanalt ühiskonnalt, on kõige kardetavamaks vaenlasteks sotsialismile. Need traditsioonid ja harjumused hoiavad käes miljonilisi töötavaid hulki, nad ujutavad mõnikord üle terveid proletariaadi kihte, nad moodustavad vahel kõige suurema hädaohtu proletariaadi diktatuuri olemasolule enesele. Seepärast võitlus nende traditsioonide ja harjumuste vastu, nende paratamatu kõrvaldamine kõigist meie töö sfääridest, lõppeks uute sugupõlvede kasvatamine proletaarse sotsialismi vaimus — on meie parteile need esmajärjekordsed ülesanded, ilma millede läbiviimiseta sotsialismi võidulepääs on võimatu.“

V. I. Lenin ja J. V. Stalin seavad ülesandeks kasvatada kooli kaudu noorsugu, mis suuteline oleks lõplikult kehtima panema kommunismi.

Laste kasvatamise töö kommunismi vaimus peab enne kõike toimuma õpilaste varustamise teel teaduste alustega. Ei tule arvata, et kommunistlikku kasvatust saab teostada ilma teaduse aluste omandamiseta. Kommunistliku ühiskonna ülesehitamine nõuab üha enam teadmisi. Kooli ees seisab kindel ülesanne anda õpilastele püsivaid ja süstemaatilisi teadmisi. Rahva kultuurilis-tehnilise taseme tõstmine, vastuolu kõrvaldamine vaimse ja kehalise töö vahel on mõeldamatu ilma kooli hästiorganiseeritud koos-

tööta. Seepärast kool on kohustatud andma sügavaid üldhariduslikke teadmisi ja võitlema pealiskaudsuse vastu.

Kool peab õpilasi varustama teadmiste hulgaga sel kombel, et nad hästi aru saaksid, et kommunism johtub inimühiskonna eelmisest arengust. Tuleb „endale võtta kogu inimlike teadmiste summa ja võtta nõnda, et kommunism ei oleks teile millekski niisuguseks, mis on kätte õpitud, vaid niisuguseks, mida olete ise läbi mõtelnud, et see oleks neiks järeldusteks, mis paratamatud nüüdisaegse hariduse seisukohalt“ (Lenin, Kogutud teosed, XXX köide, lk. 408).

Praeguse noorsoo kogu kasvatus- ja haridusala, ütleb V. I. Lenin, peab seisnema kommunistliku moraali kasvatamises nendes. Kommunistlik moraal järgneb uue ühiskonna ülesehitamise ülesandeist ja allub neile ülesandeile. „Kommunistlik kõlblus — see on see kõlblus, mis toetab seda võitlust, mis töötavaid ühendab igasuguse ekspluateerimise, igasuguse väikeomandi vastu, sest väikeomand annab ühe isiku kätte seda, mis kogu ühiskonna tööga on loodud. Lenin paljastab temale omase lihtsuse ja selgusega kodanliku moraali ekspluataatorliku laadi, johtugu see religioonist või üldinimlikest ideaalidest; nõndaviisi Lenin kriipsutab alla kõlbluse ajaloolist ja klassipärast iseloomu. Kuid sedamööda kui me üha enam avardame ja kindlustame uusi ühiskondlikke suhteid ja töötava rahva massid üha rohkem tõmmatakse uue ühiskonna ülesehitamisele, muutub kommunistlik moraal üldrahvaliseks. Meie Nõukogude Liidus, kus on ära kaotatud inimese ekspluateerimine inimese poolt, kus ühiskonna majanduslikuks aluseks on sotsialistlik omand, kus on kaks sõbralikku klassi — töölisklass ja talupoegkond, kus töötavaile on tagatud õigus töötamisele, puhkus ja hariduse saamine, — on kõlblus saanud üldrahvaliseks. Iga töötav isik, töötades ausasti, osa võttes uue kommunistliku ühiskonna ülesehitamisest, tugevdab meie kodumaa vägevust ja tõstab omaenese hüvangu. „Kommunistliku moraali aluseks on võitlus kommunismi kindlustamise ja lõpuleviimise eest. Selles seisneb ka kommunistliku kasvatus, hariduse ja õpetuse alus“ (Lenin).

Esmajärguliselt tähtsaks kommunistliku moraali osiseks on teadliku distsipliini kasvatamine. Distsipliin ja edukus on õpilaste juures otseses sõltuvuses üksteisest.

Teadliku distsipliini ja organiseerituse kasvatamise küsimustele on meie enamlaste partei alati pöörnud erakordset tähelepanu. Ilma tiheda kokkukuuluvuseta ja organiseerituseta, ilma raudse teadliku distsipliinita partei sees ei oleks meil võinud olla seda suurepäraselt kõigi sotsialistliku ühiskonna töökangelaste liitumist partei ümber, mida nii võimsalt demonstreeriti rahva esindajate valimistel kõrgema valitsusvõimu organitesse.

Meie kool ei seisa kõrval riigi kihavast elust. Siit ilmneb teadliku distsipliini määratu tähtsus Nõukogude koolis. Just kool on otsustavaks teguriks noore sugupõlve kasvatamisel; koolil lasub peamine vastutus teadliku distsipliini kasvatamisel meie noorsoos.

Meie kooli ülesandeks on kasvatada meie Nõukogude ühiskonna liiget, s. o. inimest, kes mõistab selle ühiskonna huve ega lahuta oma isiklike huve vastava kollektiivi huvidest, sest meil ei ole vastuolusid isiku ja ühiskonna vahel. Ent hoolitsedes kollektivismi kasvatuse eest õpilastes, me pöörame küllaldast tähelepanu ka individuaalseile kalduvustele, nõuetele ja huvidele iga lapse juures. Iga üksiku lapse kasvatus toimub kollektiivi kaudu ja kollektiiv kasvab ning tugevneb iga indiviidi kasvatamise kaudu. Meil sageli ei nähta kollektiivi taga elavat, konkreetset last ta iseärasustega. Kollektiiv pole ühesuguste õpilaste lihtne mehhaaniline ühendus. Igal õpilasel on oma iseärasused, oma nõuded ja huvid, seepärast peab elav, konkreetne õpilane seisma õpetaja tähelepanu keskkohas. Individuaalne lähenemine õpilasele tähendab, et õpetaja tunneb iga lapse psühholoogilisi omapärasusi, aitab teda tegelikus töös, arendab ta omaalgatust. Õpetaja, kes oma kutsetööd ja lapsi armastab, peab meeles pidama sm. Stalini sõnu: „Inimesi peab hoolikalt ja tähelepanelikult kasvatama, nagu aednik oma armast viljapuud“. Need Stalini sõnad käiyvad otseselt ka pedagoogilise tegevuse kohta. Ainult tähelepanelikult lähenedes õpilastele, nende individuaalsust täielikult arendades saab neis kollektivismi kasvatada. Kollektivismi kaudu ja kollektivismi abil arenevad iga üksiku individuaalsed võimed.

Sm. Stalin kriipsutab oma esinemistel tungivalt alla vajadust hoolikalt ja tähelepanelikult suhtuda inimestesse ja ta ise annab selles tege-likku eeskujut, esile tõstes sotsialistliku tööstuse ja sotsialistliku põllu-majanduse töösangareid, ümbritsedes neid avaliku austusega.

Sm. Stalin, osutades nii suurt tähelepanu üksikuile inimestele ja neid kõrgelt hinnates, lähtub selle töö kõrgest väärtusest, mida need inimesed on suure vaimustusega pühendanud sotsialistliku riigi heaks. Kuid ta peab seejuures silmas ka nendesamade tööliste individuaalseid huve. Keskustelus inglise kirjaniku Wells'iga (23. juunil 1934) seletas sm. Stalin: „Sotsialism ei või loobuda individuaalseist huvidest. Kõige suuremat rahuldust neile individuaalseile huvidele võib anda ainult sotsialistlik ühis-kond. Veel enam: sotsialistlik ühiskond pakub ainsa püsiva ning kestva kindlustuse isiklike huvide kaitseks.“

Niisugune on sotsialistliku humanismi moraal. Niisugust suhtumist inimestesse, niisugust teadlikkust vastastikusest seosest ja ühtlusest isiku ja ühiskonna huvide vahel peame kasvatama oma lastes.

Meie Nõukogude koolis antakse õpilastele eht-teaduslikke teadmisi, mis moodustavad vundamendi teaduslik-revolutsioonilisele ja kommunist-

likule maailmavaatele. Välja töötades ehtselt teaduslikku maailmavaadet anname õpilastele õige kujutluse looduse ja inimühiskonna arenemise seadustest.

Teaduslik maailmavaade ei sobi ühte usundiga, mis annab moonutatud ja kahjuliku kujutluse tõelisusest. Varustades õpilasi teadmistega kasvatab kool neid sõjaka ateismi vaimus. Ehtselt teaduslikud teadmised, mida õpilased saavad, peavad neile näitama religiooni klassipärasest olemust, religiooni kasutamist kodanluse poolt oma ekspluataatorlikeks eesmärkideks.

Sõjaka ateisti, s. o. inimese kasvatamine, kes õigesti mõistab looduse ja ühiskonna arenemise seadusi ja kes aru saab usundi klassipärasest olemusest, kiriku, kiriklaste ja kõiksugu ususektide kontr-revolutsioonilisest tegevusest ja aktiivselt võitleb usundi vastu, on üheks kommunistliku kasvatuses tähtsaimaks osiseks.

Kasvatada noorsugu internatsionalismi ja nõukogude patriotismi vaimus — see tähendab sisendada temasse teadvust arusaamisest, et meie rahva huvid on lahutamatud kogu maailma töötava rahva huvidest, ja kasvatada armastust oma suure kodumaa ja Lenin-Stalini partei vastu.

Meie õpilased peavad hästi aru saama, et NSVL-u ümbritsevad kõikjal kapitalistlikud riigid, et kodanlus valmistab meie vastu uut sõda, saadab meie sekka spioone, lahkkelide sünnitajaid ja muid kahjureid. Kuid samal ajal elab kapitalistlikes maades sadu miljoneid ekspluateeritavaid ja rõhutuid, kes võitlevad kapitalismi vastu.

Kõigi maade ekspluateeritavad ja rõhutud vaatavad lootusega Nõukogude Liidu poole ja näevad meie saavutustes oma homset päeva. Me vaatame oma edusammudele sotsialistliku ülesehitamise alal mitte ainult kui meie omile saavutustele, vaid kui kogu töötava rahva omadele. „Internatsionalism on põhiliseks ideeks, millest Komsomoli (kommunistlike noorte) tegevus on läbi imunud. Selles on ta jõud. Selles on ta vägevus. Vaja, et edud ja ebaõnnestumised meie maa proletariaadi võitluses seostuksid komnoorte teadvuses rahvusvahelise revolutsioonilise liikumise edude ja ebaõnnestumistega. Vaja, et komnoored õpiksid meie revolutsioonile vaatama mitte kui enese-eesmärgile, vaid kui vahendile ja toetusele proletaarse revolutsiooni võidule viimisel kõigis maades“ (Stalin). See Stalini väide tuleb teatavaks teha ja sisendada igale õpilasele. Me seame endile eesmärgiks kasvatada iga õpilast nõnda, et tal oleks selge ettekujutus meie maa internatsionaalseist ülesannetest, et ta aru saaks, et NSVL on mitmerahvuseline riik, kus rahvad suhtuvad austusega üksteisele, kus areneb kultuur rahvuslik vormilt ja sotsialistlik sisult, kus ei ole rahvuslikku vaenu, vaid toimub loov töö kommunistliku ühiskonna ülesehitamiseks.

Me peame lastes kasvatama arusaamist sellest, et Nõukogude Liit kujutab enesest maad, kus esimeseks on üles ehitatud sotsialistlik ühis-

kond ja mis teed näitab kogu maailma töötavale rahvale; me peame neis kasvatama uhkuse tunnet sellesama revolutsioonilise klassi — tööliste klassi suhtes ja ta eelväe — kommunistliku partei suhtes. Kommunistlik partei, Lenini-Stalini partei, on osanud organiseerida töötavaid masse uue, kommunistliku ühiskonna ülesehitamiseks. Pärast stalinlike viisaastakute võite on meie maa muutunud vägevaks tööstuslikuks maaks, esikohal seisvaks ja kõige kultuurilisemaks. Meie võitluse ja võitude suurusest ning suurepärasusest tuleb iga õpilane teadlikuks teha ja talle näidata, kui palju tööd on sooritatud, kui palju verd on valatud, enne kui me saavutame sääraseid edusamme. Tuleb näidata, kuidas meie ajastu suured mehed — Lenin, Stalin ja nende relvakaaslased — organiseerisid töötavaid võitluseks uue õnneliku elu eest. Meie noorsugu peab kasvatatama võitlusvalmiduses oma sotsialistliku kodumaa kaitsmiseks, mis neile on andnud õnneliku elu.

Kasvatada noort sugupõlve — nõukogude patrioote, inimesi, kes lõpuni truuks jäävad kodumaale, kommunistlikule parteile, Nõukogude valitsusele, töötava inimkonna suurele jubile — Stalinile, kasvatada inimesi, kes vihkavad rahva vaenlasi, — see on kooli üks tähtsamaid ülesandeid.

Nõukogude patriotism — see on piiritu armastus sotsialistliku isamaa vastu ja valmidus teda kaitsta, armastus kogu maailma töötavate vastu; see on meie rahva armastus maa vastu, mis meie verrega on vallutatud kapitalistidelt ja mõisnikelt. Nõukogude patriotism on üles kasvanud kui teadvus saavutuste tähtsusest sotsialismi ülesehitamisel kõigi maade töötavale rahvale. Seepärast noore sugupõlve kasvatus nõukogude patriotismi vaimus kujutab enesest nii tähtsat ja vastutusrikast ülesannet.

Kasvatada Nõukogude patrioote tähendab ühtlasi kasvatada inimesi, kes selgesti aru saavad meie ülesehitamise eesmärkidest, kindla tahtega ja sihikäelike inimesi. „Ainult eesmärgi selgus, järeleandmatus eesmärgi taotlemisel ja iseloomu kindlus, mis murrab kõik ja igasugused takistused, — võisid anda nii hiilgava võidu,“ ütleb Stalin oma tervituskõnes päikesepaistelise Turkmeenia ratsanikele nende poolt teostatud eduka, ajaloos ennekuulmatu, julge ja vahva ratsasõidu puhul Ašhabadist Nõukogude Liidu pealinna — Moskvasse. Niisuguseid omadusi kasvataks kommunistliku partei poolt meie maa töötavas rahvas.

Niisuguste inimeste, selgete eesmärkidega, järeleandmatusega, raudse tahtega inimeste eeskujudeks on meie partei juhid Lenin ja Stalin. Kogu nende elu ja tegevus näitab, kui järeleandmatult ja sihikindlalt nad töötasid partei loomisel, kuidas nad teda karastasid võitluses vaenlastega, võitluses raskustega, kui sihikindlalt ja järeleandmatult võitsid kõik raskused, saavutades oma selgesti tajutud eesmärgi — sotsialistliku revolutsiooni võitu ja kommunistliku ühiskonna ülesehitamist.

Käesoleva artikli allikaks on teos: Б. Есипов и Н. Гончаров. Педагогика, 1939.

Miks usuõpetus jäi välja ENSV koolide tunnikavadest?

Eesti rahvakool oli juba kord (20. V 1920) seadusandlikul teel tunnistatud emakeelseks, sunduslikuks, maksutuks ja ilmlikuks, s. o. ilma usuõpetuseta, kuid mõni aasta hiljem (1923) toodi rahvahäletuse teel usuõpetus vabatahtliku õppeainena kooli tagasi. Nüüd, kus Eesti Vabariik on muutunud Eesti Nõukogude Sotsialistlikuks Vabariigiks ja vastu võetud NSV Liitu, on usuõpetus teiskordselt koolidest välja tõrjutud. Selle sammu põhjendamiseks ja mõistmiseks lubatagu „Nõukogude Kooli“ lugejaid tutvustada NSV Liidu ja nüüdisaja õpetlaste seisukohtadega ristiusu tekkimisest ja vaenulisest suhtumisest kõigesse sellesse, mis on seoses Kristuse nimega, näiteks: usuõpetus koolides, kristliku eera nimetus (e. Kr. ja p. Kr.), jõulude ja teiste ristiusu pühade pühitsemine jne.

NSV Liidu poliitikute ja õpetlaste silmis on inimkonna ajalugu vaid pidev ja pinev klassivõitlus. Sellest seisukohast lähtudes valgustatakse ka ristiusu tekkimist Nõukogude-Vene koolides ja neile määratud õpperaamatuis. Akad. N. M. Nikolski oma ajalooõpperaamatus keskkoolidele, mis ilmus Moskvas 1933. a. riiklikul kirjastusel, jutustab ristiusu tekkimisest järgmist.

* *
*

— Orjade mässud lõppesid alati lüüasaamisega. Ainult Roomas „proletaarlased“ elasid riigi ja orjapidajate kulul; teistes linnades ja maakondades elutsesid nad kerjustena. Idamail, peale orjade ja proletaarlaste, oli palju sunnismaisi talupoegi-väikemaapidajaid. Kõigi nende ruineeritud ja vabaduseta inimeste seisund oli lootuseta. Võimatu oli pääsmist leida revolutsiooni teel. Nad olid killustatud, laiaili pillatud määratumul Rooma riigi territooriumil, neil puudus side omavahel, puudus oma organisatsioon ja programm. Aga Roomas, kus need hüljatud olid koondunud suuremal arvul ühte kohta ja kergesti võisid ühe hoobiga kukutada oma ikestajad, said nad ülalpidamise riigilt ega mõtelnudki revolutsioonile.

Seepärast on täitsa arusaadav, et kõik need „koormatud ja vaevatud“ inimesed otsisid väljapääsu usundis ja ootasid lunastust jumalailt. Meie ajaarvamise I sajandil Kreekamaal, Väike-Aasias, Süürias ja Juudamaal korduvalt ilmusid „prohvetid“, kes kuulutasid end ühe või teise lunastajajumala saadikuiks. Need „prohvetid“ olid muidugi kelmid ja petised, kes tahtsid vaid rikastuda kergeusklike inimeste usutunnete arvel.

Kõik „prohvetid“ tegelesid ühtemoodi. „Prohvet“ kuulutas, et niija-niisugune jumalus — Dionüsos, Hermes või Apollon — näeb hüljatute

kannatusi ja lähemal ajal ilmub maa peale, et lunastada maailm — hävitada pahe ja anda hüljatuile hea, täissöönud elu. Et leida lunastust ja pääseda lunastaja-jumala äravalitute hulka, selleks on tarvis — „prohvetite“ sõnade järgi — valmistuda tema tulekule ja kiirustada seda. Selleks „prohvetid“ soovitasid mitmesuguseid maagilisi vahendeid. Iga „prohvet“ organiseeris oma poolehoidjaist koguduse ja elas tema kulul. Sääraseid kogudusi tekkis eriti rohkesti Väike-Aasias ja Süürias.

Meie ajaarvamise I sajandi keskel Väike-Aasias ja Kreekamaal „proletaarlaste“, orjade ja väike-käsitööliste keskel oli suurim edu uue jumaluse — Juudamaa Kristuse — „prohvetitel“. Nende õpetus oli samasugune kui teistel prohvetitel. Kuid nende õpetuse suurem menu oli tingitud sellest, et nende jumalus oli uus ja, nagu nad väitsid, juba ilmunud maa peale. Kristuse prohvetid seletasid, et endised jumalad ei aidanud ega aita inimesi, kuipalju neid ka palutaks. Aga nende jumal Kristus on alles uus ja tõsine jumal. Tema olevat ilmunud maa peale Juudamaal. Ühed prohvetid tõendsid, et Kristus olevat otse taevast maa peale tulnud, teiste sõnade järgi — olevat sündinud neitsist Mariast. Tema olevat võtnud Juudamaa puusepa välimuse, käivat ringi Juudamaal, ravitsevat pime-daid, kurttummi, jalutuid, parandamatuid haigeid, äratavat surnuid üles, imelikul kombel söövat näljaseid. Ekspluataatorid — juudamaa preestrid ja roomlased — olevat vangistanud Kristuse ja lasknud risti lüüa, aga tema olevat üles tõusnud ja tulevat lähimal ajal maa peale kohut mõistma maailma üle. Siis tema hävitab kõik patused, kõik rikkad ja võimsad, hävitab praeguse maa ja loob uue. Kes usub Kristust ja täidab tema käsuõpetusi, seletasid Kristuse „prohvetid“, see pääseb Kristuse riiki, elab igavesti imeaias, sööb „igavese elu“ vilja ja joob „igavese elu“ vett. Sel müüdil Kristusest oli suur menu ja ta tõi ühtesoodu uusi poolehoidjaid ristiusule.

Ristiusu jutlustajad samuti organiseerisid kogudusi ja täitsid maagilisi kombeid. I sajandi lõpul oli ristiusu kogudusi kõigis tähtsamais Süüria, Väike-Aasia ja Kreekamaa linnades, isegi Roomas. Rooma valitsus suhtus suure umbusaldusega kristlastesse, arvates, et kristlus on orjade revolutsiooniline organisatsioon, mis taotleb keisri võimu kummutamist ja tahab keisriks tõsta uue kuninga — Kristuse. Kuid kristlaste „prohvetid“ ja „õpetajad“ rahustasid orjapidajaid. Nad seletasid, et Kristuse riik „ei ole siit maailmast“, et Kristus õpetas kõiki alistuma võimudele ja orjadel käskis oma isandate sõna täita, ja et igaüks, kes usub Kristust, olgu ta kas kõige karmim või ülekohtusem orjapidaja, pääseb Kristuse riiki ja saab igavese elu. Niisiis ristiusk eemaldas algusest peale oma poolehoidjaid klassivõitlusest ja algusest peale oli ekspluataatoreile kasulik, kontrerevolutsiooniline õpetus. Mõnedki rikkad kodanikud

mõistsid seda, astusid ristiusu koguduste liikmeiks ja toetasid neid omal kulul.

Kui II sajandi lõpul tekkis kriis Rooma keisrriigis, siis ekspluataatorid leidsid ristiusus parima relva oma käestlibiseva võimu alalhoidmiseks.

II sajandi lõpul ristiusu koguduste sotsiaalne koostis muutus tunduvalt. Neist lahkus palju „proletaarlasi“ ja orje, pettunud Kristuse „tulekus“. Suurenes aga parasitide arv. Ristiusu kogudustesse astus suur hulk rikkaid ja kõrgeid ametikandjaid, kes teadlikult püüdsid muuta kristliku usundi oma võimu ja ekspluatatsiooni abinõuks.

Ristiusu „kiriku“ (s. o. koguduse) „presbüterid“ ja „isad“ olid nüüd peagu eranditult ekspluataatorite ülemkihi hulgast. Nad töötasid välja uue ristiusu ideoloogia. Igaüks, jutlustasid nemad, saab hauataguses elus tasu oma tegude järgi. Kes usub Kristust ja täidab tema käske, see pääseb paradiisi Kristuse juurde ja pärib igavese õndsuse, aga kes ei usu või halvasti täidab Kristuse käsuõpetusi, see satub põrgusse, kus teda igavesti piinavad kurjad vaimud. Maapealne elu, õpetasid nad, on vaid ajutine; siin tuleb paljudelgi kannatada, nälgida, elada vaesuses ja pisarais. Kuid hauatagune elu on igavene; kes lõpuni välja kannatab oma ajutise elu, see on lunastatud.

See uus ideoloogia jutlustas alandlikkust, saatusele alistumist. Ta kutsus keeldumisele klassivõitlusest, veel enam, ta tunnistas klassivõitluse surmapatuks. Kui leidis töötavate kristlaste hulgas sääraseid, kes nähes tööta ja parasitlikku elu veetvaid rikkaid, kõnelesid, et rikkad on kuradi sulased, siis said nad „presbüteritelt“ ja „isadelt“ valjusti noomida. Viimased õpetasid, et rikkus ei ole kuradist, vaid jumalast; jumal annab seda sellele, kellele tahab. Tähtis on, kuidas rikkust kasutada. Rikkus võib avada „paradiisi ukse“, kui rikas osa oma varandusest annetab ristiusu koguduse ülalpidamiseks ja toetab tema vaesemaid liikmeid.

See uus ideoloogia III sajandil võitis tähelepanu ristiusule rooma seltskonnas ekspluataatorite ülemkihi juures. Ekspluataatorid leidsid, et on tarvis toetada ja levitada ristiusku. Roomas, Antiookias, Aleksandrias, Nikaias ja teistes suurlinnades astusid ristiusku rikkad ja suursugu isikud, andes raha koguduste ülalpidamiseks. Varanduseta koguduse liikmeile jagati igapäev tasuta lõunaid; Roomas III sajandi keskel toitlustati nii viisi igapäev 1500 inimest. Peale selle jagati toetust haigestumise või õnnetuse puhul, ka matmiskuludeks. Niisuguste kerjuskrossidega ristiusu juhid meelitasid kogudusse kümneid tuhandeid poolehoidjaid ja uimastasid neid jutlustusega „ligimese nagu iseenda armastusest“, rikkuse kasust rikaste kätes ja müütidega kristlaste hauatagusest õndsusest ja ebakristlaste põrgu piinadest. III sajandi raskeil aegadel säärasel jutlustusel oli

suur edu, nii et IV sajandi alul ristiusk oli kõige levinum Rooma keiserriigis.

Keiser Konstantin, kes valitses IV sajandi I veerandil, õieti hinnates asjaolusid, tunnistas a. 313 ristiusu domineerivaks usundiks Rooma keiserriigis. Ristiusu kirik aga tunnistas Konstantini kirikupeaks ja „Kristusest võitnud meheks“. Nii muutus ristiusu kirik ametlikult riikliku võimu tööriistaks. Rooma keiserriigist levis ristiusk germaanlaste ja slaavlaste juurde. Kõikjal võeti ta kuningate ja feodaalide kaitse alla, ja kõikjal kujunes ta töötavate hulkade ekspluateerimise kõige karmimaks vahendiks. —

* *

*

Kuuludes NSV Liitu, peab ENS Vabariigi valitsus arvestama ka neid üldseisukohti ja põhimõtteid, mis on kehtivad NSV Liidus. NSV Liidu põhiseaduses on kuulutatud kadu ühe isiku ekspluateerimisele teise poolt (vrd. § 4) ja seoses sellega ka kadu ristiusule, mis aastatuhandete vältel on õigustanud „töötavate hulkade kõige karmimat ekspluateerimist“. („Kes on pandud orjama, see orjaku heameelega“.) Seepärast ongi NSV Liidus usuõpetus koolidest välja jäetud ja kodanikele antud vabadus koguni usuvastaseks propagandaks (vrd. NSV Liidu konst. § 124). Kohandatud Stalini põhiseadusega luuakse ka ENS Vabariigi põhiseadus ja viimasega kooskõlas pannakse kehtima teised Nõukogude Eesti elu korraldavad seadused ja määrused. Sellest ongi tingitud, et usuõpetus jäeti välja ENS Vabariigi tunnikavadest.

VLADIMIR RUDNÕI.

Õpetajate Palee.

Paljudele võib näida kummalisena seesuguste sõnade sidumine kui „palee“ ja „õpetaja“. On ju sõna „palee“ seotud põlise kujutlusega võimukast ülimusest, ülbest isandast, rikkast aadlikust, ja seda ei saa ühendada vähenõudliku töösangari — pedagoogi elukutsega.

Nõukogude Liidus, maal, kus vürstide paleed juba ammu on antud töötava rahva valdusse, ei ole võimalik kedagi üllatada kutsega Õpetajate Paleesse. Leningradis anti õpetajate valdusse Jussupovite palee suurepärase hoone. Moskva Õpetajate Maja asetseb südalinnas, kõrvuti esmajärgulise Savoy-hotelliga.

Moskva arhiivides, vanade dokumentide hulgas on säilinud vana vene ajalehe „Varane Hommik“ number 27. aprillist a. 1911 teatega, et „Õpe-

tajate-instituudi palve nelja tuhande rubla suuruse toetuse saamise kohta õpetajate maja ehitamiseks ei leidnud linnavolikogu üldise heaolu komisjonis rahuldamist. Komisjoni enamus oli toetuse andmise vastu. . . .“

Nõukogude pealinna Õpetajate Palee aasta-eelarve on kaks miljonit rubla. Seesuguseid õpetajate klubisid ainult ühes kuueteistkümnest vabariigist NSV Liidus on umbes kakssada. Neid peab ülal riik.

Määratu suured helendavad elektrilambid valgustavad igal õhtul Õpetajate Palee peasissekäiku. Siia kogunevad Moskva pedagoogid, sissesõitnud õpetajad maakoolidest ning teistest linnadest ja isikuid muudelt kutsealadelt — õpetajad ei ela suletud ringis.

Seda kui üht parimat pealinna klubi külastavad kirjanikud, näitlejad, ajakirjanikud ja kunstnikud; nõukogude intelligentsi kõige erinevamate kihtide esindajad leiavad selles majas südamlikku vastuvõttu.

Õpetajate Palee kontsertsaalis esineb Moskva parimaid kunstijõudusid. Õpetajaile käivad oma saavutusi tutvustamas näitlejad seesuguseist kuulsast teatrist nagu Gorki-nimeline Kunsti Teater, ooperi ja balleti Akadeemiline Suur Teater, Punaarmee Teater ja Vahtangovi *) Studio Palee lavalt võib kuulda viulikunstnik David Oistrah'i mängu, Ivan Kozlovski' laulu, siin kütkestab publikut Katšalovi ja paljude teiste andekate näitlejate esinemine. Kindral Ignatjev loeb siin veel ilmumata peatükke oma memuaaridest „Viiskümmend aastat rindel“. Novikov-Priboi arutab kuulajatega oma loominguplaane. Kornei Tšukovski peab nõu õpetajatega kui lastekirjanik. Jemeljan Jaroslavski peab loenguid ajaloo käsitlemisest. Haridusala rahvakomissar Potjomkin kõneleb pedagoogilistest päevaküsimustest. Ühesõnaga, igal õhtul ühes selle klubi kolmest saalist toimub midagi tähtsat, mis laiendab nõukogude õpetaja silmaringi.

Siin leidub ka kinosaal, saja tuhande köiteline raamatukogu, metoodilisi kabinette, nõuandlaid, lugemissaale, võõrastetube puhkamiseks, biljarditube, kohvik, kunstistuudio, võimalusi laskespordi harrastamiseks — iga külaline leiab endale huvikohast tegevust.

Õpetajate Palee lavaring kannab iseseisvalt ette tõsiseid näidendeid, kusjuures õpetajaid regulaarselt abistavad nende juhid — Kunstiteatri näitlejad.

Hiljuti esinesid õpetajad üleliidulisel põllumajanduse näitusel ja said suure preemia. Nimekad kunstiarvustajad kõnelevad kiitvalt õpetajate poolt joonistatud piltide näitusest.

Kasvatuse küsimused täidavad nõukogude intelligentsi meeli. Ajalehtede ja ajakirjade veergudel võib sageli lugeda vaidlusartikleid kodu ja kooli vahekorras. Sel teemal on kirjutatud mitmeid raamatuid. Õpetaja püüab lahendada seda probleemi koos lapse isa ja emaga. Õpetajate Palees

*) Kuulus vene näitleja ja režissöör. Tõlk. täh.

töötab regulaarselt omalaadne lastevanemate ülikool. See on loodud õpetajate eneste poolt. Üle viiesaja kuulaja võtab osa selle õppeasutuse loenguist. Ettekandeid peavad autoriteetsed professorid, mehed, kes on põhjalikult uurinud lapse hinge ja iseloomu. Sageli tekib pärast loenguid tuline ja äge vaidlus: ülikooli kuulajad — lastevanemad toovad oma elukogemuste põhjal praktilisi õiendusi teoreetikute näiteile.

Moskvas on praegu kuumad suvipäevad. Iga linlane ihkab linnast välja männimetsa, jõeale või lõuna poole merele. Koolides on suvevaheaeg. Riigi arvel saavad õpetajad kahekuiise puhkuse. Kus seda veeta?

Õpetajate Palee rajas Moskva külje alla oma suvikodud. Pühapäeviti sõidavad pedagoogid oma perekondadega Lenini-nimelisse suvituskohta, endisse Tzarõtsinosse, kus asetsevad kuulsad Katariina-aegsed lossid. Seal leidub kõik vajalik puhkuseks — sanatoorium, paadisadam, lavateater, tantsupõrand, tihe mets ja lai jõgi karastavate voogudega.

Moskva õpetajad matkavad suvel maal. Nad sõidavad laevadel Moskva-Volga kanalit mööda, mööduvad Dnepril neist ohjeldatud võimsaist jugadest, kuhu on rajatud Dnepri hüdroelektri-jõujaam, ronivad Kaukaasia mägede tippudele, puhkavad mere ääres liivarandadel.

Kuid ei jää tühjaks Õpetajate Palee linnaski — ta võtab vastu küllalisi provintsist, kes tulevad Moskvat vaatama.

Kooliõpetaja külas oli enne aastakümneiks määratud lastele jutustama kaugetest maadest ja linnadest, kusjuures ta ise ei saanud välja oma küla piirkonnast. Igatahes näha suurt linna peagu alati jäigi paljaks igatsuseks.

Praegu saabub Moskvasse tuhandeid õpetajaid määratu maa kõige kaugemaistki nurkadest. Eile võttis Õpetajate Palee vastu viissada pedagoogi Smolenskist. Nad kohtasid siin õpetajatega Siberist, Altailt ja isegi Kaug-Idast. Ühiskortereis, kus sissesõitnud õpetajad elavad, käib kuni hilise ööni elav vestlus võrratuist maakohtadest, kust on läbi sõidetud, ja üldse kõigest, mida ei leidu üheski maateaduse õpikus. Kahe nädala pärast Smolenski pedagoogid sõidavad lõunasse, Musta Mere äärde.

Anton Tšehhov, juteldes aastat kolmkümmend tagasi Krimmis Maksim Gorkiga, lausus unistavalt: „Kui mul oleks palju raha, ma ehitaksin siia sanatooriumi haigete külakooliõpetajate jaoks. Teate, ma ehitaksin seesuguse valgusrikka hoone, väga valgusrikka, suurte akende ja kõrgete lagedega. Mul oleks suurepärane raamatukogu, igasuguseid muusikariistu, mesila-, juur- ja puuviljaaed, ning võiks loenguid pidada astronoomiast ja meteoroloogiast, õpetaja peab ju kõike teadma, kõike...“.

Hiljuti võisin viibida Krimmi lõunarannikul, kus Jalta ligidal on asutatud mugav õpetajate sanatoorium „Karasan“. Seal on Nõukogude valitus teostanud kõik, millest Tšehhov unistas. Seesuguseid sanatooriume leidub Anapas, Aluštast, Kastropolis, Helendžikis, Odessas, Kislovodskis,

Hvalõnskis Volga ääres, Kiievi külje all ja mujal. Möödunud aastal veet-
sid sanatooriumides ja puhkekodudes suvist vaheaega enam kui kakssada
tuhat õpetajat, s. o. üks viiendik kogu NSVL-u õpetajaist.

* * *

Lenin töötas oma õpilastele: „Rahvaõpetaja peab meil viidama
sellisele kõrgusele, kus ta ei ole kunagi seisnud, ei seisa ega saagi seista
kodanlikus ühiskonnas“. See Lenini töötus juhib kogu Nõukogude valit-
suse poliitikat õpetajate suhtes. Valitsus seab õpetajad parimasse elu- ja
töötingimustesse. Õpetajal on mitte ainult õigus puhkuseks riigi kulul,
tasuta arstiabi saamiseks ja oma hariduse täiendamiseks — neid õigusi
kasutavad kõik NSVL kodanikud —, vaid õpetajal on õigus pärast 25-
aastast teenistust saada pensiooni, vaatamata sellele, kas ta edasi töötab
või ei.

Riik on andnud seaduse algkooli, keskkooli ja mittetäieliku keskkooli
õpetajate eluaegse kutse omandamisest. Silmapaistva edu eest laste kas-
vatamises antakse teenelise õpetaja kutse.

Möödunud aastal annetas valitsus 4318 õpetajale Nõukogude Liidu
ordenit.

Õpetaja võtab riigivalitsemisest aktiivselt osa. Delefaatide seas, kes
tegid kaasa 8-nda erakorralise Üleliidulise Nõukogude koosoleku, kus aru-
tati läbi ja võeti vastu uus konstitutsioon, oli 27 õpetajat. Koosolek valis
komisjoni põhiseaduse teksti redigeerimiseks ja paranduste tegemiseks,
mis olid ette pandud arutluse ajal ajakirjanduses ja delefaatide poolt.
Komisjoni esimeheks oli Stalin. Temaga kõrvuti istus ja täieõiguslikuna
otsustas tähtsamaid põhiseaduse küsimusi rahvakooli-õpetajanna Olga
Feodorovna Leonova. Kui uue põhiseaduse alusel tulid valimised NSVL-u
Ülemnõukogusse üldise, otsese, üheõigusliku ja salajase hääletamise teel,
siis sai Leonova valitsuse liikmeks. Pealinna keskuse suurim rajoon —
Sverdlovi rajoon, kus elavad nõukogude parimad teaduse ja kirjanduse
esindajad, tuntud stahhaanovlased ja Punaarmee komandörid — valis Leo-
nova oma saadikuks. Ühes temaga istub NSVL Ülemnõukogus veel 18 õpe-
tajat. Kuigi nad on riiklike ülesannetega seotud, ei minetanud nad oma
põhilist pedagoogi tegevust, vaid selle kõrval nad püüavad suurel määral
töötada oma valijate õiguste ja huvide kaitseks. Saadiku töö eest on
valitsus määranud eritasu. Saadik võib pidada isikliku sekretäri, abilise.
Saadiku vastuvõtutuba on alati inimesi täis. Olen näinud Olga Feodorovna
Leonova vastuvõtutoas jutule-soovijaid kõige erinevamaid kutsealadelt
ja vanuses. Kui asi seda nõudis, haaras Leonova, ära kuulanud valija jutu,
sedamaid telefonitoru ja helistas otsekohe Molotovile, Kalininile, või
kellele tahes rahvakomissaridest.

NSVL-us on õpetajaid, kellede nimed on niisama tuntud nagu näit-
lejate või suurte kirjanike nimed. Ülihuvitav on N. Liidus populaarsete

külakooliõpetajate, abikaasade Nikolai ja Juuli Golovini elulugu. Kolmkümmend aastat tagasi noor talupoiss, olles sooritanud algkooliõpetaja kutseeksami, esitas Jaroslavi ringkonna inspektorile palvekirja õpetaja koha saamiseks. Keiserliku Haridusministeeriumi inspektor tegi palvekirjale märkuse: „Tagasi lükata, kuna tegelikult on olemas kandidaate suuremääralisemalt päritoluga“. Nikolai Golovin hakkas siiski kuidagi koolis tööle ja selles abistas teda tema naine. Juba enam kui kümme aastat oli ta pedagoogina teeninud, kuid loov-pedagoogina sai Golovin tegutsema hakata alles pärast Oktoobri-revolutsiooni. Golovinide töökuse tagajärjel muutus Ivanovi Oblasti Tšebakovski külakool üheks parimaks kooliks maakonnas. Selle kooli pedagoogilise töö kogemustest on kirjutatud palju artikleid ja brošüüre. Golovin koostas laste jaoks aabitsa, mille järgi õpivad miljonid.

Pedagoog vormib inimeste iseloomu. Oma eluaastate jooksul koolis saadab õpetaja ellu tuhandeid noori hingi. Kohata pärast seda neid kasvandikke täisealistena, meheikka jõudnutena, näha neid pärast paljude aastate möödumist — see on suurim õnn õpetajale.

Õpetajanna Saveljeva õpetab külakoolis juba viiskümmend aastat. Valitsus hindas selle tagasihoidliku töötaja poolesaja aastast juubelit Lenini ordeni annetamisega. Ja külasse tulid oma lapsepõlve sõpra õnnitlema ta endised õpilased — kaks lendurit, tuntud insener, matemaatika-professor, kunstnik, näitleja — milliseid inimesi ta kõiki ei ole kasvatanud oma poolesaja-aastase viljaka tegevuse ajal rahvakooliõpetajana. See episood on kujutatud suurel kaunil maalingul Moskva üleliidulisel põllumajanduse näitusel.

Prantsuse romaanikirjanik Rétif de la Bretonne avaldas a. 1781 sügavasti filosoofilise novelli pealkirjaga „Lõuna avastamine, teostatud lendava inimese poolt, või prantsuse Daidalas*“). Selles utopisilikus novellis autor maalib ideaalse ühiskonna megapatagoonidest, õilsatest inimestest, kellede juures laste kasvatus oli riigi hoole all.

„... Siis antakse lapsed — kirjutab ta — riiklike kasvatajate hoolde, kes on valitud mõlemast soost isikute seast, kes silma paistavad suurima õrnusega, suurima aktiivsusega, suurimate teenetega, ühesõnaga, kes on kõige sobivamad selleks tähtsaks ametiks, mis on kõige auväärsem meie vabariigis.“

Auväärsed on need inimesed seepärast, et nende kätte on usaldatud laste — rahva väärtuslikema lootuse — kasvatamine.

Nõukogude maal on rahva väärtuslikema lootuse kasvataja — õpetaja — üks auväärsemaid isikuid.

*) Müüdiline kreeka taidur ja leiutaja, kes lendas endavalmistatud tiibadel. Tõlk. täh.

Sõbralik linnake.

Tihedas männimetsas legendikel seisavad puumajad. Legendikud on kaetud mahavarisenud okastega. Mööda okkaid karglevad esimesed päikesekiired, metsa tagant tõuseb päike, männid punetavad, kiired tungivad läbi valgete eesriiete tubadesse ja mänglevad magavate laste palgeil.

Männikus hiilib alles värske hommikutuul, kuid juba — soojendatuna päikesest — hakkab vaik tugevamini lõhnama. Mets on tühi ja inimhingeta. Tuul paisutab kirevate lipukeste rivi kõrgete mastide otsas. Mastide ümber seisavad lauakesed numbritega, mis tähistavad iga rühma koha pioneeride laagri kümnest rühmast. Juba ilmubki lipuvarda juurde

Mitja puhub äratussignaali.

esimene hingeline. Ta on kolmeteistkümne-aastane ja ta nimi on Mitja. Käes on tal hõbedane sarv. Masti juures seistes puhub Mitja nelja külge äratussignaali.

Kõigi majade ukсед viskuvad lahti. Kraanid avanevad. Vesi suliseb ja pladiseb. Laste pruunistunud kehad hiilgavad. Välguvad karedad käte-rätikud. Männimets on täitunud rõõmsaist lastehäältest. Uuesti kostab Mitja signaal — ja kogu laager koguneb lipuvarda juurde. Kümme rühma — kokku nelisada pioneeri — moodustavad aasal nelinurga.

Põriseb trumm, kajab sügav sarvehääl. Laagrinõukogu esimees — pikakasvuline mustade juustega Borja teostab piduliku tseremoonia — laagrilipu heiskamise. Helepunane lipukangas tõuseb masti tippu ja lehvib mändide kohal.

Päev on alanud.

Sel tunnil tõusevad sinises õhus igal pool tuhandeis kõige ilusamais kohtades Nõukogude maal — metsade ja steppide roheluse, jõgede sinendavate tasandike ja mererannikute kohale pioneeride laagrilipud.

Aastat seitseteist tagasi, kui Nõukogude Liidus tekkisid esimesed „noorte pioneeride“ organisatsioonid, pandi alus ka noortelaagritele. Suvel, vabadena õppetööst, asusid noored metsa või jõekaldaile, löid seal telgid üles ja elasid mõne päeva laagris, — mängides, puhates ja kasutades täielikult kõiki loodusemõnuseid. Pioneerrühmade suvised laagripaigad muu-

Mitja ja Borja — laagri malemeistrid.

tusid traditsioonilisteks. Igal rühmal oli oma juht mingist ühiskondlikust või majanduslikust organisatsioonist. Juhid hakkasid ehitama oma rühmade puhkepaikadesse püsivaid suvilaid ja nii arenesid terved suvilinnakesed — pioneeride laagrid. Iga aastaga suureneb seesuguste laagrite arv, ja igaühes neist — kahes või kolmes vahetuses (kuu või poolteise järele) veedavad suvepuhkuse 500—1000 noort. Umbes kaks miljonit pioneeri ja kooliõpilast veetsid a. 1939 suvepuhkuse 12 343 laagris. Laagreid organiseerivad mitmesugused ametiühingud, ettevõtted, asutused ja kolhoosid.

Tihedas männimetsas asuv laager Puhkus-nimelise raudteejaama ligidal on sisse seatud Lenini raudteelaste ja tööliste laste jaoks.

Pärast hommikueinet alustab kogu „mändide-linna“ elanikkond oma huvidekohast tegevust. Väike käharpäine Griša läheb metsa. Ta armastab loodust ja oskab kuulutada ja mõista selle kõnet. Tungides tihedasse võsastikku märkab ta igat krõbinat: siin vilksatas orav mööda puutüve üles; seal aeleb roheline sisalik mööda päikese käes sädelevaid kive; seal taas sipelgapesa, mille juures võib tundide kaupa jälgida väikeste putukate väsimatut töötamist. Mingi vaevalt kuuldav piiksumine on haaranud Griša tähelepanu ja ta leiab põõsast linnupesa: ema on ära lennanud ja väikesed lehelinnu pojad vaatavad poissi, murelikult isekeskis kõneldes.

Tss! — hoiatab ta Vovat ja Jurat, kes olid tulnud väikeste labidatega siia tihedasse metsaurkasse, et kaevata usse õngitsemiseks.

Lõbus suplemine.

Vova ja Jura on kirklikud õngitsejad. Nende kõige armastatumaks kohaks on sillake, mille alt voolab läbi väike jõgi, läbides laagrit. Nad veedavad siin kogu aja esimese ja teise hommikueine vahel, ja siis uuesti — teise hommikueine ja lõuna vahel. Nad võivad istuda vaikides, ilma kõnelemata üksteisega, vaadeldes õngekorke, mis lebavad vaikselt veel. Äkki liigatab kork ja õngenööri tõmmatakse kiiresti välja kullakarva rünt.

Aga jõekese ligidal rohelisel aasal on end sisse seadnud laagri malemeistrid. Need on väike signalist Mitja ning kalamehe Vova vend Borja.

Juba terve kuu, sest ajast kui nad laagris on, istuvad nad tundide kaupa malelaua ääres, püüdes kindlaks määrata, kummale kuulub esikoht. Kuid mäng jätkub vahelduva eduga ning tuleb leppida sellega, et mõlemad on ühetugevused mängijad.

Kaugemal, suure järve kaldal, valitseb lõbus elevus.

Lapsed sulistavad vees. Nad õpivad ujuma ja seejärele, kogunedes kuldsele liivale, päevituvad valju kasvataja järelevalve all, kes jälgib kella: päike on hädaohtlik sõber ja teda ei või liialt usaldada.

Siin leidub mudellennukite ehitajate ring — üks kõige arvukama liikmeskonnaga ring laagris. Selles ringis on pikk kuivetonud Miša tunnustatud professor. Kõik toovad oma mudelid temale näha, et ta arvamist kuulda, ja rõõmutsevad, kui Miša lühidalt lausub: „See lendab . . .“.

Rühm tütarlapsi läks metsa. . .

Ženja tuli tema juurde oma valge paberist linnuga; kummist mootor töötab hästi, aga lind lendab halvasti. Miša heidab sellele pilgu ja korrapaelt taipab ta, milles viga seisneb: „Lennuki kere on raske“, ütleb ta Ženjale ja selgitab, mida on vaja parandada mudeli konstruktsioonis.

Kuid tulevaste lendurite kõrval leidub laagris ka tulevase merimehi. Isegi kõige väiksemad neist on tegevuses terve puulaevastiku ehitamisega. Veel üks päev ja see lastakse sama jõe vette, kus Vova ja Jura püüavad oma rünte.

Rühm tütarlapsi läks metsa, võttes kaasa vastsaadud laste-ajalehe numbri. Valja loeb valjusti ette, teised kuulavad, tegeldes oma käsitööga: varsti on käsitööde näitus, ka tütarlapsed ei tohi kaotada aega asjatult.

Pärast lõunat ja sellele järgnevat kohustuslikku puhketundi elavneb avar spordiväli. Haljendaval rohul lööb kirendama helendavate värvide vaip: nelisada noort lillades trikoodes, sinistes spordipükstes ja punaste kaelasidemetega tormavad väljakule. Distiplineeritult ja puhtalt teostavad nad vabaharjutusi. Seejärel jooksevad noored laiali kogu väljakule: käsipallid lendavad võrkude kohal, kõmisevalt tambivad saapad jalgpalle, Ira õpib ketast heitma, jooksjad hüppavad stardist, võimlejate saledad kehad välgatavad kangidel, Tamara ronib kergelt köitpidi üles, ja kogu väli, kõik laste kujud, kõik valged spordi-ehitused on üle valatud ohtra päikesega.

Lõunasöök maitseb hästi.

Kui hea on joosta väljakult söögituppa, leida oma laual teed, küpsiseid, kompvekke; vestelda teeklaasi juures sõpradega ning uuesti joosta vabasse õhku, mis on värskenenud õhtueelsest jahedusest!

Juba kostab tuttav vile: laagrirajooni ilmub nende oma rong — väike vedur ja kolm sinist vagunit. Tee on ehitatud spetsiaalselt raudteelaste ringi tegevuse jaoks, ta moodustab neljakilomeetrilise ringi, seal on kolm jaama, liinid on varustatud tõsteseadmetega, ja kõiki töid sel liinil teostavad noored ise. Vedurit juhib 14-aastane masinist Vladek, jaamas töötab

liikluse korraldaja, kes on hiljuti astunud keskkooli seitsmendasse klassi. Liinidel käivad väikesed ülevaatajad. Kolmkümmend kuus noort omandavad uhkusega oma isade elukutse.

Rong võtab peale hulga lõbusaid sõitjaid ja veab neid ringi mööda.

Vagunist väljudes ruttab väike vallatu Niina spordiväljakule. Seal algas peo ettevalmistamine, mis peetakse ülehomme. Niina esitab sellel mustlastantsu tamburiiniga.

Enne kontserti süüdatakse väljakul lõkketuli. Lõkketule ääres istuvad siis noored ja kuulavad kuulsaks saanud polaarvöötmes viibinud raadiotelegrafisti Ernst Krenkeli jutustusi. Ta lubas tulla lapsi külastama.

Olles joonud piima ja valgunud oma tubadesse, ei uinu noored kõik korraga. Sosinal kõnelevad nad oma toimetustest ja unistustest.

„Kuule, mis sa arvad, kas on võimalik lennata ümber maakera, üle mõlema pooluse?“ küsib Ženja oma naabrilt.

Naaber juba magab.

Ženja vastab iseenele:

„On võimalik! . . .“

Puhtad palktoad lõhnavad vaigust. Sõbraliku linnakese nelisada elanikku magab rahulikult ning sügavasti.

J. DONSKOI

Vabariigi teeneline näitleja.

Väikeste kodanike teater.

(NSVL lasteteatrid.)

Iga päev avanevad lastehulkadele Nõukogude Liidu lasteteatrite ukсед. Iga päev täidab õpilaste tujuküllane publik oma teatrite vaatesaalid, et põksuvail südameil jälgida oma lemmiksangarite seiklusi, kaasa elada nende kummalist saatust, rõõmutseada ja nutta ühes nendega.

Nõukogude Liidus on praegu umbes 140 laste- ja nukuteatrit, mis iga aasta annavad üle 42 000 etenduse. Peagu 10 miljonit lapsi-vaatajat käib neis teatrites.

Nõukogude lasteteatrid tekkisid üheaegselt revolutsiooniga. Nad hakkasid kujunema raskeil aastail, kui noor Vabariik, ümbritsetud interven-tide raudse rõngaga, võitles oma olemasolu eest. Ränk elu oli siis töötaval klassil ja talupoegadel, siiski iga vaba minut, iga kokkuhoitud rubla anti kultuuri heaks, töötavate hariduse edendamiseks. Siis teatas ka esmakordselt oma olemasolust, oma õigustest kunstile laps-vaataja.

Mitmes linnas, vahel päris rinde läheduses, hakkas esimest korda tekkima lasteteatreid, mida organiseerisid selle ala entusiastid: näitlejad, kunstnikud, kirjanikud ja pedagoogid.

Tekkides kui elu igapäevane tarvidus, ei evinud lasteteater mingit kogemust, mingit ajalugu. Ta ees seisis puhas puudutamata lehekülg, millele ta pidi kirjutama uusi, alles ei kellelegi tuntud sõnu. Laps-vaataja näis siis mingisuguse mõistatusliku valge laiguna kaardil; niisugust vaatajat ei tunnud ükski teater maailmas!

Milles seisneb lastedramaturgia omapära? Millised meetodid iseloomustavad režissööri, näitleja ja helilooja tööd noore vaatajaskonna teatris? Kellele kuulub prioriteet (eesõigus) lasteteatris — kunstnikule või pedagoogile? Kuidas luua positiivset laste-sangarit, et laps teda usuks ja teda tunnustaks kogu südamest? Kõik need küsimused kerkisid lasteteatri ees juba ta olemasolu esimesil päevil.

Igal uuel alal esineb oma vigu ja eksimusi. Ka lasteteatrite elus oli neid. Üksvahe need teatrid kõnelesid lastega mingit veidrat pudikeelt, nagu oleksid täiskasvanud istunud lapse ette kükakile ja tahtnud teda lõbustada. Kangesti levitati „teooriat“ sellest, et lastele on arusaadavad ainult primitiivsed, lihtsustatud näidendid, milledes tegelased jagunevad positiivseiks ja negatiivseiks. Ka oli veel see omapärane „teooria“, mis väitis, et lastenäidendis peamisteks tegelasteks peavad olema ainuüksi lapsed. Selle „teooria“ autorid kriipsutasid ühe tõmbega maha kogu klassikalise ja nüüdisaegse rikkaliku repertuaari, kuulutades seda „ebalapsepäraseks“.

Kõik need teoreetikud unustasid, et sageli just laps esitab täiskasvanule nii perekonnas kui kodus sügavaid probleeme ja nõuab nende selget ning ausat lahendust. Teater on kohustatud vastama ta küsimustele. Nõukogude maa laps — see on väike kodanik suure silmaringiga. Teda ei ole kasvatatud klaaskupli all, ta on täis elavat huvi kõige ümbritseva kohta ja ta tahab näha elutõde ka oma teatri näitelaval.

Üks lasteteatrite pioneere, Vabariigi rahvanäitleja A. A. Brjantsev, kes Leningradis juhatab kõige vanemat noorte-teatrit, ütleb nõnda oma ülesannetest: „Laste teater — see pole mitte täiskasvanute „lühendatud“ teater. Vastupidi — see on veelgi laiendatum, veelgi tihendatum „täiskasvanute“ teater, sest et temas üldised kunstilised ülesanded komplitseeruvad koolipedagoogiliste ülesannetega . . . Lapsele vaja ehtset suurt kunsti!“

Lasteteatrid omavad aukoha riigi kultuurilises ja näitekunstilises elus. Mitmed silmapaistvad näitlejad, režissöörid, kunstnikud ja muusikud on end pühendanud tööle laste jaoks. Lasteteatrid saavad riigilt uusi ilusaid ehitusi, avaraid vaatesaale, valgusküllaseid kõrgeid fuajeesisid. Niisuguseid ehitusi ei püstitata mitte ainult pealinnades. A. 1937 ehitati Saraatovi linna õpilastele uus teater. Selle fuajee ja talveaed on kaunis-

tatud kuulsate meistrite maalingutega. Seal on „muinasjutu-tuba“, „mängukannide tuba“ ... Lapsed tulevad oma teatrisse, jooksevad kord ühte, kord teise ta külalislahkesse ruumi, istuvad karjala kasest tugitoolidele ja tunnevad end siin tõeliste seaduslike peremeestena.

Lasteteatrites kujuneb uus kunst — suur kunst väikestele. Selle loomine on äärmiselt raske ülesanne, mis nõuab ehtset sügavat loomisvõimet.

Kõigi teatri alal loovate tööliste — režissööri, kunstniku, helilooja — kohuseks on tõsiselt ja ehtselt armastada ning tunda last. Niisuguseid inimesi, oma eriala entusiaste, on rohkesti Nõukogude lasteteatris.

„Ma armastan oma noort vaatajat,“ ütleb üks vanimaid lasteteatri näitlejaid, teeneline Vabariigi näitekunstnik I. I. Arkadin, „ma austan ta arvamist, usun teda ja tahan, et tema ka mind usuks!“

„Lado Ketshovdi“ etendus Riiklikus „Noore Vaataja“ teatris Moskvas.

Kõige raskem näitlejale on välja töötada lapse õiget kujutamist laval. Noorte teatris on laps ise tähtsaks iseseisvaks teemaks. Lapsed-vaatajad on eriliselt nõudlikud laps-kangelase kujutamise suhtes: selles osas ei andesta nad näitlejale ühtki võltsi liigutust. Parimate näitlejannade nimed, nagu K. Korenev, V. Sperantov, G. Burtsev, E. Uvarov, O. Ohhitin, N. Kazarinov jt., on saanud suure armastuse ja populaarsuse osaliseks lasteteatrite vaatajaskonnas.

Noor vaataja peab teatriga kõige tihedamat ühendust. Iga päev toovad kirjakandjad teatrisse mitukümmend kirja lastelt. Tuntud kinonäit-

leja Igor Iljinski, kes alustas oma näitlejategevust lasteteatris, kus ta mängis karvase karu Balu osa näidendis „Mowgly“ (Kiplingi järgi), ütleb oma mälestustes: „Ükski karu maailmas pole saanud nii palju kirju!“

Mõnikord on aadress ümbrikul, mis on kirjutatud lapsekriipseldustega, üsna kaudne või kirjeldav: „Tädi Tanele Jaanalinnu jaoks“, „Laste-teater, Kuldkalale“, „Teater, Ülempedagoogile“.

Kõige väiksemate kirjad on täis vaimustust ja uudishimu.

„Ütelge, Jaanalind,“ kirjutab tilluke tüdrukukene, kes on täis sügavat aukartust selle hiiglalinnu ees: „Kas te olete tõeline jaanalind või inimesest tehtud?“

Vanemate laste kirjades leidub õigeid märkusi, tabavaid kujundeid:

„Muusika käis kogu näidendist läbi nagu niit läbi koe,“ kirjutab 5-nda klassi õpilane Šura Leonov.

Vanema ea õpilased annavad oma arvustustes üksikasjalise hinnangu kogu etenduse kohta, analüüsivad osi, kirjutavad dekoratsioonidest, kostüümidest.

Teter kõvendab oma sidet vaatajaga kooli kaudu. Iga uus teema, iga uus näidend arutatakse enne läbi laste-koosolekuil koolides. Enamasti võtavad neist koosolekuist osa niihästi näidendite autorid kui näitlejad. Samasuguseid läbiarutamisi korraldatakse ka pärast etendusi. Sageli noorte arvustajate märkused sisendavad autorile uue idee, uue repliigi, aitavad näitlejal leida tarvilisi värve lavalisele kujule, mille kallal ta töötab.

Lasteteatrite repertuaar on väga mitmekesine. Tähtsa koha evib selles klassika, nii vene kui välismaine. Laps näeb näitelaval oma lemmikkirjanike teoseid, mida koolis läbi võetakse.

Ta puutub teatris kokku Beecher-Stowe humaansusega („Onu Tom'i onnike“), Mark Twain'i optimistliku huumoriga („Tom Sawyer“, „Prints ja kerjus“), Dickens'i südamliku soojusega („Oliver Twist“, „David Copperfield“), Cervantes'e elutarga filosoofiaga („Don Quijote“), Stevenson'i seikluslike väljamõeldustega („Aarete saar“), Jules Verne'i fantaasiailennuga („Salapärane saar“). Ta näeb laval niisuguste kirjanike surematuid teoseid nagu Gogol, Gribojedov, Ostrovski, Puškin, Shakespeare, Molière, Lope de Vega, Schiller . . .

Nüüdisaegne Nõukogude näitekirjandus annab lasteteatril suurima hulga probleemilisi näidendeid. Nende temaatika on õige laialdane. Nii näiteks kodumaa, võitlus vabaduse eest, sangarlikkus põimuvad teemadega „perekond ja kool, — armastus, — seltsimehelikkus, töödistsipliin“. Lasteteatrisse tulevad ka silmapaistvad Nõukogude kirjanikud, nagu A. N. Tolstoi („Kuldvõtmeke“), V. Katajev („Valendab üksildane puri“), P. Pavlenko („Ilja Muromets“), M. Svetlov („Muinasjutt“). Lasteteatril on omad näitekirjanikud, kes kirjutavad peagu ainuüksi lastele: A. Brus-tein, E. Schwarz, S. Mihhalkov, S. Rozanov, L. Kassil, A. Barto jt. Laste-

näitekirjanike ülesanded on rasked ja keerulised, nad peavad meeles pidama suure vene kriitiku V. G. Belinski sõnu:

„Kirjutage, — kirjutage lastele, aga nõnda, et teie raamatut ka täiskasvanu võiks huviga lugeda!“

Suurt poolehoidu noorte vaatajate juures leiab rahvamuinasjutt. Vene muinasjuttude kõrval („Konjok-Gorbunok“, „Muinasjutt kalurist ja kalakesest“, „— kuningas Saltanist“, „— Ivanuškast ja Vassilissa Ilusast“, „— Baba Jaga'st“) vaatavad noored ka ukraina muinasjuttu „Ivassik-Telessik“, väike-vene — „Nõiavile“, gruusia — „Vahva Kikele“.

Nõukogude lasteteatrites mängitakse näidendeid 20-s keeles. Igaühel Nõukogude Liidu Vabariikidest on oma lasteteatrid, mis etendavad näidendeid emakeeles.

Näidendi vaheajal.

Omi teatreid on saanud ka nende rahvuste lapsed, kel enne revolutsiooni polnud oma kirjandustki, vaid elasid poolmetslastena.

. . . Pikakarvalised põhjakoerad veavad üleni kraamiga koormatud saane. Läbi otsatuma lumelagendiku lähevad kellegi jäljed. Kasukaisse mähitud inimesed jooksevad kisades saanide järel, püüdes sooja saada. Koorte kähe haukumine ja piitsa plaksumine kõlavad pakaseses õhus . . . Kuidas see kõik meenutab Jack Londoni kangelaste seiklusi! Kas need inimesed ei lähe vast kulla otsingule „jäise vaikuse maale“? Kas mitte kasusaamise iha ei ole neid siia ajanud?

Ei, need inimesed pole kullaotsijad, vaid näitlejad. Kaugel Kamtšatka poolsaarel, kus pakane tõuseb kuni 30—40 kraadini alla nulli, kus inimelamud üksteisest asetsevad sadade kilomeetrite kaugusel, on olemas oma ränd-nukuteater. Lapsed pääsevad tasuta sellesse teatrisse. Täiskasvanuile on sisse seatud omapärane maks: üks „jukola“ inimese pealt. „Jukola“ on kuivatatud kala ja see läheb toiduks koortele, kes teatrit kohast teise veavad. Näitlejate tasu maksab riik.

Nõndaviisi Moskvast, selle kogu maailma töötava rahva pealinnast, kuni kauges põhjas asuva väikese külakeseni süütavad oma tuled lasteatrid — lülike uues sotsialistlikus kultuuris, mida loovad vaba maa vabad rahvad.

J. LANG

Töökorralduse juhtnööre Nõukogude Vene (VNFSV) alg- ja keskkoolis.

N. Vene kool on oma arenemises läbi teinud suuri muudatusi. Kui revolutsiooni algaastail võis märgata laialivalguvaid detsentralistlikke tendentse, siis kogu viimase aja areng, alates 1932. aastast, on suunatud kooli stabiliseerimisele töö korralduselt ja sisult. Viimase aja hüüdsõnaks on: kindel tunniplaan, kindlad õpikud, kindel üksikasjadeni läbimõeldud ja kavatsatud töökorraldus ning kindlad teadmised. Kõik see on suunatud sellele, et tõsta koolitöö edukust, sest kommunistliku õpetuse ja kasvatusedust oleneb kõigi teiste ülesannete täitmine.

Allpool peatume lühidalt nende juhtnööride juures, mis on antud Hariduse Rahvakomissariaadi poolt töökorralduse alal alg- ja keskkoolis (О планировании работы в школе, Наркомпрос РСФСР, 1939). Selle järgi peab igas koolis olema:

1) kooli tööplaan (план работы школы), mis on ühtlasi koolijuhataja (direktori) tööplaaniks;

2) õpetaja tööplaan (план работы учителей), mis koosneb kahest osast:

a) üldine tööplaan (календарный план) poolaastaviisi,

b) üksiktundide kavad (тематический поурочный план).

Koolijuhataja kannab täielikku isiklikku vastutust kogu koolitöö eest nii poliitilise suuna kui ka õppe- ja kasvatusetöö tulemuste suhtes. Arusaadavalt on temal seetõttu ka õigus otsustavalt ning kontrollivalt toimida kõigis koolitööga seotud küsimustes. Otstarbekama töökorralduse

huvides koostab koolijuhataja üldise kooli tööplaani, mis pedagoogikanõukogus läbi arutatakse ning kinnitatakse. Tööplaani täitmise järele valvab kooli administratsioon ja koolide inspektorid.

Kooli tööplan koosneb kahest osast:

- a) eeltööd uueks õppeaastaks;
- b) õppe- ja kasvatustöö.

Esimene osa sellest tööplanist koostatakse juba eelmise õppeaasta IV veerandi alguks. Teine osa aga poolaastate viisi ja nimelt: esimese poolaasta kohta hiljemalt 20. augustiks, teise poolaasta kohta hiljemalt 5. jaanuariks. Tööplan koostatakse kindla vormi kohaselt, ära märkides: mida tuleb teha, mis ajaks, kes vastutab teostamise eest ning märkus teostamise kohta.

Arusaadavalt kuuluvad uue õppeaasta eeltööde hulka: vajalike remonttööde tegemine, küttepuude muretsemine, puuduvate õppejõudude hankimine, õppevarustuse muretsemine jm. Algkooli osas kuuluvad siia ka mitmesugused tööd selleks, et kõik koolikohuslikud tuleksid kohe õppetöö algul kooli (õpilaste registreerimine, selgitustöö vanematega, internaatide korraldamine jne.). Eelmisele lisandub veel tegevus õpilastega suvisel vaheajal kooli mänguplatsidel, kooliaias, pioneerlaagrites ning nende õpilaste abistamine, kellele on määratud sügisel järeleksamid. Viimane tegevus on eriti tähtis võitluses teiseks aastaks klassi jäämise vastu. Nagu eelmisest lühikesest loetelust nähtub, on kooli suvine vaheaeg täis mitmekesisist tegevust nii õpilastega kui ka kooli välise miljöö korraldamisel.

Õppe- ja kasvatustöösse puutuv osa kooli üldisest tööplanist haarab küsimusi, nagu:

- 1) mida tuleks teha üksikute õppeainete ja kommunistliku kasvatusalal paremate tulemuste saavutamiseks (lünkade täitmine, distsipliini kõvendamine, kevadistele katsetele valmistumine jms.);

- 2) pedagoogikanõukogu töö juhtimine, üksikute pedagoogiliste küsimuste lähem selgitamine vastavate asjatundjate nõupidamiste kaudu, väärtuslike pedagoogiliste kogemuste ja tähelepanekute vastastikune tutvustamine, õpetaja kontroll direktori poolt (vastavate aruannete esitamise tähtpäevad, tundide külastamine);

- 3) tegevus õppejõududega: nende meetodilise ja poliitilise taseme tõstmine, teiste koolide külastamine, külastustundide korraldamine, klassijuhatajate instrueerimine, mitmesuguste ainekomisjonide töölerakendamine jm.;

- 4) pioneeride ja teiste õpilasorganisatsioonide tegevus õpilaste poliitiliseks kasvatamiseks;

- 5) keskkoolide juures töötavate mitmesuguste ringide tegevus (üldhariduslikud, kunstilised, kehakultuurilised); lugemislauad, riigikaitselised

harjutused; usuvastane ja internatsionaalne kasvatus; revolutsiooniliste pidustuste ettevalmistus, seinajaalehed jm.;

6) tegevus väljaspool kooli (kino, klubid, raamatukogud jm.);

7) tihedate sidemete loomine kooli ja vanemate vahel (vanemate koosolekud, pedagoogiline propaganda jm.);

8) tervishoiuline tegevus (õpilaste järelevaatus, kaitserõugete panek, ruumide kontroll jm.);

9) majanduslik tegevus (õppevarustuse muretsemine, remondid, inventuuri tegemine jne.).

Lisaks eelmisele õppe- ja kasvatustööplaanile tuleb enne õppetöö algust koostada klassitöö tunniplaan, väljaspool klassitööd ning koolis toimuva õpilaste tegevuse tunniplaan, juhised õpilaste käitumise kohta, õppejõudude töö juhised ja õpetajate-korrapidajate tunniplaan.

Kogu selle mitmekesise kooli tööplaani täitmise kontrollimiseks, eriti aga õppejõudude töö jälgimiseks, peab koolijuhataja vastavat päevikut. Selles ta märgib konkreetselt iga päeva kohta, mida tarvis teha ja kuidas seda teostati. Samalaadset päevikut soovitatakse pidada ka õppejõududel, klassijuhatajail ja raamatukoguhoidjail väljaspool otsest klassitööd toimuva tegevuse edukamaks juhtimiseks (kõnelused üksikute õpilastega, ringide tegevus jm.).

Õppejõududele on kohuslik igas õpetatavas aines üldise tööplaani (töökava) koostamine poolaastakaupa. Selles antakse õppekava teemade (peatükid) ja nende alajaotuste läbitöötamiseks kuluv tundide arv ning selleks määratud ajavahemikud kalendri järgi, koos selle tööga ühenduses olevate ekskursioonidega ja kontrolltöödega. Näitena toome siin välja võtte matemaatika näidistööplaanist.

ARITMEETIKA

IV KLASS

Õppeveerand	Õppekava teemad ja selle alajaotused	Õppet. arv	Käsitlusaeg kalendri järgi	Märkusi teostamise kohta
III	Arvude jagatavus	20		
	1. Jagatavuse tunnused	8	} 13. I — 29. I	
	2. Suurim ühine jagaja	5		
	3. Vähim ühiskordne	5		
	4. Kontrolltöö eelmise kohta	1	31. I	
	5. Vigade selgitamine	1	1. II	

Muidugi tuleb tööplaani koostamisel lähtuda õppekavast kui ka õpikust, arvestades eelmise töö tulemusi. Kui õppekavades on üksikute teemade käsitluseks aeg ette nähtud, siis tuleb seda võtta nädisena, milles

võib teha kohalikest oludest tingitud muudatusi, kuid see ei tohi kuidagi kahjustada õppekava nõudeid. Õppejõud peab igal juhul hoolitsema, et õppeaine kindlasti omandataks õppekavades ettenähtud ulatuses. Igas õppeveerandis tuleb ette näha küllaldane arv tunde kordamiseks.

Üldine tööplan tuleb esitada koolijuhatajale kinnitamiseks I poolaastal hiljemalt 25. augustiks ja II poolaastal hiljemalt 5. jaanuariks. Kinnitamine toimub pärast seda, kui koolijuhataja õpetaja juuresolekul on tööplani põhjalikult läbi vaadanud ning tarvilike parandustega varustanud. Üks eksemplar kinnitatud tööplanist peab õpetajal alati käepärast olema. Tarbe korral võib koolijuhataja nõusolekul teha tööplanis oludest tingitud muudatusi.

Kuna üldine tööplan määrab töö jaotuse ajas poolaastaviisi ette, tuleb õpetajal koostada ka iga õppetunni kohta kirjalik konkreetne kava. Iga poolaasta algul peab õppejõul varuks valmis olema üksiktundide kavad üldise töökava esimese teema (peatüki) ulatuses. Hiljem tuleb üksiktundide kavu valmistada nõnda, et neid oleks varuks 1—2 tunni võrra ette.

Üksiktunni kava peab sisaldama selle õppetunni kõik olulised elemendid, nagu: selgesti ja täpselt sõnastatud tunniteema, üksikud metoodiliselt korraldatud tööjärgud, katsed, koduste ülesannete kontroll, selles tunnis eriti sobivad kasvatuslikud võtted jm.

Näitena toome siin Hariduse Rahvakomissariaadi juhtnöörides näidisenäitena antud üksiktunni kava.

Aritmeetika — 25. jaanuaril.

Õppetunni teema: „Õpilaste tutvustamine mitmekohalise arvu jagamisega kahekohalisega“.

1. Koduse töö kontroll.

2. Ettevalmistavad harjutused uue aine seletamiseks: näidete lahendamise peast (jäägiga ja ilma), kus esineb kahe- ja kolmekohalise arvu jagamine kahekohalisega (80 : 16; 72 : 24; 45 : 12; 120 : 24; 155 : 26).

3. Jagamise uue juhu seletamine järgmiste näidete lahendamise abil: 912 : 24; 864 : 36; 4408 : 58; 6975 : 75; 8976 : 68.

4. Harjutusi näidete ja ühe ülesande lahendamisel äsja selgitatud jagamise juhu kohta (näited ülesannete kogust: nr.nr.; ülesanne nr.....).

5. Koduseks tööks: lahendada teised tulbad harjutustest nr.nr.....

Üksiktundide kavad kannab õpetaja erilisse vihikusse tunniplani järjekorras. See vihik on õpetajal tunnis alati käepärast. Koolijuhataja kohuseks koos õppeala juhatajaga (завуч) on süstemaatiliselt jälgida neid töökavu, eriti nende teostamist tegelikus töös.

Iga veerandaasta lõpul õpetajad annavad aru oma tööplani teostamise kohta pedagoogikanõukogus. Selle põhjal pedagoogikanõukogu fikseerib iga õpetaja saavutused ning puudused ja märgib ära võtted ning vahendid õppe- ja kasvatus töö süvendamiseks edaspidi.

Eelmine lühike ülevaade töökorralduse juhtnööridest N. Vene koolidele näitab, kui kõrgelt hinnatakse seal ratsionaalset töökorraldust koolis ja kui suuri pingutusi on tehtud sel alal. See tohiks tõsiselt huvi pakkuda ka meie õpetajaskonnale, seda enam et viimaseil aastail ka meil töökorralduse küsimused on olnud tõsiselt päevakorral ning selle kohta on võetud rohkesti avalikult sõna.

JEVGENI KRIEGER

Tee ellu.

Nõukogude noorte elus, kes lõpetavad keskkooli, on tähelepanav ja tähtis päev.

„Avatud uste päev“.

Sel päeval otsegu avanevad ukSED nende tulevikku. Noored inimesed saavad võimaluse tunda selle elukutse meeldivaid külgi, millele nad tahavad end pühendada, ja teha lõpliku valiku. Nad tajuvad reaalselt, mis tähendab olla insener või arst, agronoom või matemaatik, bioloog või astronoom.

Selles pole midagi fantastilist. Kõik seletub üsna lihtsalt. Teatades oma „avatud uste päevast“, kutsub see või teine kõrgem õppeasutus noor-mehi ja tütarlapsi külastama oma laboratooriume, kabinette, töökodasid, astuma oma „kõige pühamasse paika“, kuhu harilikul ajal on ligipääs avatud ainult professoreile ja üliõpilasile. Maksu selle eest ei võeta mingisugust. Vaja vaid head tahtet. Õpilasi võetakse vastu kui täielisi auvõõraid. Instituudi lävel on neid vastu võtmas silmapaistvad teadusemehed, akadeemikud, professorid. Sel päeval nad annavad end täielikult kooli-õpilaste teenistusse.

„Tere tulemast!“ ütlevad nad noortele. „Olge avameelsed, ütlege, mis teid kõige rohkem huvitab. Me näitame teile kõike, mille poolest meie instituut on rikas, ja mis tal on väärtuslikku pakkuda.“

Õpilased satuvad kohe keset riigi intensiivse teadusliku töö keskk kohta. Nad astuvad küsimuste ning probleemide ringi, milledega tegutseb Nõukogude ja ülemaailmne teadus. Nad tõusevad kõrgustiku tipule, kust avaneb suurepärase panoraama hiiglaslike tööde alal, mis maakeri ümber moodustavad ja loodusjõud alistavad inimese tahte.

Seletades selle või teise elukutse tähtsust ja tegelikku sisu, näitavad teadlased kaartidel ja joonistel, kuidas kõrbesse ehitatakse raudteid, kuidas tunnelid puuritakse läbi mägede, kuidas luuakse vedureid, kuidas dokkides valmis kerkivad suured ja väikesed laevad. Nooruki alles eba-määrane, romantiline püüd mingi talle ammu meeldima hakanud elukutse

vastu saab nüüd kindlama aluse. Kui ta unistab autode loojaks saamisest, viiakse ta laboratooriumi, kus ta näeb masina üksikosi ja saab ettekujutuse tehnoloogilise protsessi eri staadiumest. Kui ta kavatseb saada agroomiks, siis professorid viivad ta imepärasesse moonduste maailma, kus Darwini, geniaalse iseõppija Mitšurini ja akadeemik Lõssenko järelkäijad loovad uusi taimede liike, ristsugutavad kultuure, mis asuvad maakera eri osades, muudavad maad õitsvaks paradiisiks.

„Sa võid teha sedasama, sa jatkad suurte meeste tööd, kui sa hästi õpid,“ ütlevad noorukile hallijuukselised professorid. „Vali endale julgesti tee ellu. Tuhanded teed on avatud teie ees. Astu sellele teele, mis viib sind kaugemale kui teised.“

Retke oma tulevikku teevad iga aasta sajad ja tuhanded Nõukogude kooliõpilased. See on saanud traditsiooniks. Käesoleva aasta kevade algul meelitas „Avatud uste päev“ Moskva Stalini-nimelises inseneride-instituudis kokku umbes kolmsada keskkooli-abiturienti. Instituudi kabinetid, laboratooriumid, töökojad olid neist tulvil täis. Suurimat huvi äratasid noortes järgmised kabinetid: teedehituse kabinet, kus käima pandi raudteeliinide labürint semafooridega, nooltega ja dispetšeri kontrollseadmetega, sidekabinet, hüdrauliline kabinet ja maa-aluste raudteede ning tunnelite kabinet — see romantiliselt häälestatud õpilaste unistuste piir, kes janunevad erakorralist. Siin erakorraline muutub harilikuks. Instituudi külastamine, keskustelu professoritega aitas paljudel abiturientidel teha sel päeval lõpliku otsuse. Nad andsid sooviavalduse vastuvõtuks instituuti.

Teaduskondade dekaanid, õppetoolide juhatajad ning õppejõud võtsid noori vastu ka ühes teises instituudis — Baumani-nimelises mehaanikamasinate-ehituse instituudis. Vastuvõtukomisjoni liikmed andsid noorukitele ja neidudele üksikasjalisi seletusi vastuvõtu tingimustest instituuti ja iga teaduskonna erilaadist. Instituudi ühiskondlikud organisatsioonid avaldasid sel päeval oma ajalehe „Udarnik“ erinumbri. Selle veergudel jutustati instituudi ajalugu, mis on kõige vanem tehniline kool ja mille iga on kestnud üle saja aasta. Noored said siin teada, et Nõukogude valituse aastail on instituudi lõpetanud umbes 8000 inseneri-mehaanikut, ja et siin saavad oma ettevalmistuse eriteadlased tehnika kõige erisugusemailt aladelt.

Huvitavaid ja kaasakiskuvaid kõnelusi peeti noortega kõigis teaduskondades — mehaanilis-tehnoloogilises, täpse mehaanika ja optika, soojus- ja hüdrauliliste masinate, artilleeria-, soomustankide- ja sõjamoonaosakondades. Laboratooriumides pandi käima keerulisi masinaid ja seadmeid. Rühm õpilasi salknes õues tõelise tanki kõrval. Enne oli seda ainult eemalt nähtud. Siin oli igaühel võimalus ronida kabiini, tundma õppida selle liikuva kindluse juhtimise süsteemi, aru saada tanki töötamise põhimõttest.

Vaja ütelda, et mitmed instituudi neljasajast külastajast rõõmus-
tasid professoreid sellega, et täpselt teadsid, mida nad tahavad. Selles tuli
nähtavale kooli hea mõju. Kaks naisõpilast, Inna Drozdova ja Tanja Obuh-
hova, palusid kohe end viia metallide ratsionaalse väljatöötamise labora-
tooriumi. Nad jälgisid huviga kiirekäigulise treipingi tööd.

„Me kavatseme saada insenerideks-treipingehitajaiks,“ ütlesid nad
lõppeks. Galina Antipenkova avaldas oma soove veel selgejoonelisemalt:

„Mind huvitavad külmutusmasinad.“

Grigori Kaufman, kes oli tulnud otse oma kooli lõpp-piduõhtult, väl-
jendas niisama kindla teadlikkusega oma soovi:

„Täpne mehaanika ja optika!“

Laialdased eelteadmised teaduse ja tehnika küsimustes noorte ini-
meste juures ei hämmasta professoreid. Professorid teavad, et noorte
jaoks antakse Nõukogude Liidus välja oivalisi teaduslik-populaarseid aja-
kirju, Pioneeride Paleedes ehitatakse leiutajate kabinetid, lastelinnades,
mida luuakse kultuuri ja puhkuse parkide territooriumil, teostavad oma
projekte noored raadioamatöörid, lennukimudellistid, väikeste laevade
autode, vedurite ehitajad, andekad muusikud ja maalikunstnikud.

„Kelleks saada, mis teed ellu minna?“ — seda küsimust, mis noor-
soole on nii raskesti lahendatav teistes maades, on Nõukogude noortel
võimalik lahendada kiiresti ja täie lootusega edule, kui aga on võimeid ja
töötahet. Nõudmine spetsialistide järele kõigil teadmiste, kultuuri, teh-
nika aladel on Nõukogude Liidus hiiglasuur ja kasvab iga aastaga. Tarvit-
seb vaid mainida, et viimase kümne aasta kestel suurenes kõrgemate õppe-
asutuste arv 150-st 714-ni. Iga aasta lasevad Nõukogude instituudid ja
ülikoolid välja 110 000 eriteadlast. Iga aasta! Kas seda on palju või vähe?
Sellele küsimusele aitab vastata tööministri teadaanne Inglise parlamen-
dis: kogu Inglismaal töötab ainult 80 000 kõrgema haridusega spetsialisti.

Hiljuti kogunes 1200 Moskva keskkooli-lõpetajat Polütehnilisse Muu-
seumisse kutsenõuande saamise otstarbel. Suures auditooriumis esines
neile kirjanik Leo Kassil. Ta jutustas palju huvitavaid asju oma noortele
sõpradele, kuid üks episood ta kohtamistest ja reisidest jäi eriti hästi
meelde:

„Mäletan, kuidas ühe piiriäärse riigi linnas väikses kaupluses kõhnuke
noor äriteenija-müüja sai teada, et me oleme Nõukogude maalt. Vihma-
kuubi meie ette letile ladudes ja ühtelugu ümber vaadates ütles ta, pala-
vikuliselt huuli keelega niisutades:

„Jah, mis elu see siin minul on! Ma näen selle käiku tänasest kuni
lõpuni. See ei saa kaugemale kui selle puldini seal, kui mind peremees
enne minema ei kihuta ja kui vanem sell sureb (tal olevat maohaavad), —
siis mind arvatavasti määratakse tema kohale. Jah, see on kõik . . . Kuni
selle puldini seal, kaks ja pool meetrit.“

Kummaline ja õudne oli kuulda seda juttu auditooriumisse kogunenud noormeestel ja tütarlastel.

Sealsamas aga muuseumis vestlesid nendega pealinna 57 kõrgema õppeasutuse esindajad. Vanim muuseumi kaastööline seltsimees Ljutenskov, kes juba aastal 1900 oli saanud inseneridiplomi, jagas noorsoole oma kogemusi, demonstreeris fanaatilise innuga Dneprogesi mudeleid, kõneles elektrisajandist, inimese piiramatust võimust pimedate loodusejõudude üle.

„Eks ole huvitav osa võtta sellest tööst! Eks ole huvitav inseneri-energeetiku elukutse!“

Üleskutsega jätkata oma haridust esinevad noorte ees kõige silmapaistvamad riigitegelased. Ühes Moskva rajoonis ilmus vanemate klasside õpilaste nõupidamisele ei keegi vähem kui RSFSR hariduse rahvakomissar V. P. Potjomkin.

„Katsuge endid läbi, saage teadlikuks oma võimetest,“ soovitas rahvakomissar õpilastele; „kuulake oma õpetajate ja vanemate nõu, ja siis alles otsustage, mil erialal tahate hakata töötama ja kus te suudate kodumaale suurimat kasu tuua.“

Ta küsis:

„Kas võib teie peale loota, seltsimehed abituriendid? Kas võib loota, et eksamite tulemused saavad olema niisugused, nagu partei ja valitsus teilt nõuavad, s. o. et need saavad olema väga head?“

Ja saal vastas üksmeelselt:

„Jah, võib küll!“

Kas nad võisid vastata teisiti, kui nad — poisid ja tüdrukud — teadsid, et kogu maa ja selle juhid ootavad neilt edusamme õpinguis, vägitegusid tulevases loovas töös? Stalini Konstitutsioon mõnab igale kodanikule õiguse hariduse saamiseks. See on seadus. Keskkoolis on õppimine kohuslik ja iseenesestmõistetavalt tasuta. Kõrgemais õppeasutustes üliõpilased mitte ainult ei õpi tasuta, vaid saavad veel stipendiumi, mis aitab neil katta kõik elutarvidused. Peale selle möödunud aastal määras Nõukogude Liidu Rahvakomissaride Nõukogu Stalini 60-aastaseks saamise tähistamiseks kõrgemate õppeasutuste silmapaistvalt tublidele õpilastele mitusada Stalini-nimelist stipendiumi 500 kuni 1000 rubla ulatuses kuus. Samal ajal asutati ka Stalini-nimelised auhinnad, 25 000 kuni 100 000 rubla suuruses igaüks, eriti heade tööde eest teaduse ja kunsti aladel.

Käesoleval aastal määratakse hariduse peale 23 miljardit ja 195 miljonit rubla. Terve armee üliõpilasi õpib Nõukogude kõrgemais õppeasutustes — 600 000 isikut! Juba ainsais RSFSR-i kõrgemais õppeasutustes ja akadeemias õpib 360 000 inimest — seega rohkem kui kõigis Lääne-Euroopa riikide kõrgemais õppeasutustes ühtekokku.

Nõukogude noormeeste ja neidude ees avaneb avar tee ellu.

Lauseliikmete käsitus algkoolis.

Süntaksiküsimustest omistab algkooli õppekava enamalt tähelepanu interpunktsioonile, siis lauseehitusele ja alles kolmandas järjekorras lauseliikmete vaatlusele. Selline järjestus on arusaadav, kui meenutame keeleõpetuse sihte algkooli astmel. Kui taotleme esmajooneliselt praktilist õigekeelsust, siis on süntaktilisest probleemest olulisim õigesti tarvitada kirjavahemärke, siis osata moodustada korrapäraseid lauseid ja alles neile järgneks vajadus lahti mõistatada lause loogilist struktuuri, s. o. tunda lauseanalüüsi. Muide ei piirdu küll ka viimase seiga tundmine pelga formaalse väärtusega, sest see soodustab ka loogilise lauseehituse kasutamist keelepraktikas.

Lauseliikmete käsitus algab IV klassis. Kavas on märgitud õpitavaiks järgmised küsimused viimase kolme klassi ulatuses.

IV kl. Alus ja öeldis; omadussõnaline täiend; koma ütte puhul. Viimane teema on küll interpunktsiooni alalt, kuid eeldab ometi ütte tundmist, järelikult tuleb käsitleda ka seda lauseliiget.

V kl. Laiendamata ja laiendatud lihtlause; laiend lauses; täis- ja osasihitis.

VI kl. Lauseliikmed: alus, öeldis, omadussõnaline täiend, sihitis, aja- ja kohamäärus; teised laiendid ilma liigitusteta; üte.

Kava seletuskiri ei anna mingeid lisaseletusi küsimuse ulatuse või meetodilise käsitluse kohta. Ainus seda ala riivav lause kõlab: „Lauseite laiendamisel tuleb peatähelepanu koondada täis- ja osasihitise õigele tarvitamisele.“

Tehkem õppekava nipsisõnalisest teemade loendist järeldusi. Kõigepealt kriipsutagem alla: algkooli keeleõpetuse ülesandeks ei ole anda süstemaatilist ülevaadet lauseliikmeist, järelikult ei tule ka nõuda õpilasilt detailset lauseanalüüsi. Teemadest näeme, et pole kõiki lauseliikmeid loeteldudki, nagu näit. öeldistäide ja lisand. Siis on mõned liikmeliigid käsitletud vaid osaliselt, näit. täiendeist vaid omadussõnaline täiend; määruse liigirikkast rühmast on kohustatud algkooliõpilane tundma vaid kahte, aja- ja kohamäärust — muu kuulub kõik liigitamata jäetavasse laiendite rühma. Partsiaalsuse ja totaalsuse probleem on vaatlusse võetud vaid objekti puhul, aluse õppimisel võime järelikult piirduda vaid nentimisega, et alus seisab kas nimetavas või osastavas (õigemini vastab küsimusile kes?, mis? või keda?, mida?), selgitamata selle erinevuse grammatilisi funktsioone.

Niisiis: meil pole mingit alust nõuda õpilaselt oskust määrata iga lause kõiki liikmeid, vaid piisab sellest, kui ta tavaliselt lihtsas lauses oskab leida eespool loeteldud liikmed. Kui selle juures ülejääke jääb, siis on need kõik lisandid. Sest tähtis on tunda lauseehituse kandvaid liikmeid, keerulise pealeehituse detailide selgitamine kuulub juba filoloogia valdkonda.*)

Peab tähendama, et enamik meie algkooli vanemaile klassidele määratud keeleõpikud ja harjutustikke patustavad sellise piiramise vastu. Eriti detailset käsitlust eeldab R. Reiman oma „Kirja tööraamatus“, kus nõutakse näit. olumääruste, sihimääruste jne. tundmist. Raamat raamatuks, kuid õpetaja arvestagu vankumatult kava. Ka tähtsamate lauseliikmete tundmine võimaldab arusaamist lause loogilisest struktuurist, samuti on see piisav selleks, et olla nõudlik enda suhtes kirjaliku väljenduse puhul. Võivad ju väga heades lausetes väljenduda ka need, kes üldse pole õppinud lauseõpetust, miks ei peaks siis algkoolis küllaldane olema üldjooneline käsitlus lauseliikmeist.

Nii palju ulatusest.

Nüüd peatagem mõnede meetodiliste küsimuste ja võtete juures.

Kui IV klassis alatakse lauseõpetusega, siis tuntakse juba mõnevõrra sõnaliike, sest pööramise ja käänamisega on tutvunud juba nooremis klassides. Nii on siis selge, et sõnad vastavad teatavaile küsimusile. Seda õpitakse muutmise juures, sest seal selgub, et küsimus ongi see vägev tegur, mis annab sõnale hoopis uue kuju. Oli sõna „habe“, aga kui asetame küsimuse „milledeta?“, muutub sõna hoopis teisenäoliseks: „habemeteta“. Niisugust küsimuste võimu tuleb lastele seletada juba varakult. Lauseõpetuse käsitlusel osutub see oskus vajalikuks.

Lauseliikmete õppimisel lähtutakse tavaliselt analüüsist. Alguks ei ole alad e l d a k s e laiendamata lihtlauset, siis laiendatut. Esimeses eraldatakse alus, siis öeldis, määrates nende küsimused. Järgmine harjutus on kohe a n a l ü ü s: märkida antud lauses alus ja öeldis. Paar lehekülge edasi analüüsitakse juba pikki lauseid, õigemini märgitakse neis alus, öeldis või täiend. Näiteks lauses: „Sealt sinetavast kaugusest kerkis tumerohelistest puudest kõrgemale veel palju teisi sirgeid ja saledaid torne“. Lepipigem, see edasiminekuks on üsna järsk. Sellises sõnademetsas ära tunda „oma“ sõna pole algajal sugugi kerge. Olen näinud, kuidas keskkooliõpilased säärase lause kallal abitult rabelevad, mida tahate siis IV klassi õpilaselt. Ärgu unustatagu, et laste analüüsimisvõime alles vanemais aastais areneb.

*) Samasugust piiramist, muidugi mitte nii elementaarses ulatuses, tuleb soovitada ka keskkooliastmel. Ka seal ei ole õige nõuda õpilastelt peenustesse minevat orienteerumist ükskõik kui keerulises lauses. Ka sel astmel tuleb raatsida jätta midagi keeleteadusele.

Oluline pole, kas üks või teine lause on analüüsiks raske, tähtsam on kogu menetlus. Kas ei oleks õigem, selle asemele, et vaadelda ja analüüsida valmis-lauseid, milles esineb paratamatult tundmatuid lauseliikmeid, nagu lauses „Hoolas õpilane loeb uut raamatut“, ise konstrueerida lauseid. Üksikuist sõnadest üles ehitada väike lausehoone, algul muidugi lihtne, pärast üha keerukam, nagu võimed lubavad. Sel puhul pole karta eksimist tundmatute sõnade padrikus, vaid juurde lisatakse uusi liikmeid ainult oma jõu kohaselt. Ja alles siis, kui ise osatakse koostada eksimatult laiendamata lihtlauseid ja hiljem neid laiendada täiendiga, siis minnakse valmislausete kallale jõudu proovima. Usutagu, eksimusi tehakse vähem. Ja kui selgub, et komistusi tuleb liiga palju, hea küll, ehitame siis veel harjutuseks lauseid ja proovime mõne aja pärast uuesti jõudu. Niisiis: alguseks süntees, mitte analüüs. Mitte „vaatleme“ ja siis kohe „määrame“ (tõmbame kriipsu alla!).

Ent kui hakkame üksiksõnust moodustama lauseid, kummast lähtuda, kas alusest või öeldisest? Meie kooligrammatikud vist eranditult algavad alusega. Kuid mõneski muukeelses grammatikas lähtutakse verbist, järjekult siis ka öeldisest. Sama järjekorda eelistab ka allakirjutanu. Ärgem laskugem siin grammatilistesse argumenteeringutesse, see viiks pikale ja ega 100%-list paremust keegi tõestada ei suudaks. Kuid oma ettepaneku toetuseks soovitaksin katsetada: kui sageli eksitakse keskkooliklassseski, samuti täiskasvanute poolt isegi sääraseis lihtsais lauseis nagu „vihma sajab“, „leib küpsetatakse“, „raamatu lugemist tuleb kiirustada“ jmt. nimisõna kui lauseliikme määramisel. Mida tahate siis nõuda pisikeselt IV klassi lapselt? Öeldise vigu — võib samuti katsetada — tehakse igal juhul võrratult vähem. Järeldagem: algame sellest, mis vähem eksimusi võimaldab, s. o. öeldisest.

Muidugi võib väita, et ka öeldise eraldamine võib raskusi tekitada, sest lauses esineb verb ka mitte-öeldise funktsioonis. Need on aga infinitiivsed vormid ja mõninga harjutuse järele selgub õpilasele, et näit. da või ma-infinitiivi puhul ei saa näidata, kes teeb. Palju raskem on eksida nii erinevais vormes kui näit. „teen“ ja „tegema“, kui nimisõnas, mis võib samas käändes esineda alusena, sihitisena või mõne teise laiendina.

Niisiis algame lauseid koostama lähtudes öeldisest. Neljanda klassi õpilastega on kerge leida sõnu, mis vastavad küsimusele „mida teeb?“. Üksikute sõnade küsimusi ja vastupidi on lapsed märkima õppinud juba kolmes eelmises klassis. Võime antud küsimusele lasta loetella terve rea verbe — „jookseb, kõneleb, ujub“ jne. Kirjutame need kõik tahvlile küsimuse all „mida teeb?“. Kerge on nüüd leida igale sõnale ka tegija nimi „kes teeb?“. Saame tabeli:

kes teeb?	mida teeb?
koer	jookseb
õpetaja	kõneleb
kala	ujub
jne.	jne.

Näeme, et saame lause. Võimegi siis „parandada vead“: kirjutada esimese sõna suure tähega ja lõppu asetada punkti. Kas nüüd kohe ütelda, et see sõna lauses, mis vastab küsimusele „kes teeb?“ on alus ja küsimusele „mida teeb?“ on öeldis, sõltub täiesti õpetaja käsitlusviisist. Mõeldav on ka, et otsime ja moodustame rohkem selliseid sõnu ja lauseid. Eelistan siiski kohe nimetuse andmist. Nimetused kirjutame tabelile üles, küsimuste peale. Algul võiks piirduda aluse ja öeldise piiritlemisega küsimuse varal. Algeline definitsioon on ikkagi ebatäpne. Kui ütleme näit. „Öeldis väljendab aluse tegevust“, siis ei saa õpetaja seda definitsiooni kuidagi puhta südamega rakendada lauses: „Rukis lõigati eile“. Nii eelistaksin neljandas klassis jäädagi küsimuse varal defineerimise juurde. Mida üks või teine lauseliige väljendab, seda võib selgitada näidete varal, kuid on veidi riskantne seda võtta kokku lühikeseks lapsepäraks definitsiooniks. Selle võime anda alles lõppklassis. Kui lapsed teavad, et alus vastab küsimusele „kes teeb?“, siis käänamises õpitud analoogia järele ei ole raske näidata, et mõni kord küsimus võib olla ka „mis teeb?“. Osaaluse vaatlust tuleb IV klassis kindlasti vältida. Küsimusega sobiks tutvuda alles lõppklassis. Ülaloodud tabelit võime hiljem laiendada öeldise osas, asetades verbi liht- ja liitmisevikku. Kuna varemini on õpitud pöörast, siis ei ole aegade muutmine midagi uut õpilasile ja nad aktsepteerivad ilma pikemata, et öeldis võib olla ka minevikus, järelikult vastata ka mineviku küsimusele.

Viiks pikale detailselt käsitella kõiki harjutusvõimalusi lause pealiikmete omandamiseks. Nimetaksin üldise käiguna ühe võimaliku järjekorra: 1) laiendamata lihtlause moodustamine, 2) laiendamata lihtlause vaatlus, 3) antud öeldisele aluse leidmine ja vastupidi, 4) öeldise ja aluse määramine lauses. Viimati nimetatud algelist analüüsi võime ka siis juba teha, kui lapsed teisi lauseliikmeid veel ei tunne, sest algkoolis peab jääma alati osa lauseliikmeid määramata, järelikult tuleb alati kasutada tuntud lauseliikmete väljanõppimist.

Aine ulatuslikuma omandamisega rööbiti tuleb vanemais klassis tutvuda rea kaasuvate küsimustega, nagu: „on“-öeldis (öeldistäidet ei õpita), öeldis umbisikulises tegumoes, öeldis käskivas kõneviisis, alusetu laused — miks ka mitte selles ühenduses lause mitme aluse või öeldisega —, vahetegemine finiiitse (öeldis) ja infiniitse (laiend) verbi vahel lauses, aluse totaalsus ja partsiaalsus. Käsitlemata tuleks jätta aluse keerulised juhud, nagu da-infinitiiv alusena, laused nagu „neli meest tuleb“ jmt.

Igal juhul peetagu juhiseks: algkoolis ei ole vaja tundma õppida kõiki võimalikke nähtusi; küllalt on kui omandatakse arusaamine probleemist.

Laiendatud lihtlause õppimine algab samuti IV klassis. Siin on lause iseisesev konstrueerimine veelgi tähtsam kui laiendamata lause puhul. Siin on just vaja näidata, kuidas sõnad üksteisest sõltuvad, kuidas me lause pealiikmeid saame laiendada teiste sõnade abil. Laiendite nimetusi tunda pole kaugeltki oluline.

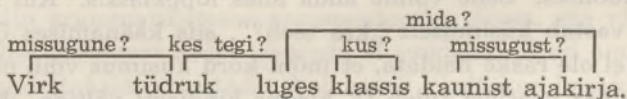
Kirjutame jälle tahvile:

Alus.	Õeldis.
kes teeb?	mida teeb?
poiss	jookseb

Ja nüüd võime lapsi lasta mõlemat lauseliiget piiramatult laiendada:

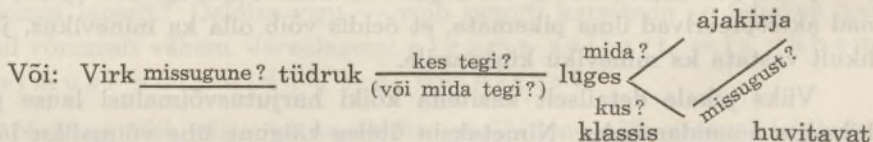
väike	} poiss — jookseb	} tänaval		
vallatu			} ruttu	
võõras				} praegu
jne.				

Lastele on korrapealt selge, mis on laiendatud lause. Võime määrata ka küsimused, millele laused vastavad. Sõltuvust üksikute sõnade vahel saab kujutada graafiliselt mitmeti:

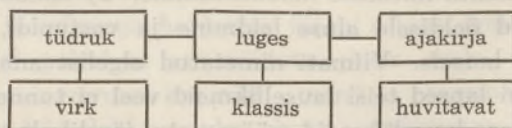

Kui lähtuda alusest, siis tuleks küsimus „mida tegi?“.

Sellist graafikat ei ole otstarbekohane kasutada, kui lause ulatub üle rea.

Või:

Niiviisi muutub õpilasele sõnade omavaheline sõltuvus nähtlikuks. Küsimusi tarvitame piiratult. Kuna neljandas klassis laiendeist ainult omadussõnalist täiendit tuleb tundma õppida, siis valime graafiliseks vaatluseks lühikesi lauseid ja rõhutame eriti küsimusele „missugune?“ vastavat laiendit. Ülaltoodud lause kuuluks vanemaisse klassidesse. Täiendi omandamisel käime sama teed, mis aluse ja öeldise õppimisel. Algul „täiendame“ alust enda moodustatud lauseis, siis vaatleme näiteid ja viimaks otsime lausest „täiendatud aluseid“. (NB! Mitte täiendit eraldi!)

MA Analoogiline menetlus on mõeldav ka V ja VI klassis sihitise ning aja- ja kohamääruse õppimisel. Määramata jääb suur rühm laiendeid, mis aga ei tarvitse takistada ka niisuguseid lauseid, kus neid esineb, graafikuina kujutamast. Liitlause graafiline kujutamine jäägu keerukuse tõttu ära.

Neljandas klassis õpitakse tundma ütet. Seda eeskätt interpunktsiooni huvides. Kuid teeme lastele selgeks ka ütte ülesande lauses. Seda saab teha õige ilmekalt. Kui õpetaja klassi poole pöördub ning ütleb: „Tule tahvli juurde!“, siis ei tea keegi, kes on kutsutu. Peab „ütleva“, kes tulgu. Niisuguses lauses üte on aluse nimi. See seletus võib rangelt süntaksilise käsituse seisukohalt olla vahest liiga vaba, kuid ta on kehtiv igal juhul ja lisaks lapsepärane. Ütte eraldamine komadega on konventsiooni asi ja seda võib põhistada või mitte. Võib piirduda ka pelganentimisega, et nii kirjutatakse.

Kui aluse totaalsuse ja partsiaalsuse probleemi õppekavas ei märgita, siis järeldame sellest, et küsimuse selgitamine ei ole kohuslik. Seda võidakse serveerida n. ü. lisapalana viimases klassis. Küll aga tuleb kõnesse võtta täis- ja osasihitis viiendal õppeaastal. Sihitisega tutvume kui laiendiga. Tarvitada võib eespool näidatud menetlust. Seejuures omandatakse teadmine, et sihitis vastab küsimusile „kes?-mis?“, „kelle?-mille?“ ja „keda?-mida?“. Järgnevalt hakkame selgitama, miks sihitis vahel esineb nimetavas ja omastavas, vahel osastavas. Vaieldav on, kas on palju abi, kui vaatlused ning arutlused reegliteks kokku võtame. Laps tarvitab loomuliku keelepruugi tõttu eitavas lauses alati osasihitist, milleks siis pähe õppida, et „eitava öeldise puhul tarvitatakse osasihitist“. Ta ütleb ka selletagi „Ema ei andnud lapsele leiba“, kunagi mitte „leib“ või „leiva“. Olulisem on vaadelda juhte, kus tavalises keelepruugis kaldutakse vigu tegema, nagu lauses „Nüüd võib lamp põlema panna“ või „Seda tööd tuleb ära teha“. Selliste vigade väljarookimiseks, kui võrdneid esineb õpilaste kõnes või kirjas, ei aita reeglite õppimine. Parimaks ja algkooli astmel vist ainukeseks õigeks teeks on vigaste juhtude kõrvutamise õigetega. Vaadeldes ja arutelles tunnevad õpilased varsti õigema väljenduse ja hakkavad seda ka ise tarvitama. Nii peakski objekti partsiaalsuse ja totaalsuse käsitlemine piirduma kõigepealt õpilaste suuliste ja kirjalike vigade kolleksioneerimisega, nende kollektiivse vaatluse ning arutlusega ja siis harjutusega. Kui objektivigu teevad ainult üksikud, siis nendega käsiteldagu küsimust individuaalselt. Partsiaalsuse ja totaalsuse probleem on eesti keele õppimisel suure tähtsusega mitte-eestlastele, eesti lastele ei tee see raskusi. Kõige sagedamini ehitakse kindlaks kujunenud väljendeis.

Toodud ulatuses lauseliikmeid käsitleda peaks olema algkoolis piisav. Ei ole vaja jõuda küsimuses kõigi juhtumite selgitamiseni. On küllaldane, kui laps suudab n. ü. orienteeruda lauses; siis oskab ta ise oma lihtsaid lauseid korralikult moodustada ja rohkem talt ei nõutagi.

Häälendamise ja kirjutamise algharjutusi vene keeles.

Õpperaamatu tarvituselevõtt kohe esimestes vene keele tundides on seotud teatavate meetodiliste raskustega, sest lihtsaimgi lugemistekst esitab rohkel arvul uusi häälikuid ja võõraid tähevorme, pealegi tavaliselt üsna juhulises valikus. Seepärast oleks eelistatav vähemalt algkoolis ja keskkooli nooremal astmel alustada vene keele õpetamist lühikese sissejuhatava kursusega, mille jooksul õpilased samm-sammult tutvuvad vene hääldussüsteemi põhijoontega ja harjutavad uute häälikute kujutamist vene tähtedega.

Järgnevas katsume kokkuvõtlikult skitseerida sellise eelkursuse, asetades juhtivale kohale meetodiliselt järjestatud häälduselemendid ja sidudes nendega esimesed lugemis- ja kirjutamisharjutused. Propedeutilise harjutusmaterjalina tuleb siin kasutamisele peamiselt vene-eesti ühissõnavara (s. o. sõnu nagu кино, фильм, парк, спорт, доктор, аптека jms.). Õppevahendeist on soovitatavad seinatabel — vene trüki- ja kirjatähestik ühes vastetega ladina alfabeedist — ja liikuv trükitähestik üksikute sõnade koostamiseks.

Esimene õppeühik algab lühikese sissejuhatusega, milles õpetaja selgitab vene keele tähtsust Nõukogude Liidu sotsialistliku ühiskonna üldkeelena ja annab ülevaate klassi ligemast töökavast keeleõppimise alal. Edasi õpetaja demonstreerib vene keele hääldamist n. ü. üldpildis, kandes ette mõne sobiva luuletuse või proosateksti. Õpilased avaldavad oma muljeid kuuldu puhul, kusjuures on üsna tõenäoline, et nende tähelepanu köidab kõigepealt palataliseeritud konsonantide rohkus vene keeles. Viimased — nimelt eeskätt *l', n', r', s', t' ja k'* — pakuvadki hääldamiskursuse algul kõige kohasema harjutusteema.

Õpetaja esitab järgnevalt valimiku vene näidissõnu nagu миллион, плюс, вальс, полька, кельнер, апельсин, пальма, апрель, июль, патруль, соль, кисель, карусель, артель, ноль jms., lastes õpilastel nimetada näidissõnade eestikeelsed vasted. Näidissõnade demonstreerimisel hääldatagu vokaal rõhulises kinnises silbis veidi pikemana eesti normaalsest lühikesest vokaalist (seega peaaegu „pl'uuss, vaal'ss" jne.).

Vene ja eesti muljeeritud *l'* võrdlemisel pannakse tähele, et vene *l'* hääldamisel keeleselja puutepindala suulae vastu on märksa suurem kui eesti *l'* puhul. See artikulatsiooniviis on muidugi kehtiv ka palataliseeritud *n', r', s' ja t'* hääldamisel: vrd. näidis- ja harjutussõnu Испания, министр, июнь, арест, тюрьма, кастрюля, секретарь, система, костюм, стиль (konsonantühend *st* viimases kolmes sõnas hääldub *s't'*, mitte *st'*), театр, аптека jms. Hoolikamat harjutamist vajab muidugi palataliseeritud

r', mis eesti hääldamises esineb võrdlemisi haruldasena¹⁾; harjutussõnadena sobivad siin näit. апрель, арест, юрист, серия, теория, критика, кастрюля (*s't'r'*), трико (*t'r'*), тюрьма, секретарь, календарь jms.

Vene palataliseeritud *κ'* artikulatsioonikoht asetseb veidi kaugemal eespool kui eesti *k'* hääldamisel *i* ja *e* eel: vrd. näidissõna кино, кильки (kilud), кисель, киоск, скелет, кельнер, паркет, ракета jms. Sellist *k'* kuulduv sageli ka palataliseeritud konsonantide eel, näit. sõnus клиника, критика, секретарь.

Esimesed kirjajarjutused toimuvad seoses varem läbitöötatud häälikumaterjaliga. Käsitlusele tuleksid kõigepealt konsonandid *κ, л, н, р, с, т*, peenendumärk *ь* ja vokaalid *а, о, е, и, ю*. Harjutuselementide hulka ei saa siin kahjuks redutseerida, sest muidu jääks meil liiga vähe kombinatsioonivõimalusi. Tähed *а, о, е* ja *κ* on õpilastele tuttavad, kuigi viimast tuleb kirjutada erinevana ladina *k*-st (vrd. *κ* ja *k*).

Harjutuste esimesel astmel õpetaja kirjutab tahvlile üksikud sõnad, mis õpilased omakorda „dešifreerivad“ seinatabeli tähestiku järgi; õpetaja annab järgnevalt korrektse sõnahäälduse ja õpilased kopeerivad sõna oma vihikusse. Täieliku seinatabeli asemel oleks esimeses õppeühikus soovitatav kasutada lühendatud tabelit, kus esinevad ainult harjutatavad tähed.

Kirjarjutuste sõnamaterjal on jaotatud kahte meetodiliselt järjestatud rühma, nimelt: а) кино, театр, карта, ракета, корона, нота, тонна, трико, торт, сорт, арест, касса, картон, таракан, кран; б) литр, клиника, атлет, скелет, кельнер, кисель, соль, ноль, артель, июль июнь, каюта, юрист, секретарь, стиль. Siin (pagu eelnevais hääldamisharjutusiski) tuleb loomulikult välja jätta võõrsõnad, mis õpilaste enamikule on tundmatud. Kaheldavail juhtudel on parem kontrollida, kas kõik õpilased sõna tähendust tunnevad. Eelmises valimikus esinevate *а*-lõpuliste nimi-sõnade puhul mainitagu, et nad kuuluvad „naissoo“ eri käändkonda.

Tahvlile kirjutatud sõnad — rühmad A ja B eraldi — tulevad kasutamisele järgnevais lugemis- ja hääldamisharjutusis. Õpetaja loeb ette näidissõnade seeria, juhtides klassi tähelepanu seigale, et helitute *s, s', t, t', k, k'* hääldamisel (vokaalieelses asendis) keele surve suulae vastu on märksa tugevam kui vastavate eesti konsonantide juures. Luge-miskatsetega teevad nüüd algust andekamad õpilased, kellede hääldamisvigade korrigeerimisel õpetaja peab eriti silmas, 1) et varemharjutatud konsonantide palatalisatsioon oleks võimalikult täielik, 2) et konsonante *s, s', t, t', k, k'* moodustataks nõutava intensiteediga, 3) et rõhulist vokaali kinnises — s. o. konsonandiga lõppevas — silbis venepäraselt veidi „venitatakse“, 4) et helilisi *n, n', l'* sõna lõpus hääldataks võimalikult

1) Vrd. P. Ariste, Eesti keele hääldamine, lk. 72 (Eesti Kirjanduse Selts, Tartu, 1939).

kult „kõlavaina“. Õpetaja orientatsiooniks olgu veel mainitud, et ühendiis nagu тр, тл, ст, ск, пр, кл, кр jne. palataliseerub tavaliselt mitte ainult viimne vaid ka eelnev konsonant. Rõhuline *e* hääldub palataliseeritud konsonantide ja *i* eel kõrgemana (s. o. suulaele lähendatud keeleasendiga), mujal madalamana — nagu näit. sõnus пакега, арегт, атлет скелет. Rõhueelsetes silpides, samuti rõhule järgnevas kinnises silbis on *e* tavaliseks häälduseks lühike, madalavõitu *i*-variant: vrd. sõnu театр, скелет, секретарь, кельнер. Rõhutu lõppvokaal *-a* on märgatavalt lühem ja ebaselgem kui eesti ühiskeeles (vrd. murdeti küll meilgi „hakkõmõ metsõ minemõ“ jms.¹⁾

Edasi loevad tahvliteksti mõned keskmised ja nõrgemad õpilased, tehes peatusi iga paari-kolme sõna järele. Märgatud hääldamisvigu lastakse parandada kogu klassi osavõtul. Järgneb koorilugemine tahvliilt, algul antud järjekorras ja siis läbisegi (õpetaja osutuskepi juhtimisel), et harjutada uute sõnakujude kiiremat tunnetamist.

Kui mõlemad sõnarühmad — A ja B — on läbi töötatud, korraldab õpetaja klassile etteütluks muudetud sõnajärjestusega. Diktaadi ülesandeks on kontrollide uute tähevormide tarvitamist ja korrektuuris tuleb märkida kõik ebasoovitavad individuaalsed kõrvalekaldumused standardkirjast.

Eespool esitatud töömaterjalist peaks jätkuma normaalselt kaheks tunniks. Kirjaharjutused toovad tunni kompositsiooni tarviliku vahelduselementi, sest pikema kestusega hääldamisharjutused võiksid varsti muududa üksluiseks ja igavaks.

Järgnevate õppeühikute käsitus toimub üldiselt samadel alustel, mis pärast allpool piirdume vaid tarvilikumate hääldamisjuhiste ja kasutatava sõnamaterjali loeteluga.

Teise üppeühiku harjutusalaks on tähtede *m, n, я* kirjutamine ja konsonantide *l* (n.p. „kõva“ *l*), *m', p, p'* häädamine. Palataliseeritud ehk joteeritud *m'* ja *p'* häädamisel keel tõuseb samaaegselt *j*-asendisse; üleminekul järgnevale vokaalile — näit. ühendiis ми, ме, мя, мё, пи, пе, пя, пё, пю — kuulub vokaali eel nõrk siirdehäälik *j*. Konsonantide *p* ja *p'* häädamisel vokaalieelses asendis (näit. sõnus парк, спорт, копия, пионер) on huulte surve teineteise vastu tunduvalt intensiivsem kui eesti *p* puhul. Vene „kõva“ *l* häädamisel tõuseb keele tagaosa vokaalide *õ, o* või *u* asendisse, näit. sõnus был, стол, стул, лыжи, лом, лук; harjutuste lihtsustamine mõttes tuleks eelistada *õ* — resonantsiga häälikut. Vokaali *o* asemel hääldatakse rõhueelses silbis *a* (täpsemalt vokaal *а*, nagu inglise sõnus *sun, but, come*²⁾).

¹⁾ Joh. Aavik, Saaremaa keel ja kirjakeel, lk. 21.

²⁾ Vrd. M. V. Trofimov und D. Jones, The Pronunciation of Russian, § 298, lk. 80 (Cambridge University Press, 1923).

Sõnamaterjal kirja- ja hääldamisharjutusiks: Америка, миллиметр, термометр, момент, миллионер, мотор, костюм, контроль, контора, котлета, оркестр, океан, роман, комиссар; микроскоп, политика, пионер, апельсин, плюс, апрель, полюс, пальма, практика, аптека, телескоп, паркет, пальто, аппарат, парк, спорт, пара; копия, лилия, серия, теория, партия, армия, лотерея, ярмарка, кастрюля, миля, маляр; канал, металл, кристалл, материал, капитал, минерал, протокол, полк, лампа, класс, план, реклама, салат, платина, колония; манна, карман, рама, компас, мораль, параллель, математика jms. Konsonante *l, l', m, m', n, n'* tuleb lasta hääldada võimalikult sonoorseina, eriti kui tegemist on sõna lõpphäälikuga.

Kolmanda õppeühiku teemaks on häälikud $f-v, f'-v', s-z, s'-z'$ ja tähed ϕ, ψ, ζ, η .

Konsonandi *f* hääldamisel peab alumise huule surve ülahammaste serva vastu olema küllalt intensiivne. Joteeritud *f'* hääldamisel tõuseb keel *j*-asendisse, mis tunduvalt muudab hääliku resonantsi. See resonantsivahe ilmneb selgesti $f-f', s-s'$ energilise artikuleerimise juures.

Helilist *v-d* võib nooremais klassides iseloomustada „lauldava“ konsonandina, mille demonstreerimiseks *v*-artikulaatsiooniaasendiga lauldakse mõni lihtne viisike või heliredel üles ja alla. Et õpilasile selgemaks teha erinevust helitu ja helilise *v* vahel, hääldab õpetaja väikese valimiku eesti sõnu (nagu *vaene, vana, valu, vari, veri, viha, vili, võit* jms.) vaheldumisi helitu ja helilise alguskonsonandiga, pikendades viimast parema kuuldavuse huvides. Õpilased kordavad seda katset ja harjutavad järgnevalt helilisi *v* ja *v'* vene sõnus.

Heliliste *z* ja *z'* käsitus toimub üldjoontes analoogiliselt eelmisega.

Harjutusmaterjalina võib kolmanda õppeühiku ulatuses kasutada sõnu: Африка, факт, фрак, лифт, форма, платформа, реформа, асфальт, фланель, фосфор, телефон, арифметика, фильм, кофе, профессор; январь, февраль, ванна, вальс, вал, кавалер, самовар, караван, квас, револьвер (ка револьвер), вексель, винт, вилла, лавина, Европа, Москва, Иван; призма, капитализм, оптимизм, пессимизм, ваза, роза, фраза, казак, лазарет, казарма, визит, вазелин, фантазия, физика, Азия, Кавказ [Kaif'kas], каприз; суп, минус, конус, пульс, мумия, туннель, патруль, карусель, инструмент, температура, культура, фокус, туфля, пауза, иезуит, результат; пункт, инстинкт, сфинкс, франк, коленкор. Viimases viies sõnas hääldub konsonant-ühend *нк* mitte [ŋk] nagu eestikeelseis vasteis, vaid [nk], s. t. dentaalse *n*-ga!

Neljandas õppeühikus tulevad käsitlusele helilised *b, d, g* ja vastavad tähevormid *б, д, г*.

Õpetaja demonstreerib *p* ja *b* erinevat hääldamist, monotoniseerides konsonantühendeid 'лпл'лпл'лпл ja 'лбл'лбл'лбл, 'пл'пл'пл ja

'бл'бл'бл, kusjuures *b* helilisu peab olema selgesti tajutav. Järgneb seeria 'лбл'лбл'лбл klassi takteeritud koorishääldamises katkestamatu helikujundamisega. Edasi harjutatakse kooris seeriat 'бол-бол-бол...', järk-järgult aeglustades kiiret algustempot ja seega pikendades rõhutava *b* helikestust. Ühend *bl* täiendub nüüd vokaalidega harjutusseeriais 'бол'а, 'бол'о, 'бол'у ja *бла*, *бло*, *блу*, millele lisaks tulevad harjutused joteeritud *b*-ga silpides *бле*, *бли*, *бля*, *блю*. Silpharjutusele *ба*, *бо*, *бу*, *бе*, *би*, *бя*, *бю* järgneb valitud üksiksõnade hääldamine individuaalselt ja kooris.

Heliliste *d*, *g* käsitlus on analoogiline eelmisega. Silpharjutusis tuleb muudugi vältida ebatavalisi häälikühendeid nagu *гя*, *гю* jms.

Harjutusmaterjaliks sobivad sõnad: *блуза*, *блин*, *публика*, *рубль*, *бронза*, *фабрика*, *арбуз*, *бомба*, *бал*, *балкон*, *банан*, *базар*, *букет*, *буфет*, *бульон*, *автомобиль*, *бензин*, *билет*, *бюро*, *мебель*; *календарь*, *кондуктор*, *скандал*, *веранда*, *секунда*, *мандолина*, *тундра*, *пудра*, *драма*, *солдат*, *мода*, *адрес*, *командир*, *мундир*, *бандит*, *бандероль*, *студент*, *мелодия*, *диван*, *динамит*, *директор*, *идеал*, *радио*, *пудель*; *август*, *сигнал*, *программа*, *телеграмма*, *гранит*, *негр*, *тигр*, *балаган*, *фигура*, *вагон*, *газ*, *магазин*, *диагональ*, *грифель*, *магнит*, *оригинал*, *генерал*, *лагерь*, *гимназия*; *клуб*, *куб*, *комод*, *парад*, *фасад*, *лимонад*, *маскарад*, *иод*, *пуд*, *зигзаг*, *пирог* jms.

Viiendas õppeühikus võetakse käsitlusele tähed *ш*, *ж*, *ц*, *ы*, *й* ühes nende häälikuliste vastetega.

Spirandi *š* moodustamiseks tuleb lähtuda konsonandist *s*, mille hääldamisel keeleots tõmmatakse aeglaselt tahapoole, hammastest kaugemale, kuni *s* iseendast muundub *š*-ks. Nii saadud *š* ja selle heliline vaste *ž* vajavad hoolikat fikseerimist silp- ja sõnaharjutuste kaudu.

Vene rõhuline *ы* hääldub märksa kõrgemana ja *i*-le ligemana kui eesti keskvokaal *õ*: vrd. näit. *сына* ja sõna, *пыли* ja *põli*. Vokaalide *i*, *ы* ja *õ* resonantsi erinevus on selgesti kuuldav nende sosistamisel. Rõhuta silbis on lühike lõtv *ы* võrreldav eesti *õ*-ga.

Tähele tuleb panna, et *ши*, *жи*, *ци* (näit. sõnus *машина*, *жиро*, *цирк*) häälduvad *шы*, *жы*, *цы*. Rõhuline *e* on *ш*, *ж*, *ц* järel alati madal, ka siis, kui *e*-le järgnevad palataliseeritud konsonandid — näit. sõnus *шесть*, *жесть*, *цель*. Rõhueelses silbis häälduvad *ша*, *ше*, *жа*, *же*, *ца*, *це* kui *šõ*, *žõ*, *tsõ*.¹⁾

Sõnamaterjal harjutusiks: *школа*, *шкап*, *штука*, *штраф*, *шпион*, *шрапнель*, *шаль*, *марш*, *тушь*, *душ*, *грош*, *каштан*, *калоша*, *маршал*, *фельдшер*, *шинель*, *машина*, *ширма*; *манжета*, *журнал*, *жулик*, *жан-*

¹⁾ Vrd. P. Arumaa, Vene-Eesti Sõnaraamat, lk. 16—17 (Eesti Kirjanduse Selts, 1940).

дарм, жасмин, мороженое, желатин, жираф; массаж, багаж, шпионаж, саботаж; концерт, офицер, рецепт, процéнт, ранец, танец, принц, улица, центр, матрац, цемент, цирк, цинк (*nk, mitte γk!*), дисциплина, милиция, трапедия, революция, комбинация, порция, прокламация, социализм; пролетарий, май, буржуй, лакей, фарисей, юбилей, левкой, трамвай, попугай, гений, район, бассейн, бойкот, копейка, балалайка; лотерейный билет, интересный журнал (фокус, факт), контрольный аппарат, литературный стиль, оригинальный костюм, культурный спорт, нормальный курс jms.

Kuuendasse õppeühikusse kuuluvad tähed ч, щ, х, э, ё ja nende hääldamine.

Ühendsis *tš* ja *štš* on meil tegemist kergesti palataliseeritud spirandidiga *š*, mille artikulatsioonikoht asetseb hammastele ligemal kui eelmises õppeühikus kirjeldatud põhifoneemil *š*.

Velaarse ahtuskonsonandi *x* artikulatsioonikoht on sama kui *k* hääldamisel, kuid keeleselja ja pehme suulae vahele jääb siia kitsas pilu. Silpharjutusis on soovitatav algul lasta kõrvutada ühendeid *кy—хy, ко—хо, ка—ха, ке—хе, ки—хи*, kusjuures nõutav on *k* ja *x* intensiivne hääldamine.

Sõnamaterjal: чек, чемодан, почта, мочалка, кучер, каучук, товариш, „щи да каша пища наша“; механик, техника, нахал, хор, халат, холера, хулиган, характер, колхоз; эстонец, энергия, экватор, экзамен, экран, элемент, экскурсия, аэроплан, дуэт, поэт; монтёр, партнёр, котёл jms.

Lisaks ülaltoodud sõnamaterjalile võib eelkursuses kasutada arvusid 1—10, millega seonduvad lihtsad konversatsiooniharjutused, näit. järgmist laadi:

Это два или три? Это три. Это девять? Нет, это четыре. А это что? Это семь. Сколько пять да (=пядьода) один? Шесть. Сколько шесть да (шестьода) два? Восемь. Сколько один да четыре? Пять (palataliseeritud *t'*le järgneva ahtushäälikuga, mis sarnleb lõppkonsonandiga saksa sõnas *ich*).

Samuti oleks soovitatav juba eelkursuses läbi töötada väike valimik klassikonversatsioonis kõige sagedamini esinevaid sõnu ja kõnendeid, et seega kindlustada omandatud hääldamisharjumusi seoses lühemate mõtestatud kõneühikute.

Füüsika raudvara keskkoolis.

Selles on antud nende füüsikaliste mõistete, nähtuste, korrapärasuste ja andmete loetelu, mis on suure praktilise väärtusega ja mida seetõttu õpilased peavad omandama sedavõrd kindlalt, et nad oleksid suutelised seda materjali aktiivselt kasutama veel pikemat aega pärast koolist lahkumist.

Mõistete ja korrapärasuste tundmine muidugi ei eelda ainult nende definitsiooni või sõnalise redaktsiooni laitmatut tundmist, vaid ka tarviliste järelduste tegemise oskust nende otsesel rakendamisel vastavate näidete esitamise ja lihtsate ülesannete lahendamise näol.

Keskkooli I kontsentri raudvara on ühtlasi mõeldud ka keskkooli II kontsentri raudvaraks. Muidugi tuleb õppekava teostada ikkagi täies ulatuses, kusjuures raudvaras märgitud küsimused suurema esiletõstmise ja sagedama kordamise tõttu omandatakse vaid kindlamini teistest.

I k l a s s.

1. Meeter. Meetrist tuletatud pikkusühikud — m, dm, cm, mm, km. Neile vastavad pind- ja ruumalaühikud.
2. Mass kui kehas oleva aine hulk. Massi ühik 1 kg. 1 l vee mass ≈ 1 kg. Kaaluühikud: t, kg, g, mg.
3. Erikaal (1 cm³ aine kaal g-des). Side keha erikaalu, ruumala ja kaalu vahel ($e = \frac{p}{v}$). Erikaalud: vesi 1; raud 7,8; elavhõbe 13,6; piiritus (petrooleum) 0,8; õhk — 1 l kaalub 1,3 g.
4. Sirge varva, rööpküliku, ketta, kera ja kuubi raskuspunkti asukoht.
5. Ühtlane ja ebaühtlane liikumine, aeglustuv ja kiirenev liikumine.
6. Ühtlase liikumise kiirus. Side kiiruse, käidud tee pikkuse ja aja vahel ($v = \frac{s}{t}$). Keskmise kiirus.
7. Inertsiseadus ja näiteid selle kohta.
8. Tung. Kaaluühikud tungi ühikutena. Tungi kujutamine graafiliselt noolena (suurus, suund ja rakenduspunkt).
9. Tungide liitmine rööpküliku lause põhjal.
10. Kangide liigid. Kangi tasakaalu seadus (tungid on pöördvõrdelised vastavate olgudega).
11. Töö. Kilogramm-meeter (kgm) tööühikuna. Side tehtud töö hulga, käidud tee pikkuse ja rakendatud tungi suuruse vahel ($u = fs$).
12. Võimsus. 1 HJ kui $75 \frac{\text{kgm}}{\text{sek}}$.
13. Rõhu edasiandumine vedelikus. Rõhu olenevus rõhutava pinna suurusest, vedeliku samba kõrgusest (sügavusest) ja vedeliku erikaalust.
14. Torricelli katse. Normaalne õhurõhumine — 760 mm. Tehniline atm. — $1 \frac{\text{kg}}{\text{cm}^2}$. Baromeeter.

15. Archimedese seadus vedelike ja õhu kohta.
16. Termomeetrite põhipunktid ja skaalad (C, R).
17. Soojusehulga ühik — kalor.
18. Vee paisumise iseärasus.
19. Sulamine ja sulamistemperatuur.
20. Keemine ja keemistemperatuur.
21. Kütteväärtus.
22. Aurumasina ja plahvatusmootori töötamise põhimõtted ja nende tähtsamate osade kirjeldus ning ülesanded.
23. Hääle kiirus: õhus $\sim \frac{1 \text{ km}}{3 \text{ sek.}}$
24. Soojuse levimisviisid.
25. Energia jäävuse seadus.

II k l a s s.

1. Magneti pooluste vastastikune mõju. Kompass ja magnetnõela deklinatsioon.
2. Elektriseeritud kehade vastastikune mõju.
3. Juhid ja isolaatorid (metallid, inimese keha, soolalahud, õhk, siid, parafiin).
4. Elektrivoolu toimed: magneetiline, keemiline ja soojuslik ning nende toimete rakendusi (elektromagnet, mõõduriistad, akumulaator, valgustus, kaitsmed).
5. Takistuse olenevus juhtme pikkusest, ristlõikest ja aineest.
6. Side voolu tugevuse, pinge ja takistuse vahel ($J = \frac{E}{R}$).
7. Elektriühikud: amper, volt, oom.
8. Elektromootori ja dünamo ülesanded ja töötamise põhimõtted.
9. Valguse kiirus.
10. Peegeldumiseseadused.
11. Kujutised tasapeeglis ja läbi kumerläätse. Fookus.
12. Spektri värvide järjekord: punane, oranž, kollane, roheline, sinine, tumesinine, violett.
13. Optiliste riistade tähtsamate osade (objektiivi ja okulaari) otstarbe teadmine.
14. Lühi- ja kaugelenägemine ning prillid.

III k l a s s.

1. Tasakaalu juhud.
2. Kiirendus (kiiruse juurdekasv 1 sek. jooksul).
3. Vaba langemine. Valemid: $v = gt$; $h = \frac{g}{2} t^2$; $g \approx 981 \frac{\text{cm}}{\text{sek.}^2}$
4. Rööpküliliku lause kasutamine liikumiste liitmisel ja lahutamisel.
5. Hõõrdumise liigid. Hõõrdumiskoeffitsient. Keskkonna takistuse olenevus keha kujust, kiirusest ja keskkonnast.
6. Newton'i 3 seadust (dünaamika põhiseadused).
7. Tungi valem: $f = ma$. Düün — tungiühikuna.
8. Töö valem: $u = f \cdot s$. Ühikud: erg, džaul, kilovatt-tund.
9. Võimsus. Ühikud: vatt, kilovatt; 1 HJ = 736 W.
10. Pendli võnkumise seadused.
11. Kesktõmbetung.
12. Gravitatsiooniseadus.
13. Energia liigitelu ja jäävus. Soojuse mehaaniline ekvivalent: 1 kcal = 427 kgm.
14. Pascal'i seadus.
15. Vedelike tasakaal ühendatud anumates.
16. Kohesioon, adhesioon, kapillaarsus.
17. Boyle-Mariotte'i seadus.

18. Joon- ja ruumpaisumise koeffitsient.
19. Gaaside paisumine ($\alpha = \frac{1}{273}$).
20. Absoluutne temperatuur.
21. Soojusehulga valem:
 $Q = c m (t_2 - t_1)$.
22. Erisoojus (veel 1).
23. Sulamissoojus (jää ~ 80).
24. Keemissoojus (veel ~ 540).
25. Auru küllastunud olek. Relatiivne niiskus.
26. Sulamise, keemise ja kriitiline temperatuur.

IV k l a s s.

1. Laine pikkus, amplituud, levimise kiirus. Periood, võnkesagedus. Valemid: $NT=1$; $v=N \lambda$.
2. Lainete liigitamine (piki- ja ristlained).
3. Hääle kõrgus. Normaala-la: 435 täisvõnku sekundis.
4. Resonantsinähtused liikumisel ja helides.
5. Tämbri olenevus ülemtoonidest.
6. Valguseallika tugevus ja selle ühik. Luumen.
7. Valgustugevus. Ühik luks. Valgustugevuse olenevus valgusallika tugevusest, kaugusest ja kiirte kaldenurgast.
8. Kujutise ehitamine tasa- ja nõguspeeglites (geomeetriselt).
9. Tõeline ja ebakujutis.
9. Valguse murdumise seadused. Murdumisnäitaja (klaas ~ 1,5 või vesi ~ 1,3).
10. Täielise sisepeegelduse nähtus.
11. Valgusekiire käik läbi prisma. Spektri tekkimine.
12. Täiendusvärvid. Kehade värv.
13. Kiirte käik ja kujutise tekkimine läätseades, mikroskoobis ja pikksilmas.
14. Ultravioletsed ja ultrapunased kiired ja nende avaldusi.
15. Spektri tüübid. Spektraalanaliis.
16. Magnetiväli ja magneti tungjooned.
17. Maa magnetismi elemendid (inklinatsioon, deklinatsioon).

V k l a s s.

1. Elektriline mahtuvus.
2. Mõne galvaani elemendi ehitus ja pinge.
3. Ohm'i seadus.
4. Eritakistus.
5. Ampermeetri ja voltmeetri asetamine vooluahelasse.
6. Joule'i seadus. $Q=0,24 J^2 Rt$.
7. Voolu töö ja võimsus. Valem: $W=JE$ (vattides).
8. Polariseerimisnähtus ja selle kasutamine akumulaatoris (tinaakumulaatori püsiv pinge 2 volti).
9. Elektromagneti pooluste määramine.
10. Elektromootor. Ankrupöörlemise põhjendus.
11. Induktsioonivoolu tekkimine. Dünamo. Tähtsamate osade kirjeldus ja voolu tekkimise põhjendus.
12. Alaline ja vahelduv vool.
13. Eneseinduktsiooni nähtus.
14. Transformaator.
15. Geissleri ja katoodtorud. Katoodkiired. Röntgenikiired.
16. Radioaktiivsuse nähtusi α , β ja γ kiired.
17. Elektromagnetilised lained ja nende püüdjad.
18. Elektrontoru.

Eeltoodud füüsika raudvara on koostatud end. Õpetajate Koja Füüsika ja Kosmograafia Õpetamise Toimkonna poolt. Selle koostamise käik

oli järgmine: Toimkonna üksikud liikmed koostasid esialgse kavandi, mis Toimkonnas põhjalikult läbi arutati ning pärast seda saadeti tutvumiseks üksikuile asjast huvitatuile väljaspool Toimkonda. Saadud märkused arutati Toimkonnas läbi ning sel teel valminud kavand saadeti Õpetajate Koja kaudu kõigile keskkoolidele ja gümnaasiumidele arvustamiseks. Koolidelt ja teistelt asjatundjatelt saadud arvamusi on Toimkond arvestanud raudvara lõplikul fikseerimisel. Viimastest koosolekutest võttis osa ka Õpetajate Koja Keskkooli- ja Gümnaasiumi õpetajate sektsiooni juhataja A. Vihman.

Palun kõiki lugupeetud kolleege oma töös rakendada eeltoodud füüsika raudvara, mis on mõeldud üheks sammuks edasi füüsika õpetamise normaalseks sisustamiseks keskkoolis. Et see töö valmis juunis 1940, siis ei vasta materjali jaotus täpselt uutele õppekavadele, milline asjaolu pole aga takistuseks eeltoodud füüsika raudvara kasutamiseks tegelikus töös.

A. KALAMEES

Võimlemistunde algkoolile.

Alljärgnevad tunnid 1—6 on antud 17.—20. juulini 1940. a. Pärnumaa Õpetajate Liidu suvikursustel Pärnus, tunnid 7—10 — Harjumaa Õpetajate Liidu suvikursustel Tallinnas, 5.—10. augustini s. a.

1. Tund kasvavate puude ja pinkide abil.

- A. Jooks siira-viira puude vahel, hüpped üle teeraja, kännu, siirdumine harjutuspuude juurde.
- B. 1. a) Kätekõverdamine puu najal, aeglaselt ja kiiresti, hoojooksuga puu juurde.
 b) Seis puule rinnati, jalad puu ligidal, hoid kätega puust: laskumine kallutusrippseisu.
 c) Kallutusseis puule pihutsi: kereviibutamine ette.
 d) Seis puule pihutsi õlgade kõrgusel: ringlemine piki omaenda telge (käsi kogu aja puul hoides).
 e) Seis puule küljeti, jalad puu ligidal, seemise kõverdatud käega hoid puust: puusapainutamine väljapoole.
 f) Seis puule pihutsi: jalahoog ette-üles võimalikult kõrgele, varvaste puudutamise puuni.
 g) Hüpe käte-jalgade klammerdamisega puu külge.
2. Pugemine pingi alt või vahelt otse, küljeti. — Kahe kaaslaste abil kolmanda tõmbamine üle pingi. — Kaasabilise tõstega puusadest hüpe rippesse puuksale.
3. Teatejooks pugemisega pingi alt või vahelt.
4. Kägarkaarihüpe üle pingi.
- C. Rahustuskõnd hingamisega. Tervist! Rivitult!

2. Tund telliskividega ja trepi abil.

- A. Hüplevjooks kõnnitee servalt teisele.
- B. 1. a) Harkseis: telliskivi pildumine enda ees üles.
b) Harkseis: telliskivi söötmine kaaslasele.
c) Harkseis: a + b.
d) Harkseis: telliskivi pildumine üle enda pea taha.
e) Harkseis: telliskivi pildumine ette.
f) Sulgseis: telliskivi andmine sirge käega enda ühest käest teise külgsuunas üle pea.
g) Hüplemine üle maasoleva kivi kägerasse.
2. Kolonn, telliskivi võimleja ees maas risti: kõnd, hiljem jooks kive mööda; järkjärgult kivide vahemaad suurendada. — Ringkolonn, telliskivi võimleja ees maas risti: kõnd, hiljem jooks kivi mööda; järkjärgult kivide vahemaad suurendada. — Jooks käpuli aiamaajakese trepist üles, tasakaalukõnd aiamaajakese käsipuudel. — Hüplemine koosjalul aiamaajakese trepist üles, pugemine tagurpidi aiamaajakese külglattide vahelt välja. — Ripe aiamaajakese käsipuudel.
3. Teatejooks aiamaajakese abil: jooks trepist üles tagurpidi, hüpe üle käsipuu väljapoole maha, jooks väljastpoolt aiamaajakesest oma kaaslaste kolonni suunas, enne kolonni murul trel (kukerpall), kolonnist järgmise kaaslaste lahtilöömine, kusjuures jooksu siirdub ise kolonni sappa; lahtilöödud jooksja sooritab omakorda elloeteldud protseduuri, lööb järgmise kaaskolonni lahti jne.
4. Hästi vetruvalt koosjaluhüplemine aiamaajakese trepist alla aste-astmelt, maandada täiesti kägerasse.
- C. Rahustav kõnd hingamisega. Telliskivide viimine nende paika. Rivistamine. Tervist! Rivotult!

3. Tund redelitega.

- A. Jooks redelite toomiseks, redeli kandmine ülal sirutatud kätel harjutuspaigale, üks kaaslane istub või seisab redelil.
- B. 1. a) Viirg sulgseisus, redel viiru ees maas: redeli võtmine maast korruga rinnale, kätesirutamine ette, kätesirutamine üles, redeli asetamine maha; harjutuse kordamine.
b) Viirg sulgseisus, redel viiru ees maas: redeli tõstmine korruga sirgete kätega üles.
c) Viiru nr. 1-ed hoiavad küljetiseisvat redelit, nr. 2-ed istuvad redelil: nr. 2-ed sooritavad kerepainutamise taha; osade vahetus.
d) Kolonn, redel külje pool maas: redeli tõstmine sirgete kätega üle pea teisele poole maha.
e) Viirg, redel viiru ees maas: hüpe redeli pulkade vahele, sealt hüpe teisele poole redelit hüppe ajal ümberpöördega seisuks redelile rinnati.
2. Nr. 1-ed rinnati nr. 2-edega, redel hoitud käes all: 2—3 kaaslast ronivad kõhuli üle redeli ja redeli alt läbi lähteasendisse. — Redelil seisja kandmine sirgetel kätel. — Redel kallakil seinajal: kõnd käte abita julguskõrgusele, ümberonimine redeli alumisele küljele, allaripeldamine (allaronimine, s. o. kätejalgade abil). — Redel kallakil seinajal: redeli pulkade vahelt läbipugemine alt üles, maandumine käpuli redelit mööda redeli otsa juurde.
3. Redel kallakil seinajal: käte asetamisega redelile toengusse hüpe koosjalul redeli pulgale, kõndida käte abita mõni pulgavahe kõrgemale, kätetoengus hüpe redelilt alla teisele poole.

4. Teatejooks redelite kandmisega mitmesuguseis asendeis.

C. Rahustav kõnd hingamisega. Redelite viimine nende paika. Rivistamine. Tervist! Rivotult!

4. Tund puuhalgudega.

A. Halgude võtmine riidast, marssimine-jooks halgudega harjutuspaigale. Jooksul sooritada mitmesuguseid vigurjookse.

B. 1. a) Harkseis viirus, halg hoitud otstest all: käteringutamine.

b) Harkseis viirus, halg hoitud otstest, kerepainutus ees: halu vise üle pea taha.

c) Harkseis viirus, halg hoitud otstest, kerepainutus ees: halu vise ette.

d) Halg hoitud püsti: laskumine püstihoitavale halule kätetoengusse kõverdatud kätega jalgade järk-järgulise kangendamisega kätekõverdamise kestel, puusade langetamine, jälle järk-järgulise tegevusega siirdumine lähteasendisse.

e) Halg enda ees maas piki: hüplemine üle piki halu kägarasse, ka hüppe kestel ümberpöördega halule seisuks rinnati.

2. Halu pildumine enda ees üles. — Halu söötmine rinnati seisvale; halg söödetagu kaaslastele halu lennuga risti ja pikuti. — Halu kandmine oma sõrmeotstel püsti tasakaalus. — Toeng kätega enda poolt püstihoitavale halu otsale: jalgu maast tõstes püie hetk püsida halu otsal tasakaalus. — Halu kiskumine kaaslaste käest. — Halud otseti ja lapiti maas: käpilikõnd kolonnis pikihalgudel.

3. Ringkolonn, halg enda ees maas risti: jooks üle halgude ringkolonnis, vahed võtta ühe sammuga; järk-järguline halgude asetamine väljapoole, millega halgude ring ja nende vahemaad suurenevad ja sellega raskeneb halgude vahe võtmine ühe sammuga.

4. Jooks halgude riidale, sügavushüpe riidalt.

C. Rahustav kõnd hingamisega. Halgude viimine tagasi riita. Rivistamine. Tervist! Rivotult!

5. Tund tara abil.

A. Hiiglaste ja kääbuse kõnd vaheldumisi, jooks käpili puude vahelt, jooks hüplemisega ühelt kõnnitee servalt teisele.

B. 1. a) Kätekõverdamine korruga ja vaheldumisi, hoojooksuga tara juurde.

b) Kallutuspõlvitus, toeng pihutsi tarale: kaaslaste istega või kätesurvega turjale kereviibutamise ette.

c) Selili, kannad taral: puusade tõstmine.

d) Seis tarale küljelt, jalg tara alumisel latil, käed all: kerepainutamine tara poole samapoolse käe libistamisega reiel.

e) Vise kaasabil kätelseisu.

f) Iste tarale seljati, käed taral toengus: tõus kaarseisu.

2. Rippseis taral: kerepainutamine taha, laskumine rippküki põlvede viimise kord v. kord p. — Kõhuli üleronimine pingist alates seljatõe poolt, teisele poole maandudes kõndida kätel maad mööda seni, kuni jalad ulatuvad sirgelt maha pingi ette. — Tirel (kukerpall) päri- ja vastuküngast. — Rullimine käed ülal künkast alla. — Ratsasõit tugipõlvituses liikuva kaaslaste seljas päri- ja vastuküngast.

3. Püst- ja madalstart; 60 m jooks 1 kord $\frac{1}{2}$ jõuga, 1 kord $\frac{3}{4}$ jõuga ja 1 kord täie jõuga.

4. Ring, kõik tugipõlvituses: hüplev jooks ringselt üle tugipõlvituses asetsevate kaaslaste oma paigale tugipõlvituse tagasi. — Hüpe üle tugiuppsuisu asuva kaaslaste.

C. Rahustav kõnd hingamisega. Rivistamine. Tervist! Rivotult!

6. Maastikumäng „Rebasejaht“.

Mänguks valitakse künklik, metsastatud 0,5—1 km diameetriga kraaviga või mõne muu tunnusega piiriteldud maa-ala. Õpilased jagatakse 5 kaupa rühmadeks: 1 rebane ja 4 jahimeest. Rebased lastakse jooksu ja neile järgnevad 4—5 minuti järele jahimehed. Viimaste ülesandeks on oma grupi rebane peidust üles otsida ja laagrikohta kanda. Mõistagi sipleb rebane vastu, milline moment loobki mängu huvi ja aitab teda muuta elavaks ja õpilastele loomupäraseks. Jahimehed häälitsevad omavahel mingit leppemärki, näit. haukumist, krooksumist jne. Leiab üks jahimeestest oma rebase, siis leppemärgi häälitsemise kaudu ta kutsub teised oma grupi jahimehed endale abiks rebase tabamiseks ja laagripaika toimetamiseks.

Rebase laagripaika kandmiseks näidatagu kätte ja harjutatagu ka tegelikult enne mängu algust kandmise võtteid. Samuti olgu õpilased jagatud soo, jõu ja pikuse järgi rühmadeks; ka olgu maastik ja selle piirala õpilastele jõukohane.

Mäng loob rõõmsa ja elava meeleolu, milliseid muljeid saab arutada veel pärast mitmeks ajaks.

7. Tund kasvavate puudega, telliskividega.

(Tund antud Falkpargis.)

- A. Jooks, telliskivid käes, siira-viira puude vahel, trel (kukerpall) kuivaval heinal.
- B. 1. a) Kätekõverdamine puu najal, aeglaselt ja kiiresti, hoojooksuga puu juurde.
b) Seis puule rinnati: minek kallutusse toenguga pihutsi puule.
c) Selili, jalad puul: puusade tõstmine.
d) Seis puule küljети: kere pöördpainutamine käte haardega ümber puu tüve ligidalt.
e) Konksseong kaaslasega ümber puu, põiad vastu puud: kikk.
2. Telliskivi pildumine enda ees üles. — Telliskivi söötmine rinnati seisvale kaaslasemale. — Kahe eelmise harjutuse liitmine. — Telliskivi vise üle pea taha. — Telliskivi vise ette.
3. Teatejooks: kolonn harkseisus, kolonni ees 5 kivi riidas: 4 kivi antakse ühekaupa jalgade vahelt käest kätte, viimane kolonlane asetab kõik 4 kivi enda jalgade vahelt taha riita, valmissaamise momendil viimane hüüab „valmis“ ja terve kolonn jookseb ümber mahajäänud 5. kivi ringselt 4. kivi taha kolonni valvelseisu.
4. Ring, toeng kätega põlvele, küürutamine poolkõrgelt: harkhüpe ringselt üle kaaslaste tagasi oma kohale.
- C. Rahustav kõnd hingamisega. Telliskivide viimine paika. Tervist! Rivitult!

8. Tund taraga ja puuhalgudega.

(Antud Vismari t. spordiväljakul ja 15. algkooli õues.)

- A. Rivistumine viirgu ühekaupa. Jooks üle kooli õues leiduvate esemete, nagu laud, madal pooleliolev ehitus, kastid, lauad.
- B. 1. a) Tugilamang tara alumisel latil: kätekõverdamine.
b) Kallutuspõlvitus, käed tara alumisel latil: kereviibutamise ette kaasabil (abiline asetab oma käed pealistikku harjutaja abaluude kohale).
c) Seis rinnati tarale, käed tara ülemisel latil toengus: kaasabiline surub harjutajat oma kätega kuklast üles (harjutaja jäigastab keha ja surub käed tugevasti sirgeks).
d) Seis tarale küljети, jalg tara alumisel latil: kerepöördpainutamine väljapoole kätepuutega maani.

- e) Käärariste tarale seljati, käed toengus tara lippidel: tõus tugikaarseisu.
 - f) Hoie tara ülemiselt latilt või lippidest: hüplemine rippkäärarisse tara alumisele latile põlvede viimisega kord v., kord p.
2. Vise kätelseisu tara najale kaasabil. — Ronimine tara ülemisele latile. — Ripe taral, jalgade õõtsutamine. — Puuhalgude pildumine taha, ette, üle külje, keeruga kettaviske moodi.
 3. Jooks puuhalgude juurest tarani ja tagasi (olenevalt maa pikkusest katta distants 1—4 korda).
 4. Käärkaarhüpe üle laua, üles hüpates jalad viia v. poolt, alla hüpates p. poolt käsi.
- C. Rahustav kõnd hingamisega. Puuhalgude viimine paigale. Tervist! Rivitult!

9. Tund treppide, muru ja pinkide abil.

- A. Hüplev jooks piki kivitara kõrval, kivitara najale kätega toetudes.
- B. 1. a) Käed toengus kivitara: kätehoog üles hetkelise tagasipuutega tarale.
 b) Käed toengus kivitara: hüpe tukke tarale.
 c) Istumine taral: kerepainutamine taha selililamangusse, jalgade tõstmine upplamangusse, jalgade langetamine, tõus istesse.
 d) Seis tarale küljeti, jalg taral, käed ülal: kerepainutamine kõrvale.
 e) Käed toengus taral: hüplemine tarale käärarisse.
2. Käpilikõnd üles trepi laiadel kivist käsipuudel. — Tired (kukerball) päri- ja vastuküngast. — Rullimine päriküngast. — Ronimine puuharude vahelt. — Kahe võimleja abil kolmanda tõmbamine üle pingi. — Kaarhüpe (sirgete jalgadega) üle pingi.
3. Jooks astega pingi istele, hüpe üle pingi seljatoe maha.
4. Kestvusjooks ümber spordiväljaku.
- C. Rahustuskõnd hingamisega. Tervist! Rivitult!

10. Tund harilike istepinkide abil.

(Tund antud Vismari tän. spordiväljakul.)

- A. Rivistumine kolonni kahekaupa. Jooks tribüüni treppidel üles-alla.
- B. 1. a) Enda vedamine kõhuli piki pinki käte abil.
 b) Kõhuli risti pingil: kerepainutamine taha.
 c) Selili risti pingil: tõus kääraristesse.
 d) Tugilamang pingi juures: jala tõstmine kõrvalt pingile.
 e) Tugilamang pingi juures, üks jalg kõverdatud pingi servale: hüplevalt jalgade vahetamine.
2. Käpilijooks piki pinki. — Käpilijooks pinkidel risti pinke, ilma ühelt pingilt maha astumata teisele. — Hüpe pingile, sealt maha, hüpe järgmisele, sealt maha jne. — Pugemine pingi alt. — Ripe jalgpalli väravail. — Kõnd üles kahel rööbiti kallakil laual.
3. Püst- ja madalstart; 60 m jooks poole ja täie jõuga.
4. Hüpe pingilt teisele.
- C/ Rahustav kõnd hingamisega. Tervist! Rivitult!

Tolmust ja põrandate korrashoiust.

Üheks kurjemaks vaenlaseks kooli ruumides nii õpilaste kui ka õpetajate tervisele on tolm. Enamikus meie koolide klassiruumides ja koridorides hõljub vahetunni lõpul pärast kiiret liikumist nii tihe tolm õhus, et me otse kõhkume, kui juhuslik päikesekiir ta meie silmale nähtavaks teeb. Piinlik on õpilaste ees rääkida tolmu vastu võitlemisest, kui me ise tolmu lahti ei saa.

Tolmu tekkimine on paratamatu. Seda tuleb kaasa jalanõude ja riietega väljast eriti rohkesti sügisel ja kevadel, millal pori rohkem kantakse kooliruumadesse kui talvel. Kuivanud pori kandub vahetundides tekkiva õhuliikumise tõttu õhku, kust ta tundide ajal maha langeb peale selle osa, mida õpilased oma kopsudes klassidesse kaasa viivad. Tolmu hooletult puhastatud ruumides kattuvad mitmesugused horisontaalsed pinnaosad ainsa päeva jooksul märgatava tolmukorraga. Niisugune on olukord mitte ainult vanades, vaid ka paljudes uutest ja moodsatest koolimajades. Sellest tolmust tahaksime kõik lahti saada.

Nagu igast haigusest vabanemiseks, nii on ka siin kaks teed: 1) tolmu tekkimist takistada, 2) tekkinud tolm kõrvaldada.

Tolmu tekkimist saame takistada, hoides ära pori kandmise kooliruumidesse niipalju kui see võimalik. Selleks peaks iga koolimaja sissekäigu ees olema vähemalt kolmekordne jalgadepuhastamise võimalus. Välisukse ette sobib raudvitsadest rest, mis võimaldab suurema pori kõrvaldamise jalanõudelt. Soovitav on resti alus teha sügavamaks, et pori võiks langeda resti vahelt ära, sest tugevasti poriste ilmadega võib paljude jalgade puhastamisest rest täituda ja nii oma otstarbe kaotada. Teisena võiks eeskojas olla puurest, mis veelgi lisab puhastamise võimalusi.

Tingimata tarvilik aga on nüüd kookusmatt, kus peal sünnib jalgade lõplik puhastamine. Need restid ja matid peaksid olema küllalt mõõdukad, et nad ei jääks märkamatuks ja neist ei hüpataks lihtsalt üle. Ei ole liig, kui seda puhastavat restmatti oleks vähemalt 3 jooksvat meetrit. Järjekindlalt tuleb ka kontrollida, et need puhastamiskohad leiaksid tõsist kasutamist, kuni puhastamine on õpilastele harjumuseks saanud. Nii jätame palju tolmutekitavat pori eeskotta, mis muidu kanduks riiteruumidesse ja halvemal juhtumil sealt kooliruumidessegi.

Selle halvema juhtumi põhjustab olukord, kui õpilased kannavad kooliruumes samu jalanõusid, milledega nad käivad kooliteel. Mitmesuguste riidest tuhvlite ja pättide vastu võib ju vaielda, kuid põhjendamatult selge on, et kooliruumes peaksime käima teiste jalanõudega kui kooliteel. Teised jalanõud pole muidugi vajalikud, kui õpilane kannab kooliteel kalosse.

Teiste jalanõude muretsemise kulud ei tohiks olla ületamatuiks raskusiks. Heal tahtel saab sellest võrdlemisi kergesti üle. Kerge jalanõu peaks olema tervislikult otse nõutav kasvavale jalale. Praegu on saadaval küllalt sobivaid kingi mitmesuguses vormis. Kaduma peaksid küll mustad kummikingid!

Agaga riietega kannavad õpilased tolmu väga palju kaasas. Riiteruumis peaks riideharju olema rohkem kui üks, et õpilased saaksid riideid puhastada. Ei oleks ülearune, kui aeg-ajalt võtaksime ette riiete suurpuhastuse, mis eriti vajalik on kodukootud riide juures. Meie keskmistes kodudes ei ole riidehari veel küllalt aukohal, rääkimata mahajäänumaist. Riideharja kasutatakse meil hoopis vähem kui saapaharja, võib-olla sellepärast, et saapaharja töö on silmatorkavam. Riidehari aga läiget ei anna ja nähtamatu tolm jääb rahulikult riietesse.

Hoolimata kõige hoolsamast puhastamisest kandub tolm kooliruumidesse. Sealt tuleb teda aga kõrvaldada. Kõige rohkem leidub tolmu meie põrandail. Enamiku kooli-

majade põrandad on meil nii korrast ära, et me tõsiselt peame otsima abinõusid nende korrastamiseks. Rääkimata vanadest põrandatest, mis on sageli väga ebatasaseks kulunud, ei ole ka uued põrandad nõuete kõrgusel. Pahatihti hooletu ehitusjärelevalve tõttu ehitatakse põrandad toorest materjalist, mistõttu juba teisel aastal, kui põrand on kuivanud, praod on kuni 1,5 cm laiad. Need praod on aga suurimad tolmu ja mustuse kogumiskohad. Põrandapragusid on võimalik kõrvaldada asjatundliku remondiga. Kui põrand on küllalt uus, tuleb ta lahti võtta ja kokku lüüa, mida hoolsa töö puhul saab teha võrdlemisi vähe põrandalaudu lõhkudes.

Vanade põrandate pragusid on võimalik täita pärast mustusest puhastamist külma liimi ja saepuruga, mis asjatundlikul tegemisel annab kaunis häid tagajärgi. Väljakulunud naelapead tuleb põrandasse lüüa ja kõrgemad oksakohad maha hõõvel-dada. Nüüd on võimalus põrandat värvida, mis on õigeim kooliruumi põrand pinnakate. Kiire kuluvuse ja kalli hinna tõttu on see aga paljudes kohtades läbiviidamatu. Selle asemele peame otsima teisi põrand korrastamise võtteid.

Seni ja kohati praegugi kasutati põrand katmiseks mitmesugusekoosseisulist põrandaoili. Õli ülesandeks on tolmu siduda, et see õhku ei tõuseks. Esimesel nädalal pärast õlitamist ta täidab oma ülesannet, hiljem kuivanult aga mitte. Pealegi käib õlitamisega kaasas üsna suuri pahesid. Põrandaoili rikub põrand nui vastupidamatuks, et ta 4—5 aasta pärast otse narmendab. Teiseks aga õli seob tolmu ja tekitab põrandale paksu mustusekorra, mis kooliruumide põrandaid katab kuni järgmise pesemiseni. Pesemist aga õlitatud põrandate juures sageli ette võtta ei saa, kuna igakord pärast pesemist tuleb õlitada ja see ajab korrashoiu kulud suureks. Niisugused õlitatud põrandad näevad juba mõne nädala pärast väga ebaesteetilised ja mustad välja. Tolmu ei tohi põrand külge siduda, tolm tuleb põrandalt eemaldada!

Õlitamise asemele peaks tulema värnitsaga immutamine, mis paljudes kohtades ongi läbi viidud. Kuid on veel olemas järgmine võimalus, millega võiks katsetada. Õlist hoolikalt puhastatud põrand kaetagu ühekordse värviga, võttes värvimullaks mingisuguse ookrui odava värvi. Värv valmistatagu üsna vedel, nii et ta hästi imbuks põrandasse ja kattevärvi ei annaks. Seejuures jääb põrand vältimatu peaaegu sarnaseks värvitud põrandale. Põrand, mis varem on värnitsaga immutatud, annab veelgi paremaid tagajärgi, sest seal imub värnitsat vähem põrandasse. Käidavamad kohad, nagu uksealused ja pinkide vahekäigud tuleb katta kahekordselt, nagu värvimise puhul. Niiviisi kaetud põrand peab seisma vähemalt 15—20 päeva, et värv saaks täielikult kuivada. Õpilaste kooli tulles katame selle põrand parafiiniga, riputades põrandale õhukese korra parafiinipuru. Põrandal liikudes hõõruvad õpilased parafiini laiali ja põrand jääb meeldivalt siledaks ja läikivaks. Parafiin annab värvile vastupidavust juurde.

Seda põrandat tuleks igapäevase pühkimise asemel puhastada hästi kuivaksväänatud niiske lapiga. Arukas kooliteenija saab sellega väga hästi toime ja vastavat tehnilist abinõu evides ei ole see põrmugi tülikam kui harjaga pühkimine.

Tolmune lapp tuleb hoolega puhastada pärast umbes 40 m² põrand pühkimist. Steariinikõrda tuleks uuendada umbes 1 kord kuus, hiljem veelgi vähem.

Selline põrandakatmine läks möödunud sügiseste hindade juures maksma umbes 7 s. m² ilma töörahata. Parafiinikulud on vaevalt nimetamisväärsed. Niisugune värvikord peab vastu ühe kooliaasta.

Tolm kõrvaldatakse nüüd igapäev ja varsti näeme, et aknaraamidele ja paneeli-liistudele tekib tolmu kaugelt vähem kui varem.

Nõukogude Vene pedagoogiline ajakirjandus.

Nõukogude Liidus on otsustatud 1942. aastaks teostada sunduslik 7-aastane kool maal ja 10-aastane linnades, kusjuures 4 esimest aastat moodustavad algkooli ja 6 järgmist — keskkooli. A. 1913 oli Venemaal 7 miljonit õpilast, praegu see arv ulatub 35 miljonile; aastaks 1942 peab ta tõusma 40 miljonile. Praegu õpib iga kuues N. Liidu kodanik koolipingis. Säärane koolide hügelkasv põhjustas õpetajate puuduse. Ehk küll N. Liit teeb suuri jõupingutusi pedagoogiliste õppeasutuste avamisel, siiski nõue õpetajate järele väheneb võrdlemisi visalt. Õpetajate pedagoogilise hariduse täiendamiseks on määratud ka eri ajakirjandus, mis käsitleb koolielu aktuaalseid küsimusi. Seepärast kannab ajakirjanduse sisu peamiselt praktilist ilmet; vähem ruumi on pühendatud teoreetilistele ja teaduslikele küsimustele, psühholoogilistele ning pedagoogilistele uurimustele. Suurt osa etendavad õpetajate referaadid oma tööst üksikuis õppetundides, oma kogemustest tegelikus koolitöös.

Vaatleme nüüd üksikuid ajakirju. Esikohal seisab Советская Педагогика (Nõukogude pedagoogika). Ilmub 12 korda aastas, hind 8 kr. Ajakiri käsitleb peamiselt üldisi organiseerimise ja pedagoogilisi küsimusi. Seal leidub tähtsamate haridustegelaste referaate õpetajate ja teistel kongressidel, milledest võib tutvuda hariduspoliitiliste küsimustega ja koolipoliitika suunaga käesoleval momendil.

Suur osa sellest ajakirjast kannab üldtiitlit „Из опыта“ (Praktikast) ja on pühendatud kasvatuslikele ja didaktilistele küsimustele, käsitledes igapäevaseid praktilisi sündmusi kooli tegevuses. Teised ajakirja osad puudutavad psühholoogiat, pedagoogika ajalugu, välismaa kooliolusid. Igas vihus on ka bibliograafiline osa.

Algkoolidele on määratud ajakiri „Начальная школа“ (Algkool). Ilmub 12 korda aastas, hind kr. 3.60.

Selles ajakirjas suurema osa moodustavad algkooli ainete metoodika ja kasvatustöö probleemid. Igas vihus leidub 2—3 artiklit üldpedagoogilise ja didaktilise sisuga koolikorraldusest, tähtsamate haridustegelaste eluloost. Ei puudu ka bibliograafia ja raamatute arvustus. Vahel ilmub ka õpetajate kirju ja artikleid oma praktikast.

Väärrib tähelepanu N. Liidu õpetajate leht „Учительская Газета“. See on suur leht, meie „Rahva Hääle“ formaadis, harilikult 4 lk; ilmub 180 korda aastas, hind 16 kr.

N. Liidus võib ta asendada õpetajaile üldpoliitilist lehte, sest temas ilmub ka poliitilise sisuga artikleid Liidu aktuaalsete küsimuste kohta; on ka ülevaateid välismaa sündmustest. Suurem osa käsitleb kooliküsimusi, üldisi kui ka kohalikke, kõigist liiduvabariikidest. Leht peegeldab reaalselt N. Liidu koolide elu. Tuleb ette, et lehe veergudel ilmuvad kirjad väärnähtuste kohta; leht paneb toime juurdlusi, mille tagajärjel tihti segab vahele keskvalitsus, isegi prokurör.

Vahete-vahel tekib lehe veergudel huvitav mõttevahetus mõne küsimuse kohta, millest võtavad osa õpetajad, professorid, kohaliku administratsiooni esindajad. Näiteks: käesoleval aastal oli kaks suurt mõttevahetust distsipliini ja N. Liidus tuntud

pedagoogi A. Makarenko kasvatussüsteemi kohta. (Muuseas iga õpetaja peaks tutvuma tema teostega: Pedagoogiline poeem, Lipud tornidel ja Lastevanematele.)

Eelkooli haridust käsitleb ajakiri „Дошкольное воспитание“ (Eelkoolikasvatus). Peale üldsisuliste artiklite annab ajakiri palju ruumi praktilistele küsimustele. Selles suhtes ta on välismaa sellekohastest ajakirjadest ees, välja arvatud võibolla ingliskeelsed. Ilmub 12 korda aastas, hind kr. 4.80.

Edasi on rida ajakirju, mis on määratud peamiselt keskkoolidele, nimelt:

Русский язык в школе, Литература в школе, Математика в школе, Физика в школе, Биология в школе, Химия в школе, География в школе, Иностранный язык в школе. Igaüks neist ilmub 6 korda aastas, hind kr. 480.

Nagu teisteski ajakirjades, on neis praktiline osa esiplaanil: aine metoodika, üksikud tunnid, kursuste osa, bioloogia-, füüsika- ja keemia-katsed, riistad jne. Üldosas esinevad teaduslikud artiklid, tähtsamate õpetlaste elulood, kirjutused teaduse ajaloost, bibliograafia, arvustused.

Iga kooliaasta alguses ilmub katalog „Учебники и педагогика“, kus on loeteldud õpperaamatud klasside järgi ning metoodiline kirjandus õpetajaile.

Ajakirju võib tellida „Töökooli“ kaudu otse omal aadressil.

RIHO PÄTS.

T. Vettik: Laulukoori juhataja käsiraamat. Eesti Lauljate Liidu väljaanne nr. 115 — 1939. 336 lk. Hind 5 kr.

Meie muusika-erikirjandus on otse haruldaselt väike. Ka juhuslik. Ega pole olnud märgata, et sellele kuskil kindlamat joont või suunda oleks üritatud anda. Iga uudisväljaanne on retetülnud juba sel põhjusel, et selles peagu kindlasti käsitletakse mõnd algupärase literatuuris seni käsitlematut ala.

Tutvudes äsjailmunud T. Vettiku teosega peab ütlema, et autor püüab asjasse suhtuda otse erakordselt põhjaliku süvenemise, tähelepanelikkuse ja kõigekülgsusega. Võib olla et antud teoses leidub ka üht-teist subjektiivseile vaatele toetuvat tõekspidamist, aga ei saa märkimata jätta, et rõhuvas ülekaalus see teos on kantud praktilisist kogemustist ja nende najal saadud veendumustest. Need annavadki temale kindla kaalu.

Kogu teos, mis sisaldab 336 lehekülge, on jagatud seitsmesse peatükki.

Esimene peatükk käsitleb koorilaulu ja laulukoori kui niusuguseid. Kõigepealt näidatakse veenvalt, et kõigi kunstide seas koorilaul peale elamuslike ja esteetiliste väärtuste on iselaadseks alaks juba selle poolest, et võimaldab isegi keskpärase lauluoskusega lauljal tõusta kunstniku tasemele, olgugi, et vaid kollektiivis. Lihtsalt, aga selgejooneliselt käsitletakse koorilaulu olemust ja hästi kontsentreeritud kokkuvõttes antakse lühiülevaade muusikastiilidest koorilaulu literatuuris. Ka mitmesuguseist laulukoori tüüpidest (naiskoor, meeskoor, segakoor, koolikoor), nende musitseerimisvõimalustest ja ülesannetestki antakse kokkuvõtlik, aga ümar ülevaade.

Sellele sissejuhatava tähtsusega osale järgneb teine peatükk, mis on üks ulatuslikumaid (umbes 130 lk.) kogu teoses. Esmajoones antakse siin juhiseid lauljate vastuvõtmisest laulukoori ja seatakse teatavad nõuded koorilaulja muusikaliseks hariduseks. Neile baseeruvalt esitatakse praktiline noodiõpetus laulukooridele, mis on ilmunud ka odavahinnalise eriraamatuna (140 lk., hind 60 senti)

ja sellisena laiemaile hulkadele kättesaadavaks tehtuna tahab lahendada koorilauljale vajaliku muusikalise hariduse küsimuse. Lähtepunktiks võetud muusikalise kuulmise nähtuste selgitamises tundub küll pisut ähmasust, vaieldavusi ja subjektiivsustki, aga kuna need asjad edaspidises käigus ei mängi olulist osa, siis jäävad nad vaid episoodilise tähtsusega arvamuseks, mille diskuteerimine siinkohalgi ei eviks erilist tähtsust.

Praktiline noodiopetus laulukooridele lähtub, nagu see loomulik, aktuaalsematest vajadustest — rütmiopetusest. Muusika kuulamisel tehtavaile tähelepanekuile tuginedes selgitatakse ilmekalt takti ja taktiosade, samuti ka liht-, liit- ja segatakti mõisted. Ainult taktimõõdu-märgi käsitluses murruna on juhtunud eksitav viga üldtarvitatavais tehniliselt terminis: „nimetaja“ on tarvitatud pro „lugeja“ ja „jagaja“ pro „nimetaja“. Ka oleks kahtlemata soovitamam, et asja näitlikumaks selgitamiseks taktimõõdu konkreetsele käsitlusele eelneks ajauksuse tähtsamate normide selgitav ja võrdlev tabel noodimärkidena. Mitmesuguste rütmivormide iseloomustamiseks tarvitatakse sel alal viimasel ajal koolilaulmisõpetuses küllaltki läbilõõnud ja otstarbekaiks osutunud rütmisilpide rakendamist. Vettik teeb seda vaid mõningate vähemate erinevustega, võrreldes nendega, mis meie koolikirjanduse kaudu on teataval määral juba maksvusele pääsnud. Liig vähest võimalust antakse praktiseerimiseks ka kaheksandik-mõõdulistes ($\frac{3}{8}$, $\frac{6}{8}$ jne.) ja alla-brave ($\frac{2}{2}$) taktides. Ent antud eeskujudel võidakse ka iseseisvalt edasi sammuda. Igatahes kui koorilauljatega on rütmikursus järjekindlalt läbi töötatud ning saadud oskusi kooritöösse rakendatakse, võib teose autoriga täiesti nõustuda selles, et kooritöö muutub edukamaks, koorijuhataja töö kergemaks ja kultuursemaks.

Ka dünaamika ja tempo kohta antakse hädavajalikud selgitused. Need omalt pooltki tohiksid kaasa aidata laulu teadlikumaks ilmestamiseks.

Helikõrguste tabamise õpetus (solfedžo) algab mõningate sel alal vajalike mõistete selgitamisega. See on läbi viidud sissejuhatavalt järgnevaisse praktilistesse taotlustesse, seejuures selguse ja ilmekusega. Natuke segavalt mõjub vaid heliredeli samm-käikude nimetamine hüpeteks, kuna muusika terminoloogias üldiselt tuntud tavana neid määritletakse üsnagi tabavalt sammana. Peale helitõu ja helistiku ning nendega seoses olevate olulisemate mõistete (põhitoon, kolmkõla) karakteristlikku selgitust ja nende ühendusse viimist laululise materjaliga järgnebki mitmesuguseid praktilisi ettepanekuid helikõrguste tabamise harjutusteks ja kergete laulude iseseisvaks õppimiseks noodid järgi, kusjuures autor selle viimase tähistamiseks teeb üsna sobivana tunduva ettepaneku kasutada võõrapärase „solfedžeerimise“ asemel eestipärast „solveerimist“. Noodistlaulmise aluseks — samuti nagu viimaseil ajal koolilaulmisõpetuseski üha kasvava poolehoiduga võidutsevana — on võetud tonika-domeetod, mis baseerudes tonaalsuse tunde arendamisele, tööpoolest kergema vaevaga ja näitlikumalt võimaldab asjaarmastajale teadliku suhtumise ja rakendamise noodistlaulmisele.

Samas kindlajoonelises süsteemis — vastavalt seatud harjutusliku ja laululise materjali kaudu ühenduses sisuliste selgituste ja tööjuhustega — on läbi töötatud kõik duurid-mollid. Antud harjutustes on nii meeleolulist elementi kui huumorit ja ladusalt seatuina tohiksid nii mõnedki neist saada kooridele sobivaks omavaהלiseks lauluvaraks“ koosviibimistel. Pole unustatud ka niisuguste vajalike nähtuste selgitamist nagu transponeerimine ja modulatsioon. Seda on tehtud lihtsusega, lähtudes vaid praktilistest kaalutlustist.

Kui noodiopetuse põhimaterjaliks on siin-seal juba kuidagi kujunenud käsitluslaad, siis täiesti omalaadse, algupärase ja erksalt nähtud käsitluse on saanud peatükk, mis valgustab teksti häälendamist koorilaulus. Siin autor, lähtudes seisukohast, et koorilaul on kahe kunsti — muusika ja poeesia — ühendus,

annab ka laulu sõnadele koorilaulu kujundamisel suure tähtsuse, sest et see puhtsisulise väärtuse kõrval oma mitmekesiste varjundite ja kõlavõimalustega tuleb huvitavaks rikastuseks ka koorilaulu kunstilisele küljele. Et lauldes — mitmesuguseist asjaoludest tingituna — hääldamises normaalselt väga sageli kiputakse unustama, siis kõnesolevas teoses püütakse leida teatav kesktee sõnalise ja muusikalise osa tasakaalustamiseks koorilaulu ettekandmisel. Selleks otstarbeks võetakse põhjalikumale vaatlusele mitmesugused tekstikujundamise üksikseigid. Neile koorijuhatajaile, keda asi sügavamalt huvitab, aitab see selgitada nii mõndagi iseloomulikku nähtust meloodia, rütmi ja hääldamise kooskõlastamise alal. Hääldamise karakteristiklike omaduste selgitamiseks võetakse vaatlusele kõik selle üksikelemendid: konsonandid, vokaalid jne., demonstreerides elavate näidiste kaudu nende eesti keelele omast hääldamist ning tehes seda näitlikuks sageli esinevate iseloomulike valestihääldamise näidiste kaudu.

Laulutehniliste võtete käsitlusel esitatakse kindlad seisukohad kõige tähtsamate laulmislaadide — legato, marcato, staccato, portamento ja glissando — kohta, kusjuures peale tavalise „legato“ laulmislaadi erilise tähelepanu osaliseks saab „portamento“, mille juures tavaliselt kiputakse mõningal määral liialdama.

Rohket huvi pakuvad mõned teksti hääldamise režiini näited. Neid on küll kahjuks vähepoolset toodud, kuid needki peaksid koorijuhatajaile soodsat eeskuju andma laulu kunstilise tõlgitsemise ettevalmistuseks.

Neljas peatükk puudutab laulukoori harjutust ja sellega seoses olevaid üksikasju, andes rohkesti praktilisi juhiseid töö edukamaks kordaminekuks. Siiski lõige, mis käsitleb hingamisharjutusi, pole küllalt selge. Näit. niisugune juhis nagu „loomulik lauljate hingamine käib kõhukoopa kaudu“ otsekoheselt võetuna on tugevastigi eksiteele viiv. See võrdlemisi tähtis ala vajanuks siiski konkreetsemaid ja täpsemaid selgitusi ning ka praktilist materjali realiseerimiseks.

Uue laulu õpetamise juures peatudes on autor, samuti kui mõningail juhtudel eespoolgi, pisut pealetükkiv oma isiklike arvamustega. Mõningal juhul selline kategoorilisus ja imperatiivsus on vahest küll omal kohal, kuid teatavil juhtudel on soodsam sellega tagasihoidlikum olla. Nii oleks tulnud olla paiguti siingi.

Asjalikke juhiseid antakse laulukoori esinemise ja hääleandmise kohta. Ka laulukoori ülesseadmise kohta tuuakse mitmesuguseid skeeme, püüdes neid eluliselt põhjendada.

Viies peatükk käsitleb rohkem laulukoori organisatsioonilisi küsimusi, töökavu, repertuaari, kontserdikavade koostamist ja omavahelise misitserimise võimalusi, pakkudes nelgi aladel häid kogemusi ja ettepanekuid.

Kuues peatükk annab lühijooneliselt koorijuhataja tehnikat, laulukoori juhataja isiku ja koorijuhatajate ettevalmistuse kohta mõningaid iseloomustavaid selgitusi.

Seitsmes peatükk lõpetab teose, andes justkui pliiatsijooniste sarja lühiportreedena eesti koorilaulu-komponistidest.

Lisana on toodud veel väike muusikaoskussõnastik, mis neljal kaheveerulisel leheküljel pakub kõige tarvitavamate muukeelsete muusikaliste terminite eesti-keelseid seletusi. Üldiselt on need toodud selgejoonelistena. Esineb vaid üksikuid pealiskaudsusi (näit. homofoonia — muusika stiil, polifoonia — muusika stiil, kontrapunkt — muusika stiil, süntkoop — rütmi figuur), millele siiski lähemat täpsust võib leida teose tekstist.

Üldkokkuvõttes peab märkima, et T. Vettiku „Laulukoori juhataja“ on ainulaadne käsiraamat meie muusikaliteratuuris. Tulipunkti tõstetuna leiavad selles laialdaslikest praktilisest kogemusest lähtuva, asjatundliku, põhjaliku ja detailidesse tun-

giva käsitluse kõik koorijuhatamisega ja lauluõpetamisega seoses olevad küsimused, kusjuures käsitelu suurimaks väärtuseks on selle praktilisus ja otsekohene rakendatavus kooritöös vastavalt teoses antud huvitavate tööjuhiste ja spetsiaalsete laululiste ülesannete kaudu, mis oma rõõmsalt-rahvaliku ilmega nii lauljuhatajatele kui lauljatele võimaldavad heatujuliselt raskusi võita ja oma võimeis kindlust omandada.

Toimetuselt.

Nõukogude Eesti õpetajaskond seisab tõsiste kasvatuslikkude ülesannete ees. Tähtsaimaks neist on kommunistliku kasvatusandmine õpilastele, nagu see on selgesti väljendatud uute algkooli õppekavade sissejuhatuses. Ei ole põhjust kahelda, et meie õpetajaskond mõistab kasvatustöö tähtsust sotsialistliku korra ülesehitamisel ja oma rõhuvas enami-kus tahab siiralt kasvatada ja õpetada eesti noorsugu kommunistlikus vaimus. Kuid heast tahtest üksi ei piisa. Õpetajal peab olema ka küllaldasid teadmisi nõukogude pedagoogikast ja kommunistliku kasvatusideedest. Neid teadmisi aga ei ole veel Nõukogude Eesti õpetajaskonnal, välja arvatud vaid vähesed. Seepärast tuleb õpetajail asuda tõsisele enesetäiendamisele marksismis-leninismis ja selle alusel ka nõukogude pedagoogika kõigil aladel. „Nõukogude Kool“ tahabki siin õpetajatele abiks olla ja kompetentsete kaastööliste käsitluses kavakindlalt selgitada kõiki kasvatuslikke probleeme uues, nõukogude koolis.

Teiseks oluliseks alaks, mida „Nõukogude Kool“ tahab viljelda, on metoodiline töö koolis. Eesti õpetajaskonna ärksam osa on juba varemgi otsinud uuenduslikke teid oma õppetegevuses ja otsekoheselt tunnistades on ka tähelepanevaid tulemusi saavutanud. See uuenduslik otsimine ja uurimine peab veelgi hoogsamalt jätkuma Nõukogude Eesti koolis. N. Eesti seisab Nõukogude Liidu liiduriikide nimestikus 16-dal kohal, kuid see ei võiks ega peaks seda tähendama, et meie ka kultuuriliselt ainult viimast kohta väärime. N. Eesti õpetajaskond oma tõsise pedagoogilise tööga peab meie koolile võitma ja kindlustama hea nime suure Nõukogude Liidus. Selleks aga on tarvis, et õpetajad oma töövilja, oma õnnestunud töövõtteid õppe- ja kasvatustöös ei paneks vaka alla, vaid sellest ka oma seltsimeestele jutustaksid. „Nõukogude Kool“ ootab õpetajaskonnalt rohkearvulist kaastööd, eriti just tegeliku koolitöö alalt ja loodab ka selle avaldamiseks vajalist ruumi leida.

Alustame siis tööd, igaüks omal kohal, täie jõuga ja usume kindlasti, et Nõukogude Eestil ja ta koolil on ees helge, ilus tulevik!

„Nõukogude Kool“ ilmub 10 korda aastas. Tellimishind kuni 1940. a. lõpuni 1 kr. 50 s. Tellimisraha võib maksta Riikliku Kirjastuskeskuse posti jooksvale arvele nr. 982. Tellimisi võtab vastu iga postiasutus.

Toimetuse kolleegium: V. Alttoa, J. Kiivet, A. Raud, A. Valsiner.

Toimetuse aadress: Hariduse Rahvakomissariaat, Tõnismägi 11, Tallinn.

Trükitud 21. sept. 1940.

Vastutav ja tegevtoimetaja J. Käis.

Riigi Trükikoja trükk, Tallinn, Niine 11.

Õpperaamatuid kutsekoolidele

		Hind
Ins. R. Rava.	Tehniline füüsika tööstuskeskkoolidele . . .	Kr. 2.—
„ „ „	Üldine elektrotehnika tööstuskeskkoolidele .	Kr. 2.—
Ins. K. Andessaar.	Plahvatusmootorid ja nende abimehhanismid	Kr. 4.—
Ins. keem. J. Puustalu.	Keemia õpperaamat tööstuskeskkoolidele . .	Kr. 1.80
Ins. J. Jakk.	Tööstusõpilaste segaharu üldine ametirehken-duse õpik	Kr. 1.50
Ins. A. Mutt.	Matemaatika tööstuskeskkoolile	Kr. 3.—
A. Veiderma.	Peatükke orgaanilisest keemiast. Täiendav õpik keemias kaubandus- ja äriduskeskkoolidele	Kr. 0.50
H. Paris.	Materjaliõpetus I. Naiskutsekoolidele . . .	Kr. 2.50
„ „ „	Materjaliõpetus II.	Kr. 1.50
J. Salm, H. Pöder, O. Lippmaa.	Kingsepa ja pealsetegija käsiraamat	Kr. 3.—
J. Jaanisto.	Eesti keele õppekonspekt tööstus-, majandus- ja kodundusõpilastekoolidele . . .	Kr. 0.50
Anni Varma.	Õmblustööde tehnika II. Rõivatöö õppe- ja käsiraamat. Oskustöölise ja meistri kutseksami kavu	Kr. 0.25

Pealadu: Tallinn, Kaupmehe 5, tel. 421-25, posti j. a. 879
Kirjastus-Kooperatiivühing „Oskusraamat“

Valmistan mitmesuguses suuruses
harmooniume
 orelihääle tooniga.

Töö tugev ja meeldiv. Ka 1940. a. näitusel hinnati minu harmooniumid kõrgema auhinnaga — suure kuldaurahaga. Hinnad soodsamad kui kuskil mujal. Järelmaks võimaldatud. Valmis harmooniume saadaval igas suuruses. Koolijuhatajatele erisoodustusi.

HARMOONIUMITÖÖSTUS
JOH. TISCHLER-ULPUS

Tallinn, Kopli 27-8 (oma majas)

Koolikaupade müük:

Paberkaubad,

Õpikud,

Mänguasjad jm.

Omakirjastuse õpikud:

(koolidele tarvitamiseks lubatud!)

Živaja Retš I ja II.

Vene keele õpik koolidele. Koostanud
G. Aleksejev jt. Hind broš. Kr. 2.—,
pappköites Kr. 2.20.

Matemaatilised tabelid.

Koostanud K. Ratassepp. Hind 50 s.

Laulmisõpetuse töövihik

3., 4., 5. ja 6. kl. Koostanud Riho Päts.
Hind 60 s.

Väikekirjutaja kirjavihik

nr. 1—10. Koostanud A. Mölder ja
Th. Ussisoo. Hind 10 s.

K-ü. „Kooli-Kooperatiiv“

Tallinn, Suur-Karja 19.

Telefon 456-32

Riigiraamatukogu.

№

